

ARBEIDS- program

FOR EU/EØS-SAKER

2014

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Forord

Norsk utenrikspolitikk begynner i Europa. Europa er våre naboer, venner og viktigste handelspartnere. Vi er tett vevet sammen med de europeiske landene – geografisk, økonomisk, politisk og kulturelt. Vi har et felles verdigrunnlag basert på rettsstatens og demokratiets prinsipper.

Norges samarbeid med EU er tett og omfattende. Politikktutforming på europeisk nivå har direkte konsekvenser for oss gjennom EØS, Schengen og en rekke andre avtaler. Regjeringen legger derfor stor vekt på å føre en konstruktiv dialog med EUs institusjoner og medlemsland for å påvirke utviklingen av EUs politikk, i tråd med norske interesser.

Arbeidsprogrammet for EU/EØS-saker skal være et redskap for å bidra til en systematisk norsk innsats overfor EU i en tidlig fase av politikktutforming, der mulighetene for norsk medvirkning er størst. Programmet favner vidt – fra spørsmål knyttet til den videre utviklingen av det indre marked, til samarbeidet på justis- og innenriksfeltet og sentrale utenriks – og sikkerhetspolitiske tema.

Regjeringens ambisjon om å føre en aktiv europapolitikk forutsetter åpenhet, inkludering og debatt. Som ledd i forberedelsene av Arbeidsprogrammet for EU/EØS-saker for 2014 ble det opprettet en egen tidlig- varslingsgruppe med partene i arbeidslivet og regionene. Dette arbeidet har bidratt til en felles forståelse blant sentrale aktører om hva som er viktig for Norge. Europapolitikk er et nasjonalt lagarbeid.

Statsråd for EØS-saker og forholdet til EU

Oslo, april 2014

INNHold

Regjeringens prioriterte saker i 2014.....	6
Del 1 – EØS-samarbeidet.....	9
1. Norsk næringsliv, konkurranse og verdiskaping i det indre marked	9
1.1 Handels- og investeringspartnerskap mellom EU og USA (TTIP)	10
1.2 EUs satellittnavigasjonsprogrammer Galileo og EGNOS.....	10
1.3 Offentlige anskaffelser	11
1.4 Forsvars- og sikkerhetsmarkedet.....	11
1.5 Offentlig støtte	12
2. Arbeidsliv.....	14
2.1 Håndhevingsdirektivet (utsendte arbeidstakere)	14
3. Energi.....	16
3.1 Energimarked i EU-EØS.....	17
3.2 Energieffektivisering.....	18
3.3 Energiinfrastruktur	18
4. Klima og miljø	20
4.1 EUs rammeverk for klima og energi frem mot 2030	20
4.2 Utfordringer med lave priser i EUs kvotesystem.....	22
4.3 Gjennomgang og revisjon av EUs avfallspolitikk.....	23
5. Helse	24
5.1 Pasientrettigheter	24
5.2 Helsetrusler og helseberedskap	24
5.3 Revisjon av tobakksproduktdirektivet.....	25
5.4 EUs tredje helseprogram 2014 - 2020.....	25
6. Finansielle tjenester	27
6.1 Nytt tilsynssystem i EU.....	27
6.2 Bankinnskudd – garantiordningen	28
6.3 Krisehåndteringsdirektivet.....	29
7. Forskning, innovasjon og utdanning.....	30
7.1 Horisont 2020.....	30
7.2 Det europeiske forskningsområdet (ERA)	31
7.3 Erasmus+.....	32
8. Modernisering og forenkling.....	33
8.1 Connecting Europe Facility – Digital (CEF Digital)	33
8.2 Universell utforming av IKT-løsninger.....	33
8.3 Digital Agenda for Europe.....	34
9. Fiskeri og havbruk	35
9.1 Markedsadgang	35
9.2 Ressursforvaltning.....	36
9.3 Fôr og akvakultur	37
10. Samferdsel og maritim politikk.....	38
10.1 Ett europeisk marked for elektronisk kommunikasjon.....	38
10.2 Jernbanepakken.....	39
10.3 Luftfart – Single European Sky	39
10.4 Integrert maritim politikk - blå vekst.....	40

10.5	«Blue belt» og havnetjenester	41
10.6	EUs skipsfartsstrategi frem til 2018.....	42
11.	Samfunnssikkerhet og beredskap	43
11.1	Sivil krisehåndtering	43
11.2	Masseødeleggelsesmidler	44
12.	Forbrukerpolitikk, personvern og kultur	45
12.1	Pakkereiser	45
12.2	Personvern	46
12.3	Rammeprogram for kultur og audiovisuell sektor	46
13.	Handel med landbruksvarer.....	48
14.	Mat og mattrygghet.....	49
14.1	GMO (genmodifiserte organismer)	49
14.2	Offentlig kontroll	50
14.3	Dyrehelse og dyrevelferd	50
Del 2	– Justis og innenrikssamarbeidet	52
1.	Nye finansieringsinstrumenter	53
2.	Smarte grenser	54
3.	Eurosur	55
4.	Visuminformasjonssystemet VIS	55
5.	Visumavtaler	56
6.	Retur- og tilbaketakelsesavtaler	57
7.	Felles europeisk asylsystem	57
8.	Europeisk migrasjonsnettverk	58
9.	Samarbeid med tredjeland	59
10.	Forsterket politisamarbeid.....	59
11.	Den europeiske arrestordre.....	60
12.	EUs sivile forordninger	61
13.	Soningsoverføring	61
14.	Europeisk integreringsnettverk	62
Del 3	– Samarbeid på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området	63
15.	Geografiske områder	64
15.1	Nordområdene.....	64
15.2	Russland	65
15.3	Øvrige naboland i øst	66
15.4	Vest-Balkan	67
15.5	Sentral-Asia	68
15.6	OSSE og Europarådet	68
15.7	Nord-Afrika og Midtøsten.....	69
15.8	Transatlantiske forbindelser	71
15.9	Asia.....	72
15.10	Afrika	73
16.	Tematiske områder	77
16.1	Freds- og forsoningsprosesser.....	77
16.2	EUs sikkerhets- og forsvarspolitik	77
16.3	Bekjempelse av terrorisme.....	78
16.4	Nedrustning, ikke-spredning og eksportkontroll	78

16.5 Utviklingssamarbeid	79
16.6 Menneskerettigheter	80
16.7 FN.....	81

REGJERINGENS PRIORITERTE SAKER I 2014

Blant de saker og prosesser som regjeringen ønsker å gi særlig oppmerksomhet og prioritere høyt, kan spesielt følgende trekkes frem:

EUs rammeverk for klima og energi frem mot 2030

Kommisjonen la i januar frem en melding med forslag til hvordan EUs klima- og energipolitikk skal innrettes frem mot 2030. Rammeverket bygger på klima- og energipakken for 2020 og utgjør et skritt på veien mot lavutslippsmålet for 2050. Målet er å redusere Europas samlede klimagassutslipp med 80 – 95 % i forhold til 1990-nivå. Utarbeidelse av nytt regelverk forventes å finne sted de neste 1 – 1 ½ år. Siktemålet er at EU har en ny politikk på plass før klimatoppmøtet i Paris i 2015. Kommisjonen foreslår at utslipp av klimagasser i EU skal reduseres med 40 % i 2030 (sammenliknet med 1990), mens andelen fornybar energi økes til 27 % på EU-nivå i 2030, fra 20 % som er EU-målet for 2020. Energieffektivisering vil fortsatt prioriteres høyt. Utformingen av et nytt rammeverk i EU kan få stor betydning for Norge gjennom klimapolitikken, ved at regelverk som forventes å følge av rammeverket kan bli innlemmet i EØS-avtalen, og ved at energisystemene og den økonomiske utviklingen i våre naboland påvirkes.

EUs nye regelverk for finansielle tjenester, herunder innskuddsgaranti, og Norges tilknytning til EUs finanstilsyn

Etter den internasjonale finanskrisen har det blitt stor oppmerksomhet om viktigheten av å regulere finansielle markeder og finansinstitusjoner. Gode internasjonale regler og rammebetingelser for finansnæringen er viktige for å redusere risikoen for nye kriser og sammenbrudd. Omfanget av felles regelverk for finansinstitusjoner og finansielle tjenester for det indre marked i EU øker stadig. Norge slutter opp om en styrking av det internasjonale regelverket, og legger stor vekt på at regelverket i Norge skal medvirke best mulig til solide finansinstitusjoner. EU har opprettet tre nye tilsynsorganer på finansområdet, samt et systemrisikoråd. EUs økte bruk av tilsynsbyråer reiser problemstillinger med hensyn til EØS-avtalens to-pilarsystem og Grunnlovens bestemmelser om myndighetsavståelse. Det arbeides med å finne en løsning på EØS/EFTA-landenes deltakelse i disse organene. En løsning er viktig for å kunne ta nye direktiv på finansmarkedsområdet inn i EØS-avtalen, og sikre et fungerende EØS-samarbeid for finansielle tjenester. Regjeringen vil følge opp norske synspunkter i arbeidet med å innlemme det nye innskuddsgarantidirektivet i EØS-avtalen.

Utvikling av et indre marked for telekommunikasjoner (Telecom Single Market)

Kommisjonen la i september 2013 frem en pakke med tiltak for å bidra til realisering av et europeisk indre marked for elektronisk kommunikasjon. Et slikt marked kan bidra til å stimulere økonomien gjennom å fremme nye kilder til økonomisk vekst, innovasjon, skape nye og bærekraftige arbeidsplasser, og gjenopprette Europas konkurransekraft. Norge støtter styrkingen av et europeisk indre marked for elektronisk kommunikasjon, til fordel for europeiske brukere og foretak. Samtidig inneholder forslaget utfordrende elementer, både for markedsaktørene, forbrukere og nasjonale myndighetet. EØS/EFTA-landene arbeider også for å oppnå en tilfredsstillende deltakelse EUs byrå på telekommunikasjonsområdet (BEREC), hvor EØS/EFTA-landene i dag bare har status som observatør. Det er et problem hvis videreutviklingen av et indre marked for

elektronisk kommunikasjon går videre uten at EØS/EFTA-landene får bedre vilkår for deltakelse i BEREC.

Sentralt regelverk knyttet til det indre energimarked (spesielt tredje energimarkedspakke) og energieffektivisering

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge fullt ut i det indre energimarkedet. De langsiktige strategivalg EU tar frem mot 2050 vil være av stor betydning for Norge. Norsk gass er viktig for å sikre europeisk energiforsyning. Ved å sørge for et godt rammeverk for aktiviteten på norsk sokkel, kan Norge fortsette å være en sikker leverandør til Europa. Norge er som eksportnasjon avhengig av velfungerende og forutsigbare markeder på energiområdet. EUs målsetting er et fullt ut fungerende indre energimarked i 2014. Denne målsettingen støttes fra norsk side. Markedsåpning og økt integrasjon av energimarkedene har i hovedsak skjedd gjennom tre energimarkedspakker, den siste vedtatt i 2009 (tredje energimarkedspakke). For Norge vil innlemmelse av denne pakken i EØS-avtalen være viktig. Norsk tilknytning til det nye byrået for samarbeid mellom europeiske energiregulatorer (ACER) gis høy prioritet. Energieffektivisering står også høyt på dagsorden i EU og EUs medlemsland. Fra norsk side vil direktivene på energieffektiviseringsområdet bli vurdert grundig med sikte på å avklare eventuell innlemmelse i EØS-avtalen.

Deltakelse i EUs nye programmer for 2014 – 2020, og hvordan vi fra norsk side kan sikre best mulig utnyttelse av programsamarbeidet

Programsamarbeidet er en sentral del av vårt samarbeid med EU. Programmene sørger for kunnskapsutveksling og nettverksutvikling mellom norske og europeiske miljøer. Programmene gir god mulighet til deltakelse fra bredden av aktører i det norske samfunnet. Regjeringen legger opp til deltakelse i en rekke programmer i den nye programperioden (2014-2020). Det nye forsknings- og innovasjonsprogrammet Horisont 2020 utgjør 70 % av programsamarbeidet og er basert på en rekke politiske initiativer i EU, herunder EUs strategi for økonomisk vekst og konkurransevne, Europa 2020, og Innovasjonsunionen. En viktig målsetting for Horisont 2020 er å bidra til innovasjon, bærekraftig økonomisk vekst og sysselsetting i Europa, som igjen skal bidra til å styrke Europas konkurransevne. Det er en prioritert oppgave å sikre god norsk utnyttelse av de mulighetene som deltakelse i EUs programmer gir. Dette fremmes blant annet gjennom norsk deltakelse i EUs territoriale samarbeid Interreg. EUs programmer skal bidra til å løse sentrale samfunnsutfordringer, og krever nye samarbeidsformer på tvers av sektorene. Regjeringen vil derfor aktivt arbeide for å styrke samarbeid mellom forskningsinstitusjonene, næringsliv og offentlig sektor.

Transportsamarbeidet i EU/EØS, både innenfor jernbane, luftfart og sjøtransport

Regjeringen vil at Norge skal få et moderne samferdselsnett på nivå med sammenlignbare land. Effektive, sikre og miljøvennlige veier skal bidra til at innbyggernes behov dekkes og næringslivets konkurransekraft styrkes. Forbedret kvalitet, tilgjengelighet og punktlighet skal bidra til å gjøre jernbane til et konkurransedyktig alternativ for både passasjerer og gods. For å styrke norsk næringsliv, vil Regjeringen føre en konkurranseorientert luftfartspolitikk. Transport

spiller en viktig rolle i å sikre fri bevegelse av personer og varer i det indre marked, både innenfor luftfart, jernbane, veitransport og sjøtransport. Det er viktige prosesser i EU på disse områdene, inkludert fjerde jernbanepakke, Single European Sky og spørsmål knyttet til konkurransevilkår i det globale luftfartsmarkedet. De maritime næringer står sterkt i Norge og er et satsingsområde for regjeringen. Regjeringen vil legge til rette for at mer gods transporteres til sjøs. For dette formål er det viktig at regelverket for det indre marked fremmer verdiskaping, åpen markedsadgang for skip og mannskap og internasjonal konkurranseevne.

Arbeidsliv og arbeidsinnvandring, inkludert håndhevingsdirektivet

Et hovedmål for Regjeringen er å sikre et godt arbeidsliv for alle. Høy sysselsetting bidrar til å sikre velferdsstaten, utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og forebygge fattigdom. Norsk arbeidsliv er i all hovedsak preget av ryddige og ordentlige forhold. Enkelte næringer og bransjer har likevel en del utfordringer knyttet til useriøse virksomheter og uakseptable lønns- og arbeidsvilkår. Regjeringen vil arbeide for at EUs regelverk, inkludert håndhevingsdirektivet, åpner for nasjonale tiltak i arbeidet mot sosial dumping. Norge har hatt en betydelig arbeidsinnvandring fra EØS-området siden EU/EØS-utvidelsene i 2004 og 2007. Dette har bidratt til å øke produksjonskapasiteten og fleksibiliteten i økonomien, men samtidig ført til økte utfordringer med å sikre et anstendig arbeidsliv. Det er derfor viktig med en løpende vurdering av hvilken virkning arbeidsinnvandring kan ha på lang sikt med hensyn til press på norske velferdsordninger. Regjeringen vil vurdere tiltak som begrenser og stanser trygdeeksport, innenfor det handlingsrommet EØS-avtalen gir.

En helhetlig migrasjonspolitik

Som deltaker i Schengen-samarbeidet vil Norge arbeide for felles løsninger på Europas migrasjonsutfordringer. Regjeringen vil bidra til at alle land i samarbeidet tar sin del av ansvaret for en effektiv og forsvarlig kontroll av yttergrensen. Regjeringen vil også styrke samarbeidet med opprinnelses- og transitland for å avhjelpe de underliggende årsakene til illegal migrasjon og bidra til EUs arbeid på dette feltet for å fremme menneskerettigheter, demokrati, fred og utvikling. Det er særlig viktig å støtte opp om EUs naboskapspolitikk som skal bidra til økonomisk, politisk og sosial utvikling sør og øst for EUs grenser.

Videreutvikle samarbeid med EU på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området

EU har blitt en stadig mer betydelig sikkerhets- og forsvarspolitisk aktør. Norge samarbeider nært med EU på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området. Samarbeidet skjer først og fremst gjennom deltakelse i EUs krisehåndteringsoperasjoner, deltakelse i EUs stridsgrupper og gjennom samarbeid med EUs forsvarsbyrå (EDA) for å utvikle militære kapabiliteter. Regjeringen har en ambisjon om å videreutvikle dialogen og samarbeidet med EU om sikkerhets- og forsvarspolitiske spørsmål, både innenfor kapabilitetsutvikling og EUs krisehåndteringsoperasjoner.

DEL 1 – EØS-SAMARBEIDET

1. NORSK NÆRINGS LIV, KONKURRANSE OG VERDISKAPING I DET INDRE MARKED

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge i det indre marked. Deltakelsen i det indre marked gir norsk næringsliv et forutsigbart rammeverk for sine aktiviteter i hele EØS-området. EU er en svært viktig økonomisk partner. I 2012 gikk 81 prosent av vår totale vareeksport til EU (inkludert olje og gass), og 64 prosent av vår vareimport kom fra EU. Over halvparten av vår tjenesteeksport går til EU, og over 70 prosent av tjenestene vi importerer kommer fra EU.

Europa står overfor mange utfordringer. En stor utfordring er virkninger av finanskrisen generelt og spesielt høy arbeidsledighet i mange EU-land. Det indre marked, med fri bevegelse av varer, tjenester, personer og kapital, betraktes som nøkkelen til å skape ny økonomisk vekst og økt sysselsetting i Europa. EU fremhever viktigheten av å skape et velfungerende indre marked i sine handlingsplaner og arbeidsprogrammer på alle nivåer. Det er identifisert satsingsområder med et særlig potensial for økonomisk vekst. Over en tredjedel av nøkkeltiltakene er allerede vedtatt, mens øvrige drøftes.

I handelspolitikken retter EU blikket utover. Forhandlingene om et mulig handels- og investeringspartnerskap mellom EU og USA vil ha konsekvenser for det indre marked. Det kan også mer indirekte ha konsekvenser for Norge. EU har signalisert at potensialet knyttet til fri bevegelse av tjenester langt fra er realisert. På varesiden foregår det en gjennomgang av regelverket for industriprodukter. Gjennomgangen er en del av en større industripolitikkpakke, som skal styrke konkurranseevnen til europeiske selskaper. Kommisjonen har de siste årene også vektlagt å styrke samarbeidet knyttet til det digitale området og knyttet til elektronisk handel. Regjeringen deler EUs syn at vekstpotensialet for grensekryssende elektronisk handel er stort.

Regjeringen vil i størst mulig grad legge til rette for et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling eller konkurransehindrende avtaler, fri flyt av varer og tjenester og fri tilgang til markedene. Regjeringen mener i utgangspunktet at produksjon av velferdstjenester skiller seg lite fra andre tjenester. Bruk av konkurranse stimulerer til verdiskaping, bedre tjenester og effektivisering. Det er nødvendig at konkurranse blir et gjennomgående element i offentlig virksomhet. Regjeringen vil åpne for konkurranse blant annet innen skinnegående transport, utvikling, drift og vedlikehold av flyplasser og drift av fergestrekninger.

EØS-regelverket for offentlig støtte og regionalstøtte setter blant annet rammer for hvordan norsk distrikts- og regionalpolitikk kan utformes, og de virkemidler som kan benyttes, blant annet gjennom skatte- og avgiftssystemet. Regelverket om offentlige anskaffelser er av stor betydning for kommuner og fylker i rollen som offentlige innkjøpere. Offentlig sektor kjøpte inn varer og tjenester for om lag 398 milliarder kroner i 2011, og offentlige anskaffelser utgjorde over 14,5 % av Norges BNP i 2011.

1.1 Handels- og investeringspartnerskap mellom EU og USA (TTIP)

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

EU og USA har startet forhandlinger om et transatlantisk handels- og investeringspartnerskap (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP). Dette vil kunne ha betydelige konsekvenser for norske interesser, gitt betydningen av EU og USA som handelspartnere for Norge og Norges tette integrasjon i EUs indre marked.

En transatlantisk avtale som bidrar til økt økonomisk vekst på begge sider av Atlanteren, vil ha positive ringvirkninger også for Norge. På den annen side vil norske bedrifter kunne komme relativt sett dårligere ut dersom EU og USA enes om standarder eller regler Norge ikke omfattes av.

EØS-avtalen vil være en plattform for informasjonstilgang og eventuelle konsultasjoner i prosessen rundt TTIP. Videreutvikling av regelverksamarbeidet mellom EU og USA vil baseres på en sektortilnærming, og for de fleste områder finnes det allerede et felles EU/EØS-regelverk. Ambisjonsnivået i forhandlingene virker pragmatisk; en ser mer mot å utvikle gode samarbeidsordninger for en tilpasning av regelverket over tid enn å løse alle saker nå. Mye av dialogen i TTIP vil i første fase antagelig være å identifisere utveksling av arbeidsplaner, definere mulige harmoniseringsprosjekter, sette opp systemer for informasjonsutveksling m.v.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen er opptatt av at norske interesser blir ivaretatt og at vår konkurransesituasjon sikres. Fra norsk side må en følge prosessen mellom EU og USA tett. Regjeringen har laget en utredning som vurderer konsekvensene for Norge, og hvordan norske interesser best kan ivaretas. Det vil også være viktig å utnytte de mulighetene for dialog som ligger i EØS-avtalen, dels gjennom EØS-strukturene og dels gjennom vår deltakelse i Kommisjonens arbeidsstruktur. Regjeringen vil gi dette arbeidet høy prioritet i tiden fremover.

1.2 EUs satellittnavigasjonsprogrammer Galileo og EGNOS

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

Satellitnavigasjonsprogrammene Galileo og EGNOS utgjør mye av kjernen i EUs satsing på romvirksomhet. Norge deltok i perioden 2009 - 2013, og vil delta i den nye programperioden (2014-2020). Norsk deltagelse sikrer tilgang på viktig teknologi og gir muligheter for norsk romindustri og næringsliv.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er en stor bruker av satellittnavigasjonstjenester og har en konkurransedyktig satellitt- og navigasjonsrelatert industri. Satellitnavigasjonstjenestene ivaretar særlige norske brukerbehov, blant annet i nordområdene. Regjeringen ser det som viktig å videreføre norsk deltagelse i Galileo og EGNOS i perioden 2014 - 2020.

1.3 Offentlige anskaffelser

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

Regelverket om offentlige anskaffelser gir rammer for hvordan anskaffelsesprosessen skal foregå. EU har foretatt en modernisering av dette regelverket. EU vedtok i februar 2014 et nytt direktiv om offentlige anskaffelser i klassisk sektor, et direktiv om innkjøpsregler i forsyningssektorene (vann- og energiforsyning, transport og posttjenester) og et helt nytt direktiv om konsesjonskontrakter.

Det nye regelverket innebærer en forenkling av reglene, blant annet utvidet adgang til å forhandle med leverandørene, reduksjon i kravene til dokumentasjon og regler som skal legge bedre til rette for bruk av e-handel. Reglene skal også gjøre det mulig for innkjøperen å ivareta hensyn som miljø og innovasjon. Det legges ikke opp til endringer i terskelverdiene, som setter grenser for hvor store kontraktene kan være før de ulike anskaffelsesreglene må følges.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er positiv til en modernisering av anskaffelsesregelverket og er enige i at dagens regelverk er omfattende og komplisert. I sammenheng med revisjonen i EU vil det også foretas en gjennomgang av den særnorske delen av anskaffelsesregelverket.

1.4 Forsvars- og sikkerhetsmarkedet

Ansvarlig: Forsvarsdepartementet

Direktivet om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser er i norsk rett gjennomført i forskrift om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser (FOSA) som trådte i kraft 1. januar 2014. Hensikten med direktiv for forsvars- og sikkerhetsanskaffelser fra 2009 er å etablere et effektivt europeisk marked for forsvarsmateriell og samtidig sikre en konkurransedyktig forsvarsindustri. Direktivet kan åpne det europeiske forsvarsmarkedet også for norsk industri. Det vil derfor være av stor betydning for Norge å sikre at norsk forsvarsindustri i realiteten gis lik og ikke-diskriminerende behandling i fremtidige anbudskonkurranser i EØS-området.

Norsk holdning og oppfølging

Et mer åpent europeisk forsvars- og sikkerhetsmarked vil gi muligheter og utfordringer for norske leverandører. Norge har samlet sett en konkurransedyktig forsvarsindustri som vil kunne utnytte de mulighetene som direktivet gir. Norge er positiv til at direktivet kan åpne det europeiske forsvarsmarkedet.

Målsetningen er å utnytte samarbeidsavtalen med EUs forsvarsbyrå (EDA) til å sikre tilgang til norsk deltakelse i europeiske kapabilitetsprosjekter, der dette av operative og økonomiske grunner er den mest formålstjenlige løsning basert på nasjonale behov og interesser. Samarbeidet med EDA benyttes som en strategisk ressurs i arbeidet med å sikre norske interesser på tilgrensende politikkområder innenfor EØS. Det vil være

viktig å følge utviklingen i sentrale EU-land om hvordan de gjennomfører bestemmelsene i direktivet.

Forsvarsdepartementet vil samarbeide med andre departementer og utnytte Norges deltakelse i EØS-relevante programmer, initiativer og aktiviteter til å fremme nasjonale interesser knyttet til forsvarsrelatert forskning og utvikling, militær kapabilitetsutvikling, utvikling av norsk forsvarsindustri og annen forsvarsrelatert virksomhet.

1.5 Offentlig støtte

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

Kommisjonen har bestemt at regelverket om offentlig støtte skal moderniseres. Hovedformålene med revisjonen er å fremme vekst og konkurranse i det indre marked og oppnå strømlinjeformede bestemmelser og raskere avgjørelser. Gruppeunntaket fra regelverket om offentlig støtte er også under revidering. Dette foreslås utvidet til flere nye støtteformål, slik som naturkatastrofer, kultur, sport og innovasjon, i tillegg til andre omfattende endringer i gjeldende støtteformål. Terskelverdiene for støtte til forskning, utvikling og innovasjon (FUI) foreslås doblet og støtte til innovasjonsklynger har blitt inkludert i gruppeunntaket. Når det nye gruppeunntaket er vedtatt må det innlemmes i EØS-avtalen og implementeres i norsk rett.

I retningslinjene om offentlig støtte, angis hvilke momenter Kommisjonen vektlegger når den vurderer om offentlig støtte kan godkjennes. Retningslinjene innlemmes ikke i EØS-avtalen, men ESA utarbeider tilsvarende retningslinjer for EØS/EFTA-landene. Som en del av moderniseringsreformen revideres retningslinjene, blant annet for støtte til energi- og miljøtiltak samt støtte til forskning, utvikling og innovasjon.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er positive til en modernisering av regelverket om offentlig støtte og medvirker i prosessen gjennom de kanaler som EØS-avtalen gir. Det reviderte gruppeunntaket og den reviderte forordningen om bagatellmessig støtte, vil bli innlemmet i EØS-avtalen og implementert i norsk rett. Norge må vurdere om det er behov for endringer i eksisterende støtteordninger for å sikre at disse er i samsvar med de nye reglene.

Forskning, utvikling og innovasjon

Arbeidet med retningslinjene for FUI vil bli viktig fremover. Kommisjonen har foreslått utvidet mulighet til å gi støtte til næringsrettet forskning. Kommisjonen har også foreslått å inkludere støtte til bygging av forskningsinfrastruktur i retningslinjene. Retningslinjene må ses i sammenheng med gruppeunntaket for offentlig støtte.

Energi- og miljøstøtte

Retningslinjer for offentlig støtte til energi- og miljøtiltak er av stor viktighet for Norge. De legger rammer for tildeling av offentlig støtte til slike tiltak, samt hvilke fritak som kan gis fra miljøskatter og -avgifter. I tillegg legger retningslinjene rammer for Enovas mulighet til å støtte energi- og miljøtiltak. Utformingen av de nye retningslinjene kan få

betydelige konsekvenser for næringslivet. Det er derfor viktig at retningslinjene utformes slik at norsk energi- og miljøpolitikk kan opprettholdes. Norske myndigheter har deltatt aktivt i prosessen med å utforme nye retningslinjer, gjennom møter med Kommisjonen, høringsinnspill, og deltakelse på møter i den rådgivende komité.

Regionalstøtte

ESA vedtok nye retningslinjer om regionalstøtte i oktober 2013. Retningslinjene trer i kraft 1. juli 2014. Retningslinjene har stor betydning for norsk regionalpolitikk fordi de påvirker rammebetingelsene for næringslivet, herunder ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift og virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte. Retningslinjene imøtekommer de viktigste norske interessene. Virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte er godkjent av ESA og antallet kommuner i virkeområdet vil gå ned fra 284 til 281 kommuner. Regjeringen foreslår å utvide dagens ordning med differensiert arbeidsgiveravgift med 31 nye kommuner. For å sikre langsiktighet for næringslivet, vil regjeringen arbeide for å videreføre satsene om lag på samme nivå som i dag. Forslaget er sendt ESA for godkjenning.

De nye retningslinjene vil medføre begrensninger for adgangen til redusert arbeidsgiveravgift innenfor flere sektorer enn etter gjeldende retningslinjer. Det gjelder virksomheter innenfor blant annet energi, transport og finans. Det har vært tett dialog mellom ESA og Norge om tolkningen av retningslinjene.

2. ARBEIDSLIV

Et hovedmål for regjeringen er å sikre et godt arbeidsliv for alle. Høy sysselsetting bidrar til å sikre velferdsstaten, utjevne økonomiske og sosiale forskjeller og forebygge fattigdom. Norsk arbeidsliv er i all hovedsak preget av ryddige og ordentlige forhold. Enkelte næringer og bransjer har likevel en del utfordringer og problemstillinger knyttet til useriøse virksomheter og uakseptable lønns- og arbeidsvilkår. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet mot sosial dumping.

Høy arbeidsledighet i Europa har satt sammenhengen mellom økonomisk politikk og arbeidsmarkeds- og sosialpolitikk, samt spørsmål om mobilitet, høyt på agendaen i EU.

Norge er gjennom EØS-avtalen koblet til EUs sosiale dimensjon, som er basert på felles minimumsregler for arbeidsmiljø og arbeidstakerrettigheter. Slike regler har på flere områder styrket rettighetene også for norske arbeidstakere.

En ikke ubetydelig del av rettsutviklingen på EU/EØS-området skjer ved avgjørelser fra EU- og EFTA-domstolen. Norge har adgang til å inngi skriftlig innlegg når saker ved EU- eller EFTA-domstolen skal avgjøre spørsmål om tolkingen av EU-retten, dersom de berører EØS-avtalen. Norge vurderer nøye sakenes betydning for norsk rett og vil utnytte vår adgang til å inngi innlegg når det anses nødvendig.

Norge er blant de land som i forhold til folketallet har hatt størst arbeidsinnvandring fra EØS-området siden EU/EØS-utvidelsene i 2004 og 2007. Mange arbeidsinnvandrere ønsker å skape seg en bedre fremtid i Norge. Arbeidsinnvandringen har bidratt til å øke produksjonskapasiteten og fleksibiliteten i økonomien, men har ført til økte utfordringer med å sikre et anstendig arbeidsliv. Det er også viktig med en løpende vurdering av hvilken virkning arbeidsinnvandring kan ha på lang sikt med hensyn til press på norske velferdsordninger. Regjeringen vil vurdere tiltak som begrenser og stanser trygdeeksport, innenfor det handlingsrommet EØS-avtalen gir. Regjeringen vil arbeide for at nye EU-regler ikke vanskeliggjør tiltak som Norge har innført eller har planer om å innføre. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å sikre lønns- og arbeidsvilkår for arbeidstakere som deltar i grenseoverskridende etablering eller tjenesteyting.

2.1 Håndhevingsdirektivet (utsendte arbeidstakere)

Ansvarlig: Arbeids- og sosialdepartementet

For å balansere ulike hensyn og interesser i arbeids- og tjenestemarkedet har EU blant annet vedtatt utsendingsdirektivet (1996). Direktivet innebærer at medlemsstatene skal sikre at arbeidstakere som sendes til andre EU/EØS-land i forbindelse med tjenesteyting, får nærmere angitte lønns- og arbeidsvilkår i tråd med det som gjelder i vertsstaten. Utviklingen i rettspraksis fra EU-domstolen har ført til en viss usikkerhet med hensyn til hvilke krav medlemsstatene kan stille til utenlandske tjenesteytere. I handlingsplanene for det indre marked (Singel Market Act) signaliserte Kommisjonen lovgivningstiltak for å bedre etterlevelsen av utsendingsdirektivet. I 2012 la Kommisjonen frem forslag til et håndhevingsdirektiv for å korrigere svakheter og

mangler ved gjennomføringen av utsendingsdirektivet. Direktivforslaget inneholder blant annet regler som skal klargjøre hvilke situasjoner som skal regnes som utsending av arbeidstakere, og regler om informasjon og samarbeid mellom tilsynsmyndighetene i medlemslandene, nasjonale kontrolltiltak, solidaransvar i kontraktskjeden og sanksjoner over landegrensene. Rådet og Europaparlamentet oppnådde enighet om en kompromisstekst til nytt direktiv 28. februar 2014. Dette forslaget behandles med sikte på endelig vedtak våren 2014.

Norsk holdning og oppfølging

Det er viktig å sikre at de krav som stilles etter norsk rett i medhold av utsendingsdirektivet etterleves. Tiltak som bidrar til dette er et positivt bidrag til å hindre sosial dumping og vil være viktige for Norge. Regjeringen er positiv til en styrking av håndhevingen av rettighetene til utsendt arbeidskraft. Regjeringen har argumentert for at medlemsstatene bør stå mest mulig fritt til å iverksette kontroll- og håndhevingstiltak nasjonalt for å sikre lønns- og arbeidsvilkårene til utsendte arbeidstakere. Kompromissforslaget som nå er lagt frem vil, hvis det blir vedtatt, gir oss mulighet til å videreføre og videreutvikle våre ordninger knyttet til utsendte arbeidstakere. Dersom direktivet blir vedtatt, må medlemsstatene gjennomføre reglene innen to år. Norske myndigheter vil fortsatt følge utviklingen i saken tett.

3. ENERGI

Norge har store olje- og gassressurser og er blant verdens største eksportører. I tillegg har vi betydelige fornybare energiresurser, i første rekke vannkraft. Regjeringen vil at Norge skal være en foregangsnaasjon innen miljøvennlig energibruk og produksjon. Det er en sentral oppgave å tilrettelegge for en helhetlig og verdiskapende energipolitikk basert på effektiv og miljøvennlig utnyttelse av energiresursene. Regjeringen legger vekt på å forvalte Norges energiresurser slik at inntektene kommer hele befolkningen til gode.

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge fullt ut i det indre energimarkedet. På områdene energieffektivisering, fornybar energi og i arbeidet med forskning og utvikling på energiområdet, har Norge samarbeidet nært med EU, blant annet gjennom EU-programmer.

De langsiktige strategivalg EU tar frem mot 2050 vil være av stor betydning for Norge. Norge har en god dialog med og er en viktig partner for EU på energiområdet. Komplementært til EØS-avtalen ble det i 2002 etablert en regelmessig energipolitisk dialog med EUs energikommissær. Energidialogen er et viktig instrument og har bidratt til en økt norsk forståelse av EUs politiske prosesser på energiområdet så vel som økt kunnskap om Norges energisituasjon på EU-siden.

Norsk gass er viktig for å sikre europeisk energiforsyning. Ved å sørge for et godt rammeverk for aktiviteten på norsk sokkel, kan Norge fortsette å være en sikker leverandør til Europa. En aktiv letepolitikk, åpning av nye områder og optimalisering av gasstransportsystemet er noen av virkemidlene i dette arbeidet.

Norge er som eksportnaasjon avhengig av velfungerende og forutsigbare markeder på energiområdet. Tydelige europeiske politiske signaler og et konsekvent rammeverk er viktig, blant annet for å sikre nødvendige investeringer på kontinentalsokkelen.

Det er regjeringens mål å øke den fornybare energiproduksjonen. Sertifikatmarkedet med Sverige trådte i kraft 1. januar 2012 og skal sikre en økning i den fornybare energiproduksjonen i Norge og Sverige med 26,4 TWh innen 2020. Ordningen vil langt på vei sikre at Norge kan nå forpliktelsene i EUs fornybardirektiv. Styrkingen av arbeidet med energi- og klimateknologi er en oppfølging av Meld. St. 21 (2011 - 2012) og har som mål å bidra til reduksjon i klimagassutslipp og bygge opp under utviklingen av energiomlegging på lengre sikt.

Økt utbygging av fornybar energi vil bli ledsaget av høyere investeringer i nettutbygging. Regjeringen vil legge til rette for økt utbygging av nettkapasitet mellom landsdelene og til utlandet. En forbindelse til Danmark vil komme i drift i løpet av 2014, og Statnett har søkt konsesjon for forbindelser til Tyskland og Storbritannia. Det at Norge knytter seg opp mot våre naboland er viktig for egen forsyningssikkerhet, samtidig som det støtter opp om andre lands arbeid med fornybar energi.

Det er også et mål at energibruken i samfunnet blir mer effektiv. Enova arbeider for en miljøvennlig omlegging av energibruk og energiproduksjon, samt energi- og

klimateknologi. Enova har fått et konkret resultatmål for sitt arbeid (6 ¼ TWh/år ved utgangen av 2015).

3.1 Energimarked i EU-EØS

Ansvarlig: Olje- og energidepartementet

EUs målsetting er et fullt ut fungerende indre energimarked i 2014. Markedsåpning og økt integrasjon av energimarkedene i EU har i hovedsak skjedd gjennom tre energimarkedspakker, den siste vedtatt i 2009. Den tredje energimarkedspakken omfatter fem rettsakter; endringer i elektrisitets- og gassdirektivene fra 2003, en ny forordning om et byrå for samarbeid mellom regulatorer (ACER), endringer i forordning om grensekryssende elektrisitet, samt endringer i gasstransmisjonsforordningen. I medhold av pakken vedtok EU i 2011 også en forordning om integritet og gjennomsiktighet i engrosmarkedene for elektrisitet og gass (REMIT). Kommisjonens arbeid med nettkoder (felles normer og regler for ulike systemparametre) ble startet opp for fullt i 2013 og Statnetts og NVEs deltakelse i ENTSO-E og ACER er viktig for å kunne påvirke prosessene tidlig. Det indre energimarkedet skal etter EUs plan fullføres i 2014 og ”isolerte øyer” i det indre energimarkedet skal fjernes i 2015. Den tredje energimarkedspakken vil etter planen vedtas av EØS-komiteen i 2014 og det vil arbeides med nasjonal gjennomføring etter EØS-vedtaket.

De viktigste endringer i den tredje energimarkedspakken omfatter bestemmelser for hvordan systemoperatørfunksjonen (TSO) skal skilles fra andre deler av virksomhetene i energiselskaper. Her er det lagt opp til en viss grad av valgfrihet i det endelige vedtaket i EU. Samarbeid mellom TSO-er formaliseres ytterligere gjennom det nye ENTSO (organ for systemansvarlige nettselskaper) i den tredje energimarkedspakken. Videre er bestemmelser for nasjonale regulatorer presisert mer omfattende og et nytt byrå for samarbeid mellom energiregulatorer (ACER) blir etablert.

I 2014 vil det arbeides med en rekke nettverkskoder med henblikk på vedtak både på el- og gass-siden. Disse vil i utgangspunktet være EØS-relevante.

Norsk holdning og oppfølging

For Norge vil innlemmelse av energimarkedspakken i EØS-avtalen være viktig. Arbeidet med å utvikle fungerende energimarkeder i EU/EØS-området støttes fra norsk side. Fra norsk side vil tilknytningen til det nye byrået for samarbeid mellom europeiske energiregulatorer (ACER) være av stor viktighet. Innlemmelse i EØS-avtalen må sikre at Norge kan delta i ACERs styre. Det legges opp til en EØS-løsning som ivaretar EØS-avtalens egenart.

OED vil i samarbeid med våre representanter i ACER og ENTSO vurdere nye nettverkskoder for innlemming i EØS-avtalen. Etter at et komitologivedtak foreligger vil et EØS-vedtak være nødvendig før nettverkskoden inkorporeres i EØS.

3.2 Energieffektivisering

Ansvarlig: Olje- og energidepartementet

Energieffektivisering står høyt på dagsorden i EUs medlemsland og utgjør en viktig del av EUs energidagsorden. De senere år er det kommet tre direktiver som omhandler energieffektivisering. Dette er Energitjenestedirektivet (2006/32/EF), Bygningsenergidirektiv II (2010/31/EU) og Energieffektiviseringsdirektivet (2012/27/EU).

Energitjenestedirektivets hovedformål er å fremme energieffektivisering hos sluttbrukeren. Direktivet fastslår at medlemsstatene skal utarbeide en handlingsplan, ha programmer for energieffektivisering samt rapportere om oppnådde resultater. Direktivet fastsetter et indikativt energisparemål på 9 % innen 2016.

Bygningsenergidirektiv II omfatter energikrav til bygninger, bygningselementer og tekniske systemer, og bygger på bygningsenergidirektiv I, som er innlemmet i EØS-avtalen. Direktivet har bestemmelser om hvordan minimumskrav til bygningers energiytelse skal beregnes. Disse tar bl.a. hensyn til lokalt klima og tilgjengelig infrastruktur for energi. I beregningsmetoden er det lagt inn en primærenergifaktor som landene kan fastsette nasjonalt. Minimumskravene kan derfor bli nokså forskjellig i de ulike land, avhengig av forholdene. Direktivet har videre bestemmelser om energimerking (energiattester) og inspeksjon av varme- og kjølesystemer.

Energieffektiviseringsdirektivet erstatter det alt vesentlige av energitjenestedirektivet. Direktivet legger opp til at medlemsstatene skal sette indikative nasjonale mål om energieffektivisering. Det stiller opp krav til hvordan målene kan nås, blant annet gjennom årlig renovering av 3 % av gulvflaten til offentlige bygg som i dag ikke oppfyller minimumskravene fastsatt i forbindelse med bygningsdirektiv II. Direktivet pålegger videre energidistributørene et årlig energisparemål. Men det legger også til rette for at sparingen kan skje på andre måter dersom det passer bedre i det enkelte medlemsland. Her kan modeller som Enova være aktuelle.

Videre oppstilles krav om energirevisjon og måling og fakturering for å oppmuntre til energisparing. Tiltakene tar sikte på å nå effektiviseringsmålsettingen på 20 % i 2020. Det gis stor fleksibilitet i virkemiddelbruk.

Norsk holdning og oppfølging

Fra norsk side vil direktivene på energieffektiviseringsområdet bli vurdert grundig med sikte på å avklare eventuell innlemmelse i EØS-avtalen.

3.3 Energiinfrastruktur

Ansvarlig: Olje- og energidepartementet

Kommisjonen la høsten 2011 frem forslag til forordning om retningslinjer for paneuropeisk energiinfrastruktur (infrastrukturforordningen). EU ved Rådet og Europaparlamentet vedtok forordningen i april 2013. Forordningen etablerer et system for utvelgelse av prosjekter av felles europeisk interesse, såkalte "Projects of Common Interest" (PCI). Denne utvelgelsen skal skje med bakgrunn i forhåndsdefinerte kriterier og prioriterte korridorer for energiinfrastruktur. Det er etablert regionale grupper, bestående av medlemslandene, regulatorne, systemoperatørene og Kommisjonen, som skal anbefale hvilke prosjekter som kan tildeles PCI-status. Norge har deltatt som observatør i relevante grupper, og den første PCI-listen ble vedtatt i oktober 2013.

Forordningen omfatter både elektrisitet, gass, olje og karbondioksidtransport. Den erstatter de eksisterende TEN-E retningslinjene, og kom i en infrastrukturpakke sammen med forordningen om "the Connecting Europe Facility (CEF)". CEF erstatter den eksisterende finansieringsfasiliteten for hele TEN, som også omfatter samferdsel og telekommunikasjon.

Infrastrukturforordningens formål er tredelt: en bedring av funksjonen til det indre markedet, økt andel bruk av fornybare energiresurser / reduksjon av klimagassutslipp og forsyningssikkerhet. Forordningen erstatter gjeldende TEN-E retningslinjer (trans-European energy networks), som ikke er inkludert i EØS-avtalen. Forordningen vil også medføre endringer i de tre forordningene under den tredje energimarkedspakken.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen vurderer EØS-relevansen av infrastrukturforordningen og tar stilling til EØS-relevansen av CEF-forordningen. Kommisjonen har gitt uttrykk for at det er mulig å implementere infrastrukturforordningen uten å implementere CEF-forordningen på energiområdet.

4. KLIMA OG MILJØ

Finanskrisen preger stadig utviklingen av EUs miljøpolitikk. For å møte finanskrisen vedtok EU i 2010 en ny strategi, Europa 2020. Denne skal fremme smart, bærekraftig og inkluderende vekst, som et viktig virkemiddel for å øke sysselsetting og konkurransekraft, og samtidig redusere energi- og ressursbruken i EU.

Utgangspunktet for strategien er at miljø og naturressurser er grunnlaget for europeisk økonomi og velferdsutvikling, og at behovet for strukturelle endringer og innovasjon gir nye muligheter til å utvikle en mer miljøvennlig og ressurseffektiv økonomi. Dette er også sentralt i EUs 7. miljøhandlingsprogram "Living well within the limits of our planet".

For sektorovergripende pakker kan det være krevende å få avklaring av EØS-relevans og nasjonale posisjoner i tide til å kunne spille inn norske synspunkter til rett tid i beslutningsprosessen. På andre områder, der påvirkningsarbeidet har klare rammer i vedtatt norsk politikk og der Norge ligger i front, er det enklere å spille inn synspunkter fortløpende i prosessen. Det gjelder for eksempel i regulering av industriforurensning, kjemikalier, avfall, kontroll og tilsyn.

Områder med felles forvaltningsregimer, så som kjemikalierregelverket REACH og vanndirektivet, vil fortsatt bli gitt særlig oppmerksomhet sammen med den nye luftpakken «Clean Air Policy Package».

4.1 EUs rammeverk for klima og energi frem mot 2030

Ansvarlig: Klima- og miljødepartementet og Olje- og energidepartementet

Kommisjonen la i januar 2014 frem forslag til nytt klima- og energirammeverk for perioden fra 2020 til 2030. Kommisjonen viser til at rammeverket bygger på klima- og energipakken for 2020 og at det må forstås som et skritt på veien mot oppnåelse av lavutslippsmålet for 2050.

Kommisjonen går inn for et bindende mål for reduksjoner i klimagassutslipp på 40 % (sammenliknet med 1990-nivå), hvor alle utslippskutt skal gjennomføres i EU uten bruk av internasjonale kreditter. Dette er i tråd med veikartet som peker mot 80 - 95 % utslippskutt i 2050. Kommisjonen ber om at Rådet og Europaparlamentet gir sin tilslutning til dette målet i løpet av 2014, slik at det formelt kan spilles inn som EUs bidrag til de globale klimaforhandlingene tidlig i 2015.

Kommisjonen foreslår å innføre et bindende mål om at andelen fornybar energi i EU samlet skal være minst 27 prosent i 2030. Det foreslås ikke bindende mål for andel fornybar energi for hvert enkelt medlemsland. Oppnåelse av fornybarmålet på EU-nivå skal sikres ved bruk av et nytt styringssystem og nasjonale energiplaner. Det foreslås også at Kommisjonen om nødvendig vil innføre ytterligere tiltak og virkemidler for å sikre at man når EU-målet. Kommisjonen varsler at forslaget innebærer behov for å revidere fornybardirektivet for perioden etter 2020.

Når det gjelder energieffektivisering varsler Kommisjonen at politikken på området vil bli nærmere vurdert etter at en evaluering av energieffektiviseringsdirektivet er gjennomført. Et eventuelt forslag fra Kommisjonen kan først ventes til høsten.

I meddelelsen pekes det på at det vil være viktig å øke innsatsen innen FoU og realisering av demonstrasjonsanlegg for CO₂-håndtering (CCS) for å lykkes med EUs langsiktige mål om utslippsreduksjoner. Det foreslås blant annet økt støtte, finansiert med inntekter fra auksjon av klimakvoter.

Norsk holdning og oppfølging

Olje- og energidepartementet og Klima- og miljødepartementet har ansvar for ulike tematiske områder innenfor EUs rammeverk for klima og energi.

Regjeringen sendte norske synspunkter på rammeverket til EU i desember 2013 og i forkant av møtene i Det europeiske råd i mars 2014. I de norske innspillene ble det vist til at EU har en global lederrolle i klimapolitikken, og at EU legger stor vekt på utviklingen av det indre energimarked. Utformingen av et nytt rammeverk i EU vil derfor få stor betydning for Norge gjennom klimapolitikken, ved at direktiver og forordninger som kan forventes å følge av rammeverket kan bli innlemmet i EØS-avtalen, og ved at energisystemene og den økonomiske utviklingen i våre naboland, som er våre viktigste handelspartnere, påvirkes. Regjeringen viser til at det er mange ulike hensyn som må ivaretas i utformingen av en god og effektiv energipolitikk.

Europa skal være et lavutslippssamfunn i 2050, og regjeringen viser til at det er viktig å sette retning mot 2030 for å redusere de europeiske klimagassutslippene i samsvar med togradersmålet. EUs mål for utslippsreduksjoner for 2030 vil også kunne være viktig for fremdriften i de internasjonale klimaforhandlingene frem mot møtet i Paris i 2015.

Regjeringens holdning er at ett overordnet utslippstak er kostnadseffektivt, og man unngår overlappende mål og virkemidler. Regjeringen anbefalte derfor at EU velger ett klart mål, i form av størrelsen på klimagassutslipp frem til 2030. EUs energi- og klimapolitikk bør legge klare overordnede føringer, men uten å detaljregulere på nasjonalt nivå (nærhetsprinsippet). Et ambisiøst mål for samlede utslippsreduksjoner vil gi en høy CO₂-pris i EU dersom målet følges opp av effektiv virkemiddelbruk. Det viktigste virkemidlet i klimapolitikken i EU og i Norge er kvotesystemet. Regjeringen støtter Kommisjonens arbeid med å stramme inn kvotemarkedet. Ved å sette et ambisiøst tak for kvotesystemet, og samtidig la kvotesystemet omfatte flest mulig sektorer og klimagasser, vil man legge grunnlaget for omstillingen til et lavutslippssamfunn i Europa. Økt satsing på energieffektivisering og fornybar energi i EU vil være nødvendig bidrag til denne omstillingen.

Regjeringen har en ambisjon om å realisere minst ett fullskala demonstrasjonsanlegg for CO₂-fangst innen 2020. At verden lykkes med CCS i stor skala er en forutsetning for at vi effektivt skal klare å redusere klimagassutslippene. På kort sikt vil ikke kvotesystemet gi tilstrekkelig insentiv. EU bør derfor videreutvikle arbeidet med å realisere fullskala CCS,

gjennom et stramt kvotesystem kombinert med et fleksibelt regelverk for transport og lagring av CO₂. Regjeringen anbefaler et EU-krav om CO₂-fangst og lagring på alle nye kullkraftverk etter 2020.

Regjeringen ønsker å samarbeide med EU om å legge til rette for lavutslippsvekst ved å prioritere investeringer i kunnskap, forskning, miljøteknologi og infrastruktur. Regjeringen vil følge EUs utforming av rammeverket nøye og vurdere behovet for ytterligere innspill i det videre arbeidet.

4.2 utfordringer med lave priser i EUs kvotesystem

Ansvarlig: Klima- og miljødepartementet

Et stort overskudd av kvoter i EUs kvotesystem har ført til lav kvotepris, om lag fem Euro per tonn i oktober 2013. Da systemet ble etablert, forventet man til sammenligning en kvotepris på 30 Euro per tonn. Kvotesystemet fungerer godt som verktøy for å sikre at utslippsmålene i 2020 blir nådd, men den lave kvoteprisen svekker kvotesystemets insentiver til omstilling og teknologiutvikling. Overskuddet av kvoter har bygd seg opp blant annet som følge av redusert økonomisk aktivitet i Europa.

Kommisjonen har som et kortsiktig tiltak vedtatt å utsette auksjonering av kvoter tidlig i tredje handelsperiode. I tillegg har Kommisjonen skissert seks alternative permanente tiltak for å øke kvoteprisen. Utformingen av et nytt rammeverk for klima- og energipolitikken mot 2030, vil også påvirke utviklingen i kvotesystemet i Europa.

Kommisjonen foreslår en økning av den faste årlige reduksjonen i kvotemengden på 2,2 % fra 2021, mot dagens 1,74 % som gjelder frem til 2020. Som pakkens eneste lovforslag foreslås etablering av en markedsstabiliserende reserve i kvotemarkedet med virkning fra 2021.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen vil fortsette å bidra til en ambisiøs europeisk klimapolitikk, og styrke EUs kvotesystem som klimapolitisk virkemiddel. I klimaforliket pekes det på at dagens kvotepris er svært lav, noe som gjør det lite lønnsomt for bedriftene å investere i ny klimavennlig teknologi. Regjeringen støtter utsatt auksjonering av kvoter som et første skritt i retning økte kvotepriser.

Regjeringen støtter også Kommisjonens arbeid med å stramme inn kvotemarkedet. Ved å sette et ambisiøst tak for kvotesystemet, og samtidig la kvotesystemet omfatte flest mulig sektorer og klimagasser, vil man legge grunnlaget for omstillingen til et lavutslippssamfunn i Europa. Siktemålet må være et stramt kvotesystem som også gir insentiver til omstilling, teknologiutvikling og – implementering.

Norge følger saken løpende overfor EU, både gjennom bilaterale møter og ved aktiv deltakelse i klimakomiteen under kvotedirektivet.

4.3 Gjennomgang og revisjon av EUs avfallspolitikk

Ansvarlig: Klima- og miljødepartementet

EUs politikk og regelverk som omhandler avfall gjennomgås og revideres i perioden 2013-2014. Gjennomgangen knyttes opp mot mål i EUs 7. miljøhandlingsprogram og i veikartet for et ressurseffektivt Europa om reduksjon i avfallsmengdene. I veikartet for et ressurseffektivt Europa er det bestemt at avfall skal behandles som en ressurs (ombruk og materialgjenvinning skal være på høyest mulig nivå), at energiutnyttelse begrenses til ikke-materialgjenvinnbart avfall og at deponering av materialgjenvinnbart og nedbrytbart avfall skal være så godt som eliminert i 2020. I tillegg knyttes gjennomgangen opp mot EUs råvare-initiativ, som blant annet skal sikre Europa trygg og bærekraftig tilgang til råvarer. En rekke andre direktiver for avfall evalueres. Det er ventet at meldingen «Ressurseffektivitet og avfallspakken» som oppsummerer gjennomgangen av avfallsregelverket kommer våren/sommeren 2014. EU har blant annet fokus på matavfall og marin forurensning.

Det foregår nå et større arbeid i EU for å regulere plastavfall. Kommisjonen la november 2013 frem et forslag til direktiv som skal sikre reduksjon i forbruk av plastbæreposer. Forslaget binder ikke medlemslandene til ambisjoner eller gjennomføring, men økonomiske virkemidler, nasjonale mål og markedsføringsrestriksjoner nevnes i forslaget. Forslaget fra Kommisjonen vil også omfatte en stor del av plastbæreposene som er i vanlig bruk i Norge i dag.

Kommisjonen har gjennomført en høring for å innhente synspunkter på tiltak mot marin forurensning, herunder styrket implementering av eksisterende regelverk. Resultatene skal være del av underlag for vedtak av reduksjonsmål for marin forurensning i EU.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen vil fortsette å bidra til en ambisiøs avfallspolitikk i Europa. Avfallsregelverket er en del av EØS-avtalen og får direkte virkning på norsk avfallspolitikk. Det er derfor viktig at Norge følger gjennomgangen av regelverk og forslag til endringer nøye. Enkelte tema er det viktig at følges særskilt. Dette gjelder prosessene med å bestemme kriterier for når avfall blir ressurs. Det gjelder også materialgjenvinning der det er særlig viktig å fokusere på regulering av miljøgifter i plastprodukter.

Norge har også interesse av å følge EUs arbeid på marin forurensning. Dette gjelder både reguleringer og tiltak for forebygging av og opprydding i marin forurensning. Styrket kunnskap om effekter av mikroplast i havmiljøet og tiltak overfor kilder er særlig aktuelt, dette gjelder også i forhold til miljøgiftproblematikken.

5. HELSE

Norge samarbeider med EU på helseområdet. Saker som gjelder nivå på helsetilbudet til befolkningen og organiseringen av disse tjenestene, er i utgangspunktet et nasjonalt ansvar i EU. Likevel er det et økende ønske om å samarbeide også innenfor disse områdene. Norges samarbeid med EU omfatter informasjonsutveksling, samt forebygging, overvåking, analyse, varsling og reaksjonsformer ved hendelser som kan innebære grenseoverskridende helsetrusler. Dette er viktig for å bidra til at nasjonale tiltak og planer i tilstrekkelig grad koordineres med våre naboland og verden omkring. Gjennom EØS-avtalen gjennomføres det dessuten hvert år EU-regelverk i Norge på områder som regulerer legemidler, celler og vev, kosmetikk og medisinsk utstyr m.v. Samarbeidet på helseområdet er nyttig også for å lære av andre lands erfaringer og løsninger.

5.1 Pasientrettigheter

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Pasientrettighetsdirektivet er i all hovedsak en kodifisering av domstolenes rettspraksis knyttet til fri bevegelighet av helsetjenester. Hensikten med direktivet er å klargjøre reglene om fri bevegelighet i helsesektoren, blant annet rettighetene til refusjon av utgifter for helsetjenester mottatt i et annet EU-land, samt å styrke samarbeidet mellom medlemsstatene på helseområdet. Den nye norske refusjonsordningen for helsehjelp i andre EØS-land, fra 2011, ivaretar langt på vei direktivets regler om refusjon, men gjelder i hovedsak helsehjelp utenfor sykehus. Direktivet ble vedtatt i EU våren 2011 med en frist til gjennomføring for EU-landene til 25. oktober 2013.

Norsk holdning og oppfølging

For å gjennomføre direktivet vil det være nødvendig å utvide dagens refusjonsordning til å omfatte refusjon av utgifter til sykehusbehandling. Dette er ivaretatt gjennom Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven (Prop 118L (2012-2013)) som ble vedtatt i juni 2013. Hjemmel gir adgang til å utvide dagens forskrift om stønad til helsetjenester mottatt i annet EØS-land til å omfatte sykehusbehandling og til å stille krav om forhåndsgodkjenning for refusjon av slike utgifter. Det forventes at direktivet innlemmes i EØS-avtalen i løpet av 2014.

5.2 Helsetrusler og helseberedskap

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Råds- og Europaparlamentsvedtaket om grenseoverskridende helsetrusler ble vedtatt i oktober 2013. Vedtaket har til formål å gi europeiske borgere bedre beskyttelse mot et vidt omfang av helsetrusler og søker hen mot å gi et koordinert svar ved en krisesituasjon. Med erfaring fra senere års kriser, for eksempel pandemien i 2009, vulkanaskeskyene fra Island i 2010 og E. coli-utbruddet i 2011, gis medlemslandene og Kommisjonen bedre virkemidler for både å forberede seg på og møte slike typer kriser.

Norsk holdning og oppfølging

De siste årene har beredskapen vært satt på prøve i situasjoner av svært ulik karakter og omfang, som stiller nye krav til samfunnssikkerhet og beredskap. Det viser behovet for både nasjonalt og internasjonalt samarbeid. Norge samarbeider i dag med EU på området, blant annet i EUs «Health Security Committee», EUs senter for forebygging og kontroll av sykdommer (ECDC) og EUs myndighet for næringsmiddeltrygghet (EFSA). Vedtaket gir hjemmelsgrunnlag for et tettere samarbeid om helseberedskap i Europa, spesielt vedrørende beredskapsspørsmål på biologi- og kjemikalieområdet (stråling er unntatt). Norge arbeider for deltakelse i EUs "Health Security Committee" som observatør.

5.3 Revisjon av tobakksproduktdirektivet

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Kommisjonen fremla desember 2012 forslag til et nytt tobakksproduktdirektiv. Rådet og Europaparlamentet ble enige om et kompromiss desember 2013. Hovedformålet med direktivet er å gjøre tobakksprodukter mindre attraktive gjennom strengere reguleringer av hvordan tobakksprodukter kan produseres, presenteres og selges.

Kompromisset inneholdt følgende hovedtiltak:

- Et forbud mot karakteristiske smakstilsetninger i sigaretter og rulletobakk.
- Helseadvarsler med bilde skal dekke 65 % av for- og bakside på pakningene for røyketobakk.
- Innføring av et merkings- og sporingssystem for å redusere ulovlig salg av tobakk.
- Medlemslandene kan innføre forbud mot internettsalg av tobakksvarer over grensene og påbud om nøytrale tobakkspakninger, dersom de ønsker.
- Elektroniske sigaretter underlegges krav til maksimumsgrense for nikotinkonsentrasjon samt maksimumsstørrelse på engangsbeholdere.

Direktivet ble vedtatt i mars 2014.

Norsk holdning og oppfølging

Norge støttet Kommisjonens opprinnelige direktivforslag, som gikk noe lenger i retning av strengere reguleringer enn det foreliggende kompromissvedtaket. Direktivet er EØS-relevant. Ved gjennomføring av direktivet vil det være behov for endringer i tobakksskadeloven.

5.4 EUs tredje helseprogram 2014 - 2020

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Europaparlamentet godkjente i februar 2014 innholdet av EU-programmet for helse og vekst 2014 - 2020. Forslaget til nytt helseprogram forventes formelt vedtatt i 2014. Det totale budsjettet for programmet er 449,4 millioner Euro over sju år. Hensikten med

programmet er å fremme innovative og bærekraftige helsesystemer, sikre gode og trygge helsetjenester, forebygge sykdom og beskytte borgerne mot grensekryssende trusler.

Norsk holdning og oppfølging

Deltakelse i helseprogrammet gir Norge tilgang til informasjon og nye initiativ, og mulighet til å delta i prosesser og følge utviklingen på helseområdet i EU. Det gir også Norge mulighet til å sende norske nasjonale eksperter til Kommisjonen, og å delta i arbeidsgrupper innenfor hovedområdene av programmet.

Regjeringen ønsker å videreføre deltakelsen i EUs nye helseprogram. Under helseprogrammet vil det bli utarbeidet årlige arbeidsprogram, hvor det er mulig å søke om blant annet prosjektmidler.

6. FINANSIELLE TJENESTER

Etter den internasjonale finanskrisen er det blitt større oppmerksomhet om viktigheten av å regulere finansielle markeder og finansinstitusjoner. Gode felles internasjonale regler og rammebetingelser for finansnæringen er viktig for å redusere risikoen for nye kriser og sammenbrudd. Omfanget av felles regelverk for finansinstitusjoner og finansielle tjenester for det indre marked i EU øker stadig. Finansielle tjenester omfatter blant annet lån og kreditt, betalingstjenester, forsikring og sparing. Det aller meste av regelverket innen finansområdet i EU anses EØS-relevant. I tillegg til regulering av finansiell tjenesteyting, omfatter saksområdet også regulering av finansiell infrastruktur og adferdsregler i markedene. Norske myndigheter slutter opp om en styrking av det internasjonale regelverket, og legger stor vekt på at regelverket i Norge skal medvirke best mulig til solide finansinstitusjoner.

I 2011 opprettet EU tre nye tilsynsorganer på finansområdet, samt et systemrisikoråd. EUs økte bruk av tilsynsbyråer reiser problemstillinger med hensyn til EØS-avtalens to-pilarsystem og Grunnlovens bestemmelser om myndighetsavståelse. Det arbeides med å finne en løsning på EØS/EFTA-landenes deltakelse i disse organene. En slik løsning er viktig for å kunne ta nye direktiv på finansmarkedsområdet inn i EØS-avtalen.

Utviklingen av en bankunion for eurosonen står for tiden sentralt i EUs arbeid på finansmarkedsområdet. Dette er ikke direkte EØS-relevant, men hvordan en bankunion fungerer vil likevel være viktig for Norge som deltaker i det indre marked. Målsettingen med bankunionen er å styrke den finansielle stabilitet i valutaunionen gjennom mer sentralisert styring og finansiering. I oktober 2013 ble rammene for et felles tilsyn for banker i eurosonen endelig vedtatt, med den europeiske sentralbanken som overordnet tilsynsmyndighet. Bankunionen skal også bestå av en felles kriseløsningsmekanisme og felles innskuddsgarantiordning. Krisehåndteringsdirektivet vil legge premissene for hvordan krisebanker håndteres i EU, både innenfor og utenfor bankunionen.

6.1 Nytt tilsynssystem i EU

Ansvarlig: Finansdepartementet

EU etablerte med virkning fra 1. januar 2011 en ny felles tilsynsstruktur på finansmarkedsområdet. På mikronivå er det etablert tre myndigheter for henholdsvis banksektoren (EBA), pensjons- og forsikringssektoren (EIOPA) og verdipapirsektoren (ESMA). På makronivå er det etablert et systemrisikoråd (ESRB) som overvåker og identifiserer systemrisiko i det europeiske finansmarkedet.

Mikrotilsynenes kompetanser følger av rettsaktene som oppretter dem og av ulike sektorrettsakter. Tilsynene er blant annet gitt vedtaksmyndighet i enkelte situasjoner: i) ved brudd på relevant EU-regelverk, ii) i nødssituasjoner og iii) i tvister mellom nasjonale tilsyn. Slike vedtak kan binde nasjonale tilsynsmyndigheter eller gjelde direkte overfor private aktører i EU-landene.

Makrotilsynet, ESRB, treffer ikke-bindende vedtak, men kan gi råd om tiltak til relevante myndigheter i medlemslandene.

Norsk holdning og oppfølging

Det er i Norges interesse å sikre tilknytning til EUs nye tilsynsorganer. Tilknytning vil gi Finanstilsynet og Norges Bank formell og permanent tilgang på viktig informasjon og mulighet for å bidra til det viktige arbeidet som skjer i EUs tilsynsorganer.

EØS/EFTA-landene diskuterer med EU mulige løsninger for innlemmelse av de forordningene som etablerer tilsynene. Mange nye rettsakter på finansmarkedsområdet legger kompetanse til mikrotilsynene. Innlemmelse av slike rettsakter er viktig for å sikre rettshomogenitet, samt like og forutsigbare rammebetingelser i EØS. Det er vanskelig å ta inn disse rettsaktene før det er funnet en generell løsning på de spørsmålene mikrotilsynene reiser i EØS-sammenheng.

I påvente av en formell tilknytning til tilsynene, inviteres Finanstilsynet som observatør i mikrotilsynene. Videre inviteres Finanstilsynet og Norges Bank som observatører i den tekniske komité under ESRB.

6.2 Bankinnskudd – garantiordningen

Ansvarlig: Finansdepartementet

Kommisjonen la sommeren 2010 frem forslag til nytt direktiv om innskudds-garantiordninger som skal erstatte direktivene fra 2009 og 1994. Direktivet stiller krav om at medlemslandene må sørge for nasjonale ordninger som garanterer for innskudd i banker. Direktivet fra 2009 er et fullharmoniseringsdirektiv, som setter et tak for erstatningsbeløp på 100 000 Euro (ca. 800 000 kr) per innskyter per bank. Rådet og Europaparlamentet er enige om å videreføre denne ordningen i et nytt og mer omfattende direktiv. Videre skal utbetaling av de garanterte innskudd etter en bankkollaps bli lettere og raskere enn nå. I de landene som ikke allerede har tilstrekkelige fond, må bankene betale inn til et fond slik at fondet i de enkelte land når minst 0,8 % av alle garanterte innskudd i løpet av en 10-årsperiode.

Norsk holdning og oppfølging

En fullharmonisering i tråd med EUs vedtak, innebærer en vesentlig svekkelse av dagens norske ordning. Innskuddsgarantiordningen er en del av norsk finansregulering for å ivareta finansiell stabilitet. Sammen med en helhetlig og konsistent regulering, bidrar den til å ivareta forbrukerhensyn, til at kundeinnskudd er en god og stabil kilde til finansiering for bankene, og til allmenn tillit til banksektoren. Høyere garantinivå kan etter enigheten mellom Rådet og Europaparlamentet opprettholdes i en overgangsperiode på 5 år, til ut 2018. Det gjøres ikke noe skille mellom gamle og nye innskudd. Dersom det nye direktivet tas uendret inn i EØS-avtalen, vil Norge ikke kunne videreføre nåværende ordning på varig basis, og garantinivået ville bli redusert med om lag 60 % etter fem år. Norge vil arbeide videre med denne saken i tilknytning til kommende forhandlinger om hvordan direktivet skal innpasses i EØS-avtalen.

6.3 Krisehåndteringsdirektivet

Ansvarlig: Finansdepartementet

Kommisjonen la sommeren 2012 frem forslag til et direktiv om gjenoppretting og avvikling av kredittinstitusjoner og verdipapirforetak i krise (krisehåndteringsdirektivet – Bank Resolution Directive). Formålet med direktivforslaget er å sikre at myndighetene skal kunne gripe inn med effektive tiltak, både før det oppstår problemer og på et tidlig stadium når problemene har oppstått. Forslaget innebærer blant annet at en banks kritiske funksjoner skal kunne videreføres selv om banken må avvikles, og at dette skal kunne skje slik at kostnadene ved gjenoppretting/avvikling dekkes av bankens eiere og kreditorer, og ikke av staten. Direktivforslaget introduserer også helt nye ordninger for finansiering, og for adgang til lån mellom finansieringsordningene i de ulike landene. Videre introduseres nye virkemidler og et nytt institusjonelt rammeverk til bruk i krisesituasjoner. Det viktigste nye virkemiddelet er det såkalte «bail-in»-verktøyet. «Bail-in»-verktøyet innebærer at fordringer kan, og innenfor visse grenser skal, konverteres til egenkapital eller skrives ned mot tap før fond eller offentlige midler trekkes på. Det er ikke ennå avklart hvor stor grad av fleksibilitet nasjonale myndigheter vil ha hva gjelder bruk av «bail-in»-verktøyet. Det ble oppnådd enighet i trilogforhandlingene (mellom Rådet og Europaparlamentet) før jul 2013, men endelig vedtak gjenstår.

Norsk holdning og oppfølging

Forslaget til krisehåndteringsdirektiv anses som EØS-relevant. Noen av temaene i direktivforslaget dekkes av tilsvarende regler i banksikringsloven, andre er nye. Direktivet vil ved innlemmelse i EØS-avtalen måtte antas å kreve flere endringer i det norske regelverket. Blant annet vil forslagene om at nasjonal rett skal åpne for bro-bank og «bail-in» innebære utvidelser av det norske krisehåndteringssystemet.

7. FORSKNING, INNOVASJON OG UTDANNING

Som kunnskapsnasjon har Norge et stort behov for personer med høy faglig kompetanse innenfor et bredt spekter av fagfelt og for tilgang til den nyeste kunnskap. Kunnskapsutviklingen foregår i høy grad internasjonalt. Regjeringen ønsker derfor å bedre mulighetene for et bredt internasjonalt samarbeid innenfor forskning, innovasjon og utdanning, både sentralt og på lokalt og regionalt nivå. EUs programsamarbeid er verdensomspennende, og viktig i utdannings- og forsknings- og innovasjonspolitikken. Formålet med samarbeidet er å gi den enkelte og samfunnet forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling.

Regjeringens forskningspolitiske mål er å møte globale utfordringer, videreutvikle velferdssamfunnet og legge grunnlaget for fremtidens verdiskaping. Norsk forskning skal i enda større grad bidra til å møte sentrale samfunnsutfordringer og til en omlegging i retning av en grønn kunnskapsøkonomi. Satsing på utdanning, næringsrettet forskning, innovasjon og kompetanseutvikling er viktige elementer i regjeringens næringspolitikk. En helhetlig politikk for internasjonalisering av forskning, innovasjon og utdanning er viktig for å sikre kvalitet, økt konkurranseevne og for tilgang til kunnskapsproduksjon. Deltakelse i EUs programmer for forskning og teknologisk utvikling og for utdanning er i dag helt sentrale virkemidler i denne sammenhengen.

Fra 2014 starter en ny programperiode for utdannings-, forsknings- og innovasjonsprogrammene. Perioden løper til 2020. Det nye rammeprogrammet som vil omfatte forskning og innovasjon har fått navnet Horisont 2020, mens det nye utdannings-, ungdoms- og idrettsprogrammet heter Erasmus+.

Norge deltar i Horisont 2020 og Erasmus+. Horisont 2020 skal være et virkemiddel i utviklingen av et europeisk forskningsområde (European Research Area, ERA), som skal bidra til bedre synergi mellom europeisk og nasjonal forskning. Norge deltar også aktivt i dette. Regjeringen vil våren 2014 legge frem en strategi for forsknings- og innovasjonssamarbeidet med EU med sikte på tydeligere mål og klarere prioriteringer for dette samarbeidet.

7.1 Horisont 2020

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Horisont 2020 avløser det 7. rammeprogrammet for forskning og vil gå over en sjuårsperiode med start i 2014. EUs mål er å øke Europas konkurranseevne på verdensbasis. Forskning og innovasjon skal bidra til å få Europa ut av finanskrisen. EUs økte satsing på forskning og innovasjon har bidratt til en sterk økning i budsjettet til Horisont 2020. Budsjettet for Horisont 2020 vil ligge på om lag 77 mrd. Euro for perioden 2014 - 2020. Det vil innebære en norsk kontingent på anslagsvis 16 - 18 mrd. kr over syv år.

Horisont 2020 signaliserer både fornyelse og kontinuitet sammenliknet med foregående rammeprogram. Prosjektsamarbeidet vil fortsette i flere deler av programmet, og Det europeiske forskningsrådet, ERC, styrkes, men den direkte koplingen til ERA og en gjennomgående vekt på forskning og innovasjon innebærer en ny retning. Deler av innovasjonsprogrammet CIP er integrert. På samme måte er Det europeiske instituttet for innovasjon og teknologi, EIT, innlemmet. Horisont 2020 vil ha tre hovedpilarer: fremragende forskning, næringsrelatert forskning samt forskning knyttet til store samfunnsutfordringer. Innenfor sistnevnte eksisterer følgende delprogrammer:

- a. Helse, demografi og velvære
- b. Matsikkerhet, marin og maritim forskning, bærekraftig landbruk og bioøkonomi
- c. Sikker, ren og effektiv energi
- d. Smarte, grønne og integrerte transportløsninger
- e. Klima, ressurseffektivitet og råmaterialer
- f. Inkluderende og innovative samfunn
- g. Sikre samfunn

Innretningen mot globale samfunnsutfordringer betyr større bevilgninger til områder som blant annet miljø, hav og energi, der Norge har hatt høy deltakelse i rammeprogrammet.

Norsk holdning og oppfølging

Deltakelse i rammeprogrammet gir tilgang til ny kunnskap og teknologi, til nye markeder og nettverk og kan gi ringvirkninger som kommer det norske samfunnet til gode. Det bidrar til internasjonalisering og styrket kvalitet i norsk forskning. Prioriteringene i Horisont 2020 er i stor grad i samsvar med norske prioriteringer. Stortinget samtykket til norsk deltakelse i Horisont 2020 den 1. april 2014.

Det vil være en utfordring å oppnå et finansielt utbytte som svarer til den betydelige satsingen deltakelse i disse EU-programmene innebærer, særlig på forskningssiden. Samtidig er det viktige og mer langsiktige gevinster i form av nettverksbygging og kompetanse, som ikke kan måles i form av konkret finansielt utbytte fra programmene. Norske forskningsmiljøer har hevdet seg rimelig bra i den internasjonale konkurransen på områder som energi, miljø, klima, samt marin og maritim sektor, men evalueringer har vist at det generelt er stort potensial for økt norsk deltakelse i EU-forskningen. Styrket utbytte fordrer aktiv deltakelse og engasjement fra norske forskningsmiljøer. Regjeringen utarbeider en strategi for forsknings- og innovasjons-samarbeidet i Horisont 2020 og ERA som skal identifisere mulighetene og bidra til en styrket norsk deltakelse.

7.2 Det europeiske forskningsområdet (ERA)

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Det europeiske forskningsområdet er en visjon om å gjøre Europa til en ledende kunnskapsøkonomi og en attraktiv forskningsregion i verden ved å skape ”et indre

marked” for forskning, med fri bevegelse av forskere, ideer og teknologi (”den femte frihet”). Blant hovedmålene i ERA er mer effektive nasjonale forskningssystemer, optimalt overnasjonalt samarbeid, et åpent arbeidsmarked for forskere, samt å stimulere til internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid med tredjeland.

Norsk holdning og oppfølging.

Norge deltar som assosiert land i utviklingen av ERA. Oppfølging av ERA innebærer et godt samspill mellom norsk og europeisk forsknings- og innovasjonspolitik. Det gjør det også mulig for Norge å fremme initiativ på den europeiske arena. Blant annet har Norge fremmet et programinitiativ om marin/maritim forskning, JPI Healthy and Productive Seas and Oceans, som ett av fellesprogrammene. Tre forskningsinfrastrukturer med Norge som vertskap er kommet med på veikartet for europeisk infrastruktur. Norge deltar i utviklingen av ERA innenfor relevante komiteer og møterammer med EU, både på politisk nivå og på embetsnivå.

7.3 Erasmus+

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Kulturdepartementet

Erasmus+ er EUs program for utdanning, ungdom og idrett for perioden 2014 - 2020. Budsjettet for Erasmus+ vil ligge på om lag 14,7 mrd. Euro for perioden 2014 - 2020. Det nye programmet skal avløse en rekke eksisterende programmer og ordninger som i dag støtter europeisk og internasjonalt samarbeid på områdene utdanning og ungdom, herunder Programmet for livslang læring, Erasmus Mundus og Aktiv ungdom. Erasmus+ favner om samtlige nivåer i utdanningssystemet, fra barnehage til høyere utdanning og bidrar til utviklingen av den generelle barne- og ungdomspolitikken. Idrett er en ny komponent i programmet. Målet er blant annet større mobilitet for ungdom, lærere, elever, lærlinger og studenter, mer samarbeid mellom europeiske utdannings- og ungdomsinstitusjoner på alle nivåer, samt kunnskapsbasert politikktutvikling i samarbeidslandene. Programmet retter seg også mot frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubber. Programmet skal bidra til å oppfylle sentrale mål i Europa 2020-strategien.

Norsk holdning og oppfølging

Norsk deltakelse i Erasmus+ åpner dører for mange grupper av norske aktører. Programmet er det største og viktigste internasjonale utdannings-, ungdoms- og idrettssamarbeidet som er tilgjengelig for norske institusjoner. Gjennom programmet kan Norge delta i, og bidra til, den europeiske utviklingen på disse områdene. Deltakelsen skjer gjennom utveksling, nettverksbygging og flernasjonale prosjekter. De tematiske prioriteringene samsvarer med norske prioriteringer for områdene. Stortinget ga sitt samtykke til norsk deltagelse 1. april 2014. Norge deltar på lik fot som EUs medlemsland.

8. MODERNISERING OG FORENKLING

Regjeringen ønsker en mest mulig effektiv bruk av offentlige ressurser. For å oppnå dette, vil regjeringen modernisere offentlig sektor og gjennomføre flere forenklingstiltak. Bedre løsninger skaper bedre tilgjengelighet, høyere kvalitet og økt verdiskaping.

Regjeringen ønsker å utnytte de store mulighetene som ligger i moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Hoveddelen av IKT-politikken er et nasjonalt ansvar. Likevel er det et behov for å utvikle grensekryssende løsninger som legger til rette for informasjonsinnhenting og -deling. IKT-området regnes i EU som et strategisk politikkområde og blir i økende grad sett på som en drivkraft for økonomisk utvikling. Man ønsker å skape et smartere, enklere og mer effektivt Europa både for næringslivet, offentlig sektor og for privatpersoner. Norge fører en aktiv IKT-politikk overfor EU for å sikre at norske interesser blir ivaretatt på området og deltar i EUs politikktutforming. Dette inkluderer deltakelse i flere av EUs programmer, samt innlemmelse av regelverk i norsk rett gjennom EØS-avtalen.

8.1 Connecting Europe Facility – Digital (CEF Digital)

Ansvarlig: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

CEF Digital er et program med formål å bygge ut transeuropeisk infrastruktur på det digitale området for perioden 2014 - 2020. En del av programmet er videreføring av prosjekter under innovasjonsprogrammet CIP, der Norge har bidratt aktivt til å utvikle systemer for forenklet kommunikasjon og deling av data over landegrensene. CEF Digital skal utfylle Horisont 2020 når det gjelder å sikre permanent drift av digitale løsninger for sammenkobling av offentlige etater.

CEF Digital fokuserer på digitale ”byggeklosser” for informasjons- og tjenesteutveksling mellom landene i EØS-området innen viktige sektorer som helse, handels- og selskapsinformasjon, sikkerhet, kultur og offentlige data.

Norsk holdning og oppfølging

CEF Digital vil kunne bidra til å knytte sammen norsk og europeisk næringsliv og norske offentlige etater innenfor flere områder, herunder helse, handel, sikkerhet, utdanning og kultur. Norge har meddelt en intensjon om å delta i programmet, med forbehold om at finansieringen avklares.

8.2 Universell utforming av IKT-løsninger

Ansvarlig: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kommisjonen fremmet i desember 2012 et forslag til direktiv om universell utforming av offentlige virksomheters nettsider. Formålet er at offentlige tjenester på nett skal være universelt utformet for å sikre tilgang og deltakelse for alle. Forslaget forventes vedtatt i løpet av første halvdel av 2014 og er EØS-relevant.

Norsk holdning og oppfølging

Felles europeiske regler for universell utforming av nettsider i Europa vil kunne bidra positivt både til utviklingen og etterlevelse i Norge. Gjennom fokus på positive effekter slik som konkurransefordeler og større marked for virksomheter som etterlever direktivet, gjennom videreutvikling av tekniske standarder og økt kompetanse, og mulighet for økt deltakelse i samfunnet for alle, anses et slikt direktiv positivt.

8.3 Digital Agenda for Europe

Ansvarlig: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Kommisjonen lanserte Digital Agenda for Europe i mai 2010 som ett av syv flaggskip-prosjekter under Europe 2020, EUs strategi for vekst og sysselsetting. I etterkant har flere andre land i Europa lansert egne digitale agendaer som oppfølging av EUs initiativ, blant disse Sverige og Nederland.

Norsk holdning og oppfølging

Digital utvikling og verdiskaping er høyt på, agendaen både til EU og den norske regjeringen, og det digitale perspektivet griper inn i de fleste samfunnssektorer. Norge fremmet sin egen Digitale Agenda i forbindelse med arbeidet med en melding som ble fremmet Stortinget våren 2013 (Meld. St. 23 (2012-13) IKT for vekst og verdiskaping. Norge er langt fremme på de fleste områder på dette feltet og har som siktemål å delta konstruktivt i utformingen av en digital politikk i Europa og vil aktivt blant annet benytte EUs høynivågruppe for Digital Agenda for videre innspill til utvikling av IKT-politikken.

9. FISKERI OG HAVBRUK

Sjømatnæringen er en av Norges fremste eksportnæringer, og betyr mye for bosetting og aktivitet langs kysten. Den gir arbeidsplasser i fiske, oppdrett og fiskeindustri, og skaper betydelige ringvirkninger for næringsliv og for forskning og utvikling. Det meste av sjømaten som blir produsert i Norge eksporteres. Derfor har arbeidet med å sikre markedsadgang høy prioritet.

90 % av de fiskebestandene Norge høster av, deles med andre nasjoner. Internasjonalt samarbeid er derfor avgjørende i det norske forvaltningssystemet. Norge og EU befinner seg i et gjensidig avhengighetsforhold når det gjelder forvaltning av felles ressurser. Norge er en av verdens ledende fiskerinasjoner, og norsk fiskeri- og havbruksforvaltning er høyt respektert i EUs institusjoner. Norge er en viktig partner for EU når det gjelder å løse felles utfordringer og fremme felles interesser innen forvaltning av havressurser. Samarbeidet baserer seg på felles prinsipper om hvordan man skal møte noen av de viktigste utfordringene innen bærekraftig forvaltning av levende marine ressurser. Det er i begge parter interesse å videreføre og videreutvikle dette samarbeidet.

EU er Norges viktigste eksportmarked for sjømat, og Norge er samtidig EUs viktigste leverandør av sjømat. Markedsadgangen for norsk sjømat til EU er ikke tilfredsstillende, og over tid har det utviklet seg et komplekst system med over 50 bilaterale tollkvoter, samtidig som EU opprettholder toll på viktige fiskeslag. EU har ved flere anledninger iverksatt restriksjoner på import av norsk fisk. Norske myndigheter vil arbeide for å forbedre markedsadgangen for sjømat fra Norge til EU.

9.1 Markedsadgang

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

Norge produserer årlig om lag 3 millioner tonn sjømat fra villfanget fisk og akvakulturproduksjon. Av andelen som går til konsum blir ca. 95 % eksportert. I 2013 ble det eksportert 2,3 mill. tonn sjømat til en verdi av 61 mrd. kroner. Norge eksporterte sjømat til EU for 36,1 mrd. kroner i 2013. Dette representerer 59 % av den totale eksportverdien. EØS-avtalens protokoll 9 sikrer tollfrihet eller betydelig redusert tollbelastning for norsk fisk, med unntak av laks, ørret, sild, makrell, reker, sjøkreps og kamskjell. I tillegg er det etablert bilaterale avtaler som gir Norge tollfrie importkvoter for fiskeslag som møter toll inn til EU. Flere av disse tollkvotene er tidsbegrenset til 5 år og følger samme periode som EØS-finansieringsordningene. Norge har i tilknytning til Kroatias EU-medlemskap lagt frem krav og fått gjennomslag om forbedret markedsadgang som følge av bortfall av vår frihandelsavtale med Kroatia.

Norsk holdning og oppfølging

Fra regjeringens side er målet forbedret markedsadgang for fisk og fiskeprodukter, samt regler som forhindrer bruk av handelspolitiske beskyttelsestiltak. De nåværende tidsbestemte tollkvoter utløper 30. april 2014 og forhandlinger er innledet med sikte på en videreføring og forbedring av kvotene og måten disse administreres på.

Forhandlingene om fiskekvotene vil foregå parallelt med forhandlingene knyttet til fornyelse av EØS-finansieringsordningene og selv om det er to uavhengige forhandlingsprosesser, vil utviklingen i de to prosessene bli sett i sammenheng.

9.2 Ressursforvaltning

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

Norge har samarbeidet med EU om forvaltning av marine ressurser i Nordsjøen og Skagerrak i mange år, og samarbeidet er i dag omfattende. I tilknytning til EØS-forhandlingene ble det ført separate forhandlinger om utvikling av det bilaterale fiskerisamarbeidet. En avtale om dette ble inngått ved brevveksling av 2. mai 1992. Avtalen innebærer et utvidet samarbeid med utgangspunkt i fiskeritavtalen av 1980. Norge og EU fører årlig forhandlinger om forvaltningsstrategier, kvotestørrelse, kvotebytte og kontrollspørsmål, mv. Samtidig påvirkes forvaltningen av levende marine ressurser i økende grad av sektorer utenfor fiskeriforvaltningen. Det er av betydning at også EU i større grad bidrar til å se helhetlig på ivaretagelse av marin biodiversitet.

Norske fiskerimyndigheter har fremforhandlet en ny avtale med EU om gjensidige fiskerirettigheter for Norge, Sverige og Danmark i hverandres økonomiske soner utenfor 4 nautiske mil i Skagerrak og Kattegat. I påvente av Stortingets samtykke til inngåelse av en ny avtale, har partene inngått overgangsavtaler.

Norsk holdning og oppfølging

Fra norsk side er det en overordnet ambisjon å sikre et bærekraftig fiske som gir grunnlag for et høyt og stabilt utbytte fra fiskebestandene. Blant de viktigste utfordringene er å bedre beskatningsmønsteret i Nordsjøen, herunder å redusere utkast av fisk. Utkast av fisk er ressursløsning og står høyt på norsk agenda, både nasjonalt og internasjonalt. EU har arbeidet i flere år med reformen av sin felles fiskeripolitikk. I mai 2013 vedtok EU en ny politikk som blant annet innebærer et forbud mot å kaste ut fisk. Selv om vedtaket inneholder unntaksbestemmelser, er det et viktig retningsskifte i EU. For Norge vil det være av stor betydning for forvaltningen av fellesbestander i Nordsjøen at EUs felles fiskeripolitikk legges om i en mer bærekraftig retning. Regjeringen vil derfor fortsatt ha fokus på dette i samarbeidet i Nordsjøen.

EU og Norge samarbeider om forvaltningen av felles fiskebestander i Nordsjøen og Skagerrak innenfor rammen av en bilateral samarbeidsavtale. De samarbeider også innenfor en multilateral ramme sammen med de berørte kyststatene om forvaltningen av makrell, norsk vårgytende sild og kolmule. Forhandlingene om makrell har vært svært krevende de seneste år, men i mars 2014 ble det inngått en kyststatsavtale mellom EU, Norge og Færøyene. Kort tid etter ble det inngått kyststatsavtaler om norsk vårgytende sild og kolmule.

Videreutvikling og revisjon av forvaltningsplaner vil bli stadig mer sentralt i samarbeidet med EU. Norge vil samarbeide med EU om fellesforvaltning hvor det er muligheter for mer selektivt fiske og harmonisering av regelverk.

9.3 Fôr og akvakultur

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet (Helse- og omsorgsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet)

Formålet med EUs fôrregelverk er blant annet å sikre at fôrvarer ikke medfører risiko for helseskade hos dyr eller mennesker, eller skade på miljøet. Videre skal det bidra til å sikre fôrvarer av høy kvalitet og redelig handel. Regelverket gjelder tilvirkning, innførsel, utførsel og omsetning av fôrvarer til dyr, samt fôring av dyr. Gjeldende regelverk for fôrvarer er under kontinuerlig justering hva gjelder godkjenning av tilsetningsstoffer, tilpassing av grenseverdier for fremmedstoffer og bruk av biprodukter i fôr. Regelverket på medisinfôr er også under revisjon.

Norsk holdning og oppfølging

Det er en utfordring for havbruksnæringen at EUs regelverk for fôrvarer hovedsakelig er tilpasset landdyr og setter begrensninger for verdiskapingen innen havbruk. Det er behov for å justere regelverket slik at det er tilpasset alle næringene som reguleres.

Norge fortsetter å være initiativtaker til en generell havbrukstilpasning av fôrregelverket. Når det gjelder medisinfôr, må revisjonen følges opp for å sikre at Norge beholder nåværende særordning med rekvireringsrett for fiskehelsebiologer.

10. SAMFERDSEL OG MARITIM POLITIKK

God infrastruktur er en grunnpilar i et moderne samfunn. Regjeringen ønsker å gjøre infrastruktur til et konkurransefortrinn for Norge. Regjeringen vil at Norge skal få et moderne samferdselsnett på nivå med sammenlignbare land. Effektive, sikre og miljøvennlige veier, skal bidra til at innbyggernes behov dekkes og næringslivets konkurransekraft styrkes. Forbedret kvalitet, tilgjengelighet og punktlighet skal bidra til å gjøre jernbane til et konkurransedyktig alternativ for både passasjerer og gods. Flytrafikken er en sentral del av det norske transportnettet. For å styrke norsk industri, vil regjeringen føre en konkurranseorientert luftfartspolitik. Transport spiller en viktig rolle i å sikre fri bevegelse av personer og varer i det indre marked.

De maritime næringer står sterkt i Norge og er et satsingsområde for regjeringen. Internasjonalt samarbeid skal prioriteres. Regjeringen vil legge til rette for at mer gods transporteres til sjøs. For dette formål er det viktig at regelverket for det indre marked legger til rette for verdiskaping og åpen markedsadgang for skip og mannskap.

10.1 Ett europeisk marked for elektronisk kommunikasjon

Ansvarlig: Samferdselsdepartementet

Kommisjonen la i september 2013 frem en pakke med tiltak for å bidra til realisering av et europeisk indre marked for elektronisk kommunikasjon (TSM). Et konkurransedyktig indre marked for telekommunikasjon vil i følge Kommisjonen bidra til å stimulere økonomien gjennom å fremme nye kilder til økonomisk vekst, fremme innovasjon, skape nye og bærekraftige arbeidsplasser, og gjenopprette Europas konkurransekraft.

Forslaget innebærer at det opprettes en felles EU-autorisasjon for tilbydere av elektronisk kommunikasjon. Forslaget legger videre opp til økt koordinering av frekvenstildelinger, fjerning av prisene for internasjonal gjesting, harmoniserte tilgangsprodukter for bredbånd på grossistnivå, og å etablere et harmonisert forbrukerområde.

Norsk holdning og oppfølging

I forslaget til forordning foreslås det videre endringer i blant annet forordningen fra 2009 som oppretter BEREC (Body of European Regulators for Electronic Communications). EØS/EFTA-landene har i lengre tid forsøkt å fremforhandle en bedre deltakelse i BEREC enn den som fremgår av gjeldende forordning, hvor EØS/EFTA-landene er gitt status som observatør, men har foreløpig ikke lyktes. Det er problematisk at konsolideringen av et indre marked for elektronisk kommunikasjon går videre uten at EØS/EFTA-landene er gitt bedre deltakelse i BEREC.

Norge deler intensjonene bak Kommisjonens forslag til forordning og støtter styrkingen av et europeisk indre marked for elektronisk kommunikasjon, til glede for europeiske brukere og foretak. Norge mener samtidig at forslaget er komplekst og utfordrende, både for markedsaktørene, forbrukere og nasjonale myndighet.

Forslaget er nå til behandling i Rådet og Europaparlamentet. EØS/EFTA-landene har fremmet forslag til endring av BEREC-forordningen, i forsøk på å sikre mer likeverdig deltakelse. I tillegg til spørsmålet om BEREC, er EØS/EFTA-kommentarene knyttet til forbrukerinteressene. Det påpekes at det er uheldig at Kommisjonen har lagt frem et forslag som innebærer totalharmonisering med hensyn til sluttbrukers rettigheter. Det vil bety at Norge ikke kan gå lenger i forbrukervern enn det Kommisjonens forslag angir, noe som vil kunne innebære at lengden på maksimal bindingstid må dobles i forhold til dagens ordning. Norge vil i tiden fremover fortsette arbeidet med å fremme EØS/EFTA-landenes endringsforslag overfor både Rådet og Europaparlamentet.

10.2 Jernbanepakken

Ansvarlig: Samferdselsdepartementet

Jernbanepakke IV ble lagt frem av Kommisjonen i januar 2013. Pakken inneholder blant annet forslag om liberalisering av nasjonal passasjertransport med jernbane, krav om obligatorisk bruk av konkurranse ved kjøp av persontransporttjenester, samt overføring av myndighet fra de nasjonale sikkerhetsmyndighetene til det europeiske jernbanebyrået ERA når det gjelder utstedelse av sikkerhetsattestifikater til jernbaneforetak og godkjenning av togmateriell.

Jernbanepakke IV vil i 2014 være en av de store transportpolitiske sakene på EUs dagsorden. Rådet har i forbindelse med førstegangsbehandlingen oppnådd enighet om deler av pakken som inneholder overføring av myndighet til ERA. Dette peker i retning av at den som søker om kun å trafikere nasjonalt kan velge om den ønsker saken behandlet av nasjonal sikkerhetsmyndighet eller ERA. Rådet antas å starte opp arbeidet med konkurransedelen av pakken i 2014. Europaparlamentet hadde avstemning om pakken i februar 2014.

Norsk holdning og oppfølging

I Sundvollen-erklæringen slår regjeringen fast at den vil åpne for konkurranse blant annet innen skinnegående transport og øke konkurransen på sporet.

Konkurranse kan bidra til effektiv drift og lavere kjøpsbeløp. Videre kan økt konkurranse bidra til lavere priser og bedre tilbud for forbruker. Konkurranse om statlig avtale om togtilbud kan, hvis den gjennomføres på en godt forberedt måte, gi gode effekter både for de reisende og for staten. Hvordan effektiv konkurranse sikres kan imidlertid variere mellom land. Det tilsier at den enkelte stat bør ha størst mulig handlingsrom. Det vil fra norsk side arbeides for at det i regelverket åpner for nasjonalt handlingsrom og fleksibilitet.

10.3 Luftfart – Single European Sky

Ansvarlig: Samferdselsdepartementet

Målsettingene for initiativet for Single European Sky - som ble lansert i 2000 - er innen 2020 å skulle bidra til å øke sikkerheten, redusere kostnadene for flysikringstjenestene, redusere miljøbelastningene og doble trafikkavviklingskapasiteten.

Kommisjonen la sommeren 2013 frem forslag til en omarbeiding av lovgivningen, Single European Sky II+. Forslaget inneholder justeringer av SES-forordningene og EASA-forordningen. Hensikten med de foreslåtte justeringene er å bidra til en raskere realisering av de overordnede målene for Single European Sky.

Europaparlamentet og Rådet startet sin behandling høsten 2013. Den videre tidsplanen synes noe usikker.

Norsk posisjon og oppfølging

Norges holdning til Single European Sky er generelt positiv. SES I er innlemmet i EØS-avtalen og SES II er klarert for innlemmelse (med forbehold om Stortingets samtykke). Når det gjelder hoveddelen av SES II+, gir den norske erklæringen fra det uformelle transportministermøtet i Vilnius høsten 2013 uttrykk for norsk posisjon. En av de foreslåtte endringene av EASA-forordningen vil medføre at så godt som alle rettsakter på flysikkerhetsområdet skal behandles etter en ny prosedyre. Det er derfor viktig å sikre norsk deltakelse i de ekspertkomitéene som trekkes med i utarbeidelsen av regelverk. Videre er det viktig at Norge fortsatt deltar på en likeverdig måte i arbeidet i EASA, dersom det opprettes nye styrever eller komiteer.

10.4 Integrert maritim politikk - blå vekst

Ansvarlig: Utenriksdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet

EUs arbeid med integrert maritim politikk (IMP) er nå over i mer permanente former gjennom et eget budsjett, et arbeidsprogram og ved at arbeidet er tatt inn i langtidsbudsjettet for 2014 - 2020.

”Blå vekst” prosjektet er en sentral del av IMP og ble presentert i et dokument fra Kommisjonen i september 2012. Prosjektet er forankret i Rådet og Europaparlamentet. Betydningen av de tradisjonelle maritime næringer (f.eks. skipsfart og verft) er fremhevet av Rådet. Kommisjonen vil i løpet av 2013 - 15 følge opp prosjektet ved å legge frem tiltak på områder som akvakultur (mai 2013), kyst- og cruiseturisme, fornybar energi i og på havet, marin mineral utvinning og bioteknologi i havet.

Norsk holdning og oppfølging

Det er avklart at Norge kan delta i arbeidet med IMP på generell basis, samtidig som samarbeid på ulike prosjekter innenfor rammen av IMP vurderes på ad hoc basis og finansieres av berørte departement. På norsk side koordineres oppfølgingen av Utenriksdepartementet. Berørte departement deltar i ekspertgruppen som Kommisjonen har etablert for oppfølging av IMP. Fra norsk side legges det vekt på å dra nytte av ”blå vekst” prosjektet, som er å anse som den maritime delen av EUs overordnede vekstprogram Europa 2020 på best mulig måte.

10.5 «Blue belt» og havnetjenester

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet og Samferdselsdepartementet

«Blue belt»-konseptet er en del av EUs Single Market Act II og har som målsetting å likestille nærskipfarten innad i EU med andre transportformer gjennom forenkling av tollprosedyrer og havneformaliteter. Nøkkelementer i «Blue belt» er tollforenkling, i form av forenklet håndtering, elektronisk håndtering av varedeklarasjon (e-manifest) samt overvåking av skipets seiling.

Kommisjonen la i juli 2013 fram en meddelelse om forenklede tollprosedyrer ved havneanløp. Forslaget omfatter to ordninger som begge har til hensikt å forenkle tollbehandling av gods som skal losses i EU-havner ved bruk av e-manifest. Målet er å sidestille sjøtransport med landtransport med hensyn til tollbehandling. Foreliggende forslag til e-manifest fra Kommisjonen har ikke støtte i næringen ettersom det ikke i tilstrekkelig grad harmoniserer krav til opplysninger på tvers av land.

Forslag til forordning om markedsadgang for tilbydere av havnetjenester og finansiell åpenhet for havner ble lagt frem av Kommisjonen i mai 2013. Forslaget er en oppfølging av EUs Single Market Act II for fullføring av det indre marked, og er merket som EØS-relevant. Forslaget til forordning etablerer klare rammer for adgang til markedet for havnetjenester, og felles bestemmelser knyttet til finansiell gjennomsiktighet og avgifter.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er positiv til at nærskipfarten gis tilsvarende vilkår som landtransport gjennom reduserte administrative byrder. Norsk posisjon er at «Blue belt»-forslaget ikke må virke konkurransevridende. Fra norsk side deles næringens skepsis overfor forslaget til e-manifest fra Kommisjonen, som ikke i tilstrekkelig grad fører til forenkling av administrative byrder. Norske myndigheter følger opp saken i relevante EU/EØS-prosesser.

Når det gjelder forslag til forordning om havnetjenester er det fra Norges side først og fremst lostjenesten det foreliggende forslaget vil kunne få betydning for.

I henhold til det opprinnelige forslaget fra Kommisjonen skulle de omfattede havnetjenestene som hovedregel konkurranseutsettes, noe som trolig ville vært i strid med Norges ordning med statslos. I TRAN-komiteéns foreløpige førsteutkast til innstilling av 11. november 2013, er forslaget imidlertid endret slik at lostjenesten ikke omfattes av kapittelet om konkurranseutsetting. Det er likevel ikke gitt at dette blir det endelige resultatet.

Videre er det mulig at den norske losordningen uansett ikke ville vært omfattet fordi det i Norge ikke er havner som yter lostjenester. Lostjenesten er derimot organisert som en felles statlig tjeneste med avgiftssatser som er felles for hele landet. Lostjenesten er på

ingen måte knyttet opp mot administrasjonen eller organiseringen av de enkelte havnene og kan ikke anses som en havnetjeneste.

10.6 EUs skipsfartsstrategi frem til 2018

Ansvarlig: Nærings- og fiskeridepartementet

EUs strategi for skipsfart frem til 2018 ble lagt frem i januar 2009. Den identifiserer utfordringer og virkemidler for å sikre europeisk skipsfarts verdensledende posisjon og internasjonale konkurransevne på en bærekraftig måte. Strategien tar for seg utfordringer og tiltak knyttet til globaliserte markeder, kompetanse samt miljø og sikkerhet. I 2014 pågår en prosess der Kommisjonen vil foreta en midtveis gjennomgang av strategien ("mid term review"), der også medlemslandene og Norge er involvert.

Norsk holdning og oppfølging:

Strategiens ambisjon og innretning er godt i samsvar med norsk skipsfartspolitik. Norge vil være i nær kontakt med Kommisjonen i prosessen med gjennomgang av strategien, blant annet i møter under det greske formannskapet.

11. SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP

Regjeringen vil at befolkningen skal oppleve stor grad av trygghet for liv, helse og viktige verdier. Beredskapen har de senere år vært satt på prøve gjennom alvorlige hendelser som terrorangrepene 22. juli 2011, katastrofen i Japan i mars 2011, vulkanutbruddet på Island i 2010 og pandemien i 2009 har stilt nye krav til samfunnssikkerhet og beredskap og viser behovet for både nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

EU er i dag en sentral aktør for norsk samfunnssikkerhet og beredskap. I tillegg til regelverksarbeidet foregår det et tett praktisk og operativt samarbeid innen samfunnssikkerhetsarbeidet i EU. Dette arbeidet gir seg konkret utslag i felles øvelser, utdanning, tilgang på situasjonsbilde ved store hendelser, støtte til kostnader ved flytransport og tilgang på andre lands kritiske ressurser. Samfunnssikkerhetsarbeidet i EU er forankret i Lisboatraktaten og operasjonalisert gjennom arbeidet som foregår innenfor «Civil Protection Mechanism», som Norge deltar i gjennom EØS-avtalen. EU dekker stort sett alle virksomhetsområdene innen samfunnssikkerhet og beredskap og setter disse høyt på dagsorden.

11.1 Sivil krisehåndtering

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Norges deltakelse i EUs samordningsmekanisme er den viktigste regionale arenaen for samarbeid om samfunnssikkerhet og beredskap. Ny programperiode hadde oppstart i januar 2014. Ambisjonene for den samordningsmekanismen er store. Hovedintensjonen med den reviderte lovgivningen er å styrke det sikkerhetsnettet samordningsmekanismen utgjør for de deltakende statene.

Det overordnede formålet med forslaget er å støtte, koordinere og supplere medlemsstatenes foranstaltninger på sivilbeskyttelsesområdet for å gjøre forebygging, beredskap og innsats i tilfelle naturkatastrofer og menneskeskapte katastrofer både innenfor og utenfor EU mer effektiv. Det er et særskilt formål å sikre økt synlighet av og økt sammenheng i de europeiske innsatsene utenfor EU.

Gjennom deltakelse i samordningsmekanismen gis Norge tilgang på kritiske ressurser ved behov. Det betyr at flere spesialiserte kapasiteter vil gjøres tilgjengelige for oss dersom en større hendelse skulle ramme landet. I tillegg bedres samhandlingen mellom de europeiske statene ved naturkatastrofer og andre alvorlige hendelser i utlandet. Det skjer både på det humanitære og konsulære feltet, samt at medlemsstatenes evne til hurtig, koordinert kriserespons styrkes.

Norsk holdning og oppfølging

Deltakelse i EUs samordningsmekanisme styrker evnen til innsats i kriser og effektiviserer bruken av innsatsgrupper, eksperter og andre ressurser gjennom en solid struktur. Det gir også mer effektiv koordinering med andre internasjonale organisasjoner. Norge har i tillegg hatt store fordeler som f. eks finansiering av øvelser,

støtte til ulike prosjekter, transportstøtte, utdanning og kursing av norske eksperter, tilgang på situasjonsanalyser fra katastrofeområder, herunder satellittbilder.

Den enkelte nasjon er ansvarlig for egen beredskap, men det skal være mulig å be om bistand via EU ved behov. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap deltar i «Civil Protection Committee» for drøfting og nærmere avklaringer i det videre arbeid med utvikling av mekanismen. Endelig avgjørelse om deltakelse i programmet tas våren 2014.

11.2 Masseødeleggelsesmidler

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Det er stor oppmerksomhet rundt faren for terrorisme ved bruk av masseødeleggelsesmidler (CBRN), både i NATO og EU. Dersom en slik hendelse skulle inntreffe, vil det kreve en nasjonal beredskap med ressurser og planlegging fra en rekke instanser, både sivile og militære. Kommisjonen vedtok sommeren 2009 en pakke om sikring mot CBRN i EU, med en handlingsplan for bekjempelse av CBRN-trusler. Det overordnede målet med pakken, er å styrke beskyttelsen av EUs borgere mot hendelser som involverer CBRN-materiale. For å nå dette målet lister handlingsplanen opp 133 konkrete tiltak. Tiltakene retter seg mot EU-institusjonene, EUs medlemsstater og virksomheter. Handlingsplanen omhandler både tilsiktede (krig, sabotasje, terror) og utilsiktede (ulykker) hendelser.

Norsk holdning og oppfølging

Som følge av handlingsplanen er norske myndigheter i ferd med å utarbeide en nasjonal strategi for CBRN. Håndtering av hendelser med masseødeleggelsesmidler bygger på prinsippene for samfunnssikkerhetsarbeidet, herunder prinsippene om ansvar, nærhet, likhet og samvirke. En hendelse med masseødeleggelsesmidler vil involvere mange myndigheter og stiller store krav til koordinering og samvirke. Det forutsetter også et nært samarbeid mellom ansvarlige sivile og militære myndigheter/virksomheter for å oppnå en samordnet innsats. Beredskapen mot masseødeleggelsesmidler skal dekke både vilde hendelser og større ulykker der slike stoffer er involvert. Første fase i dette arbeidet er utarbeidelsen av en nasjonal statusrapport på CBRN.

12. FORBRUKERPOLITIKK, PERSONVERN OG KULTUR

Hovedmålene i norsk forbrukerpolitikk er å sikre forbrukerne en sterk stilling. Trygge, velinformerte og aktive forbrukere er viktig for godt fungerende markeder og økonomisk utvikling. Regjeringen arbeider for å sikre forbrukernes rettigheter, og for at forbrukerne skal ha tilgang til en enkel, rask og rimelig løsning ved forbrukertvister. Forbrukervern er også et viktig politikkområde for EU. En viktig del av den økonomiske politikken er å ha en godt uformet og gjennomført forbrukerpolitikk som gjør at forbrukerne kan føle seg trygge uansett hvor og hvordan de handler i det indre markedet. Forbrukerlovgivningen i Norge er på nesten alle områder knyttet til det indre markedets regulering av varer og tjenester. Norsk arbeid med forbrukervern er derfor sterkt knyttet opp mot det som gjøres i EU. Norsk politikk er å bidra til et bedre forbrukervern i det indre markedet, og gjennom det, beholde et godt forbrukervern i Norge.

Personvern er ikke avgrenset til spørsmål om den enkeltes rett til å ha kontroll over hvem som har tilgang til egne personopplysninger, men innebærer også krav til hvordan personopplysninger skal behandles. Retten til privatliv står sentralt i EUs personvern-direktiv og danner grunnlaget for vår nasjonale lovgivning. EU ønsker å modernisere personverndirektivet i takt med den teknologiske utviklingen som har funnet sted på området og sikre like regler for behandling av personopplysninger.

Kulturpolitikken skal blant annet stimulere til vekst og idéskapning. Internasjonal aktivitet på kultur- og medieområdet bidrar til å skape et levende og aktivt kulturliv i Norge. Europeisk kultursamarbeid bidrar vesentlig til å styrke den kunstneriske kvaliteten, kunnskaps- og kompetanseutviklingen og mangfoldet i sektoren.

12.1 Pakkereiser

Ansvarlig: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Kommisjonen la i juli 2013 frem et forslag til nytt direktiv om pakkereiser. Forslaget bygger i stor grad på gjeldende pakkereisedirektiv fra 1990, men innebærer noen endringer i forhold til hvilke reiser som anses som pakkereiser. Kommisjonen ønsker å tilpasse regelverket til utviklingen i reisemarkedet, og foreslår blant annet at reiser som kunden selv har satt sammen på internett, skal anses som pakkereiser. Forslaget inneholder også regler om blant annet krav til informasjon ved kjøp av pakkereiser, arrangørens ansvar overfor kunden og krav om reisegarantiordninger for å beskytte forbrukeren ved konkurs hos reisearrangør. Gjennomføringen av direktivet vil føre til behov for endringer i norsk regelverk.

Forslaget er til behandling i Rådet og Europaparlamentet.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er i utgangspunktet positive til forslaget. Bakgrunnen for dette er at forslaget både har et sterkt forbrukervern, og ivaretar næringens behov for like konkurransevilkår i Europa. Norge har, basert på innspill fra nærings- og forbrukersiden, foreslått

enkelte justeringer av forslaget. Det ble gitt innspill i form av en felles EFTA-uttalelse 26. februar 2014.

12.2 Personvern

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Kommisjonen presenterte i januar 2012 en reform for modernisering av EUs personvernregler. Kommisjonen foreslår en generell forordning om beskyttelse av personopplysninger, og et direktiv for myndighetenes behandling av personopplysninger i politi- og straffesektoren. Begge erstatter eksisterende regelverk. Regelverksutkastene behandles nå av Rådet og Europaparlamentet. Det tas i EU sikte på ferdigstilling og lovvedtak i 2014, men fremdriften er usikker.

Norsk holdning og oppfølging

Norge ser positivt på en styrking av individets rettigheter på europeisk nivå gjennom en ny personvernforordning. Norge ønsker imidlertid at regelverket skal gi nasjonal fleksibilitet, både til å opprettholde norsk beskyttelsesnivå og til å ivareta andre hensyn. For Norge er det viktig å bevare offentlighetsprinsippet og adgangen til å opprettholde sektorlovgivning om behandling av personopplysninger, herunder i helsesektoren. Det er også viktig å kunne opprettholde unntak for behandling av personopplysninger i forskningssammenheng og for historiske formål. Norge er skeptisk til at EU fremmer et nytt direktiv for politiets behandling av opplysninger før det er foretatt en evaluering av gjeldende rammebeslutning. Det er viktig å sikre norsk deltakelse i europeiske organer som opprettes etter de foreslåtte regelverkene.

Norge deltar i Rådets behandling av regelverksutkastene. Ved behandling av forordningsutkastet deltar Norge kun på arbeidsgruppenivå. Det er opprettet en referansegruppe bestående av berørte departementer og Datatilsynet, som skal bidra i utviklingen av norske posisjoner til forordningsutkastet.

12.3 Rammeprogram for kultur og audiovisuell sektor

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Norge har deltatt i EUs programmer for kultur og medier siden de startet opp på 1990-tallet. Et nytt rammeprogram for kultur og audiovisuell sektor, Kreativt Europa 2014-2020, hadde oppstart 1. januar 2014. Formålet med programmet er å fremme kulturelt og språklig mangfold i Europa og å styrke konkurransevnen i sektoren. Kreativt Europa vil støtte tiltak under tre programområder: MEDIA (audiovisuell sektor), Kultur (kultursektoren) og et overgrepene programområde som skal bedre rammebetingelsene for kulturnæringene. Programmet skal bidra til å nå Europa 2020-strategiens mål om kunnskapsbasert, innovativ og bærekraftig vekst. De første utlysningene i programmet kom allerede i desember 2013. Norske aktører har anledning til å søke om støtte.

Norsk holdning og oppfølging

Utviklingen på kultur- og det audiovisuelle området går i retning av stadig større internasjonalisering. Norsk deltakelse i Kreativt Europa gir norsk kultursektor og audiovisuell industri muligheten til å utvikle både kulturell, kunstnerisk og forretningsmessig kompetanse og gjør at norske aktører kan søke om utlyste midler. Nettverksbygging over landegrensene kan medvirke til å styrke den økonomiske og faglige utviklingen i sektoren. Norsk deltagelse vil beløpe seg til om lag 42 millioner Euro for hele perioden.

13. HANDEL MED LANDBRUKSVARER

EUs felles landbrukspolitikk omfattes ikke av EØS-avtalen. EØS-avtalen har likevel betydning for norsk matproduksjon og handel med landbruksvarer. Gjennom EØS-avtalen er det vedtatt et omfattende harmonisert regelverk på matområdet. I tillegg inneholder EØS-avtalen bestemmelser om handel med basislandbruksvarer og bearbeidede landbruksvarer.

Artikkel 19 i EØS-avtalen forplikter avtalepartene til å gjennomgå vilkårene for handel med basislandbruksvarer med sikte på en gradvis liberalisering av handelen annethvert år. Liberaliseringen skal skje innenfor rammene av nasjonal landbrukspolitikk, og den skal være gjensidig fordelaktig. Videre etablerer protokoll 3 til EØS-avtalen et system for å utjevne prisforskjellene mellom EU og Norge på råvarer som inngår i bearbeidede landbruksvarer. Hensikten med systemet er å sikre like konkurransevilkår og gi grunnlag for økt gjensidig handel.

En rekke EU-land har eksportinteresser mot det norske matmarkedet og ønsker en liberalisering av landbrukshandelen. Verdien av Norges import av landbruksvarer fra EU på 11,5 milliarder kroner i 2001 har økt til 31,3 milliarder kroner i 2013. Eksporten av landbruksvarer fra Norge til EU har i samme periode vært på et stabilt nivå og var i 2013 på 3,6 milliarder kroner.

Norsk holdning og oppfølging

Importvernet på landbruksområdet er viktig for lønnsomheten i norsk landbruk, men hensynet til norske forbrukere og norsk matvareindustri tilsier at tollmurene bør reduseres. Regjeringen ønsker å legge til rette for økt handel over landegrensene samtidig som forbrukerhensynet ivaretas. Regjeringen mener at norsk landbruksproduksjon tåler konkurranse på kvalitet fra andre land. Regjeringen vil arbeide for å sikre forutsigbarhet for norsk matproduksjon dersom nye internasjonale handelsavtaler gjør det nødvendig med større omlegginger av jordbrukspolitikken.

Med utgangspunkt i ovennevnte målsetting ønsker regjeringen å endre det nåværende tollregime for ost og visse kjøttprodukter. Omleggingen fant sted fra 1. januar 2013 og medførte betydelige tolløkninger for en rekke oster og visse typer kjøtt.

Det er gjennomført to artikkel 19-avtaler mellom Norge og EU. Disse avtalene ble iverksatt i henholdsvis 2003 og 2012. En ny gjennomgang av handelen med basislandbruksvarer ble innledet i 2013 med sikte på å innlede nye forhandlinger i løpet av 2014. Det er usikkert når forhandlingene vil kunne sluttføres.

I november 2013 innledet Norge og EU forhandlinger om en gjensidig avtale om beskyttede betegnelser. Det er foreløpig usikkert når disse kan sluttføres.

Norge, Island og Kommisjonen møtes fast hvert år for å gjennomgå oppfølgingen av protokoll 3 (utvikling i handel, protokollens funksjon m.v.). Siste gjennomgang fant sted i mai 2013. Siste protokoll-3-avtale ble iverksatt 1. november 2004. Det legges inntil videre ikke opp til fra norsk side å innlede nye forhandlinger innenfor rammen av Protokoll 3.

14. MAT OG MATTRYGGHET

Matområdet omfatter virksomhet som angår mat, drikkevann, plante- og dyrehelse, innsatsvarer, fôr og dyrevelferd. Målet om å sikre trygg mat og trygt drikkevann oppnås best ved å se naturgitte forhold, innsatsvarer, fôr, plante- og dyrehelse, utstyr, rutiner og hygiene i alle ledd langs hele matproduksjonskjeden i sammenheng.

Norge og EU har mange felles interesser og i stor grad en felles verdiplattform på matområdet. Begge parter ønsker god kontroll med alle ledd i matproduksjonskjeden for å oppnå et høyt beskyttelsesnivå for forbrukerne. Norge samarbeider tett med EU for å sikre helsemessig trygg mat og for å ivareta andre formål på matområdet.

Matområdet er i stor grad regulert gjennom EØS-avtalen og rettsakter på matområdet utgjør i antall den desidert største andelen av rettsakter som er tatt inn i EØS-avtalen. Regelverket er under konstant utvikling og revisjon. Det er derfor nødvendig å ha stor oppmerksomhet på utviklingen på dette regelverksområdet.

Det er viktig å utnytte det nasjonale handlingsrommet som EØS-avtalen gir, slik at Norge får et fleksibelt regelverk på matområdet på linje med de øvrige EØS-landene.

14.1 GMO (genmodifiserte organismer)

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet (Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljødepartementet)

Den felles GMO-reguleringen i EU gjøres både etter miljø- og matregelverk. Direktivet om utsetting av GMO i miljøet ble implementert i Norge i 2010 gjennom genteknologi-loven. EØS-avtalen og tilpasningsteksten til EUs GMO-direktiv gir Norge anledning til å fatte avvikende vedtak i forhold til EU, med henvisning til vår nasjonale lovgivning.

EUs GM-forordninger fra 2003 harmoniserer regelverket for godkjenning, merking og sporbarhet av mat og fôrvarer som består av, inneholder eller er produsert på grunnlag av genmodifiserte organismer (GMO). Regelverket skal sikre et høyt beskyttelsesnivå for menneskers liv og helse, dyrehelse, dyrevelferd, miljø og forbrukerinteresser. Forordningene er ennå ikke innlemmet i EØS-avtalen.

Norsk holdning og oppfølging

Målet er å bli enige om tilpasningstekster i EØS-avtalen til EUs GM-forordninger som gir EØS/EFTA-landene rett til å fatte egne nasjonale vedtak etter at vedtak er fattet i EU. EUs liste over godkjente GM-produkter skal gjennomgå en norsk vurdering før eventuell gjennomføring i norsk rett. Det pågår en dialog med våre EFTA-partnere i saken.

14.2 Offentlig kontroll

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet (Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet)

Den gjeldende kontrollforordningen ble vedtatt i EU i 2004. Kontrollforordningen gir bestemmelser om organisering og gjennomføring av offentlig kontroll for å overvåke og verifisere at de driftsansvarlige overholder føvare- og næringsmiddelregelverket, samt bestemmelsene om dyrs helse og velferd.

Erfaringer så langt har vist at det er behov for å justere bestemmelsene i den gjeldende kontrollforordningen. Et utkast til ny kontrollforordning som opphever den gjeldende kontrollforordningen, ble oversendt Rådet og Europaparlamentet i mai 2013. Formålet er å klargjøre, forenkle og styrke kontrollforordningen og utvide virkeområdet. Arbeidet ses i sammenheng med utarbeidelsen av ny felles dyrehesellov, ny felles plantehesellov og ny felles lov for såvarer og vegetativt planteformeringsmateriale på EU-nivå.

Norsk holdning og oppfølging

Norge støtter en oppdatering av kontrollforordningen for å utvide virkeområdet. Ønsket om et mer presist regelverk om kontroll og en mer enhetlig forvaltningspraksis i EU, må ikke gå på bekostning av prinsippet om risikobasert tilnærming som grunnlag for offentlig kontroll, noe som nødvendigvis kan innebære forskjeller landene imellom. Utkastet til ny forordning har bestemmelser om tilstrekkelig finansiering og en del mer konkrete krav knyttet til hvordan kontrollen skal finansieres. Norge er skeptiske til en fullstendig harmonisering på fellesskapsnivå av bestemmelsene knyttet til finansiering. Norge foretar en samlet gjennomgang og vurdering av problemstillinger og alternative forslag som har kommet frem som følge av behandlingen i EU.

14.3 Dyrehelse og dyrevelferd

Ansvarlig: Landbruks- og matdepartementet (Nærings- og fiskeridepartementet)

Kommisjonens "Community Animal Health Policy 2007 - 2013" er fulgt opp av en handlingsplan. Et viktig tiltak er forslaget til ny dyrehesellov. Forslaget samler dagens fragmenterte dyreheseregelverk til et enklere, tydeligere og mer effektivt regelverk for å bekjempe dyresykdommer. Kommisjonens forslag til en slik ny dyrehesellov inngår i en pakke på fem rettsakter som ble oversendt Rådet og Europaparlamentet i mai 2013. Kommisjonen har også begynt arbeidet med en ny rammelov for dyrevelferd. Et tema som er under vurdering er hvorvidt kjæledyr skal omfattes av ny lov.

Norsk holdning og oppfølging

God dyrehelse og god dyrevelferd er viktig for mattrygghet, kostnadseffektivitet og en langsiktig og bærekraftig matproduksjon. Bestemmelser om dyrehelse og dyrevelferd er en del av EØS-avtalen og omfatter i utgangspunktet alle dyrearter. De viktigste innspillene til ny dyrehesellov er gitt på følgende områder: bevaring av nasjonalt handlingsrom, en risikobasert tilnærming for flytting av dyr og omfang av smittevern og

overvåking, åpning for å sette i verk tiltak mot nye dyresykdommer samt nødvendige hensyn til klimaendringer og globalisering.

Norge arbeider for å fremme god dyrevelferd og å bidra til at EUs regelverk utvikler seg i riktig retning. Norge vil også følge arbeidet med ny dyrevelferdslov i EU.

DEL 2 – JUSTIS OG INNENRIKSSAMARBEIDET

EU-landenes samarbeid om justis- og innenriksspørsmål har i senere år gradvis blitt utviklet i dybde og omfang. Samarbeidet omfatter visum- og grensesamarbeid, herunder samarbeid mot ulovlig innvandring og asyl- og flyktningsspørsmål. Samarbeidet omfatter også et sivilrettslig samarbeid og politisamarbeid hvor formålet er både kriminalitetsforebygging og -bekjempelse. Problemstillinger som indre sikkerhet, terrorisme, grunnleggende menneskerettigheter og forholdet til tredjeland er en viktig del av justispolitikken i EU. I dag fremstår samarbeidet om justis- og innenrikssaker som et av de mest dynamiske i EU.

EU-samarbeidet på justis- og innenriksområdet har som målsetting å sørge for at borgerne kan leve sine liv i et område preget av frihet, trygghet og rettferdighet. For å oppnå dette har EUs medlemsland utviklet et stadig tettere samarbeid for å bekjempe ulike former for grenseoverskridende kriminalitet. Det pågår samtidig en utvikling av regelverk som skal sikre grunnleggende rettigheter av høy standard for alle som oppholder seg i EU.

Målsettingene for EUs samarbeid på justis- og innenriksområdet er i stor grad sammenfallende med norsk politikk. Samtidig er de utfordringer som EUs medlemsland stilles overfor når det gjelder grenseoverskridende kriminalitet, ulovlig innvandring og håndtering av flyktningstrømmer i stor grad til stede også for Norge. Fra norsk side har man sett det som hensiktsmessig å samarbeide med de øvrige europeiske land for å løse disse utfordringene, og Norge er derfor knyttet til viktige deler av EUs samarbeid om justis- og innenrikssaker gjennom flere avtaler og ordninger. Den viktigste er tilknytningsavtalen til Schengen-samarbeidet.

Som Schengen-medlem er Norge avhengig av at regelverk og tiltak knyttet til kontroll av den felles yttergrensen gjennomføres effektivt i hele Schengen-området. Norge deltar gjennom Fellesorganet i Rådets behandling av Schengen-relevante rettsaker og tiltak på alle nivåer. Schengen-samarbeidet omfatter samarbeid om kontroll av den felles yttergrensen, felles visumpolitikk, og deler av EUs politisamarbeid og strafferettslige samarbeid.

Også andre deler av EUs samarbeid på justis- og innenriksområdet påvirker Norge. Det er derfor norsk politikk å søke en bred deltakelse i EUs samarbeid på justis- og innenriksfeltet, og å bidra aktivt til at samarbeidet fungerer godt. Behov for eventuelle nye tilslutningsavtaler innen prioriterte områder vil derfor bli vurdert fortløpende.

NOU 2012:2 Utenfor og innenfor, Meld. St. 7 (2010-2011) Kampen mot organisert kriminalitet og Meld. St. 9 (2009-2010) Norsk flyktning- og migrasjonspolitik i et europeisk perspektiv understreker at disse viktige politikkområdene i stor grad påvirkes av hendelser og må sees i sammenheng med utviklingen i land rundt oss. EUs strategiske femårsprogram for justis- og innenrikssaker (Stockholmprogrammet) utløper i 2014. Det er i de strategiske femårsprogrammene EU trekker opp retningen for arbeidet på feltet. Kommisjonen har startet arbeidet med å utarbeide forslag til et nytt program for perioden 2015 til 2019 som skal vedtas i løpet av juni 2014. Ved å gi innspill til femårsprogrammet har også Norge en mulighet til å påvirke retningen. Det er svært

viktig å få understreket at Norge har en særlig tilknytning til EU som ingen andre tredjeland har. Det er også viktig at EU er oppmerksom på Norges nære tilknytning på justis- og innenriksfeltet når de samarbeider med tredjeland.

EU har for tiden et sterkt fokus på personvern, både gjennom arbeidet med ny personvernforordning og nytt personverndirektiv, men også i arbeidet med store IT-systemer som Smart Borders. Regjeringserklæringen understreker at personvern skal være en integrert del av utviklingen og anvendelsen av IKT i offentlig sektor. Dette er sammenfallende med EUs arbeid på personvernets område. En offensiv IKT-politikk som tar personvern på alvor, tilsier at Norge bør støtte EUs arbeid med personvern.

Endringsprosessene i Nord-Afrika og Midtøsten i kjølvannet av opprørene i 2011 har medført et langt sterkere politisk og utviklingspolitisk engasjement fra Norge og EUs side. Mange land er inne i kompliserte omstillingsprosesser med usikker utgang, og et vedvarende internasjonalt engasjement er viktigere enn noensinne. Situasjonen stiller Norge og Europa overfor store politiske, humanitære og sikkerhetsmessige utfordringer, ikke minst gitt migrasjonspresset mot Europas sørgrense. Flyktningsdramatikken illustreres tydelig gjennom flere drukningstragedier i Middelhavet. EU har opprettet en «Task Force Mediterranean» for bedre håndtering av den nye migrasjonsvirkeligheten. I denne forbindelse har Norge spilt inn synspunkter til Kommisjonen, og vi samarbeider tett med EU i den videre prosessen. Norge og EU har en klar felles interesse av å samarbeide om bærekraftig stabilitet i Europas sørlige naboland.

Justis- og beredskapsdepartementet er hovedansvarlig for Norges deltakelse i justis- og innenriks samarbeidet.

1. NYE FINANSIERINGSINSTRUMENTER

Kommisjonen fremla i november 2011 en melding om budsjettet for justis- og innenriksfeltet i EU for perioden 2014-2020. Den ble ledsaget av et forslag om etablering av et fond for indre sikkerhet, som er delt i to instrumenter: Instrumentet for finansiell støtte til yttergrenser og visum (Schengen-relevant) og Instrumentet for politisamarbeid (ikke Schengen-relevant).

Hovedformålet med førstnevnte instrument er å bidra til et høyt sikkerhetsnivå i EU. Innenfor rammen skal instrumentet spesielt bidra til å støtte felles visumpolitikk og grenseforvaltning. Størstedelene av midlene skal fordeles til nasjonale programmer og tiltak i medlemslandene. Det settes også av midler til en fleksibel krisehåndteringsmekanisme. Den skal gi EU mulighet til raskt å kunne reagere på krisesituasjoner, for eksempel stort migrasjonspress eller ekstraordinært antall grensepasseringer.

Totalrammen for grenseinstrumentet er i Kommisjonens opprinnelige forslag på 3520 millioner Euro. Summen ble i løpet av budsjettprosessen i EU redusert til 2760 millioner Euro. Beregningsnøkkelen tilsier at Norge er forpliktet til å innbetale omlag 700

millioner kroner¹ i syvårsperioden. Norge vil motta omlag 120 millioner kroner til nasjonale programmer.

Europaparlamentet vedtok forslaget 13. mars, og Rådet vil i løpet av våren fatte et tilsvarende tiltak. Etter vedtagelsen skal EU fremforhandle en tilleggsavtale med de assosierte landene for å regulere de nærmere modaliteter for disse statenes deltakelse i grenseinstrumentet.

Norsk holdning og oppfølging

Det er viktig at alle land i Schengen-samarbeidet har en god yttergrensekontroll. Med fravær av indre grensekontroll kan kriminelle, migranter og andre bevege seg fritt også til Norge, når de først er kommet inn i Schengen-området. Regjeringen mener det er i Norges interesse å bidra til at grensekontrollen styrkes i andre land, og da særlig på den sørlige sjøgrensen og den østlige landegrensen.

Norge er generelt positiv til forslaget og også enig i at store deler av allokeringen må skje til landene med de største utfordringene på sin yttergrense.

2. SMARTE GRENSER

Kommisjonen la 28. februar 2013 frem forslag til rettsakter om et inn- og utreiseprogram og forenklet grensepasseringsprogram (Registered Traveller Programme). Forslagene går ut på å innføre elektronisk (biometrisk) registrering av alle tredjelandborgere som reiser inn i eller ut av Schengen-området, samt et forenklet (automatisert) grensekontrollsystem for forhåndsklarerte tredjelandborgere. Hensikten er å forbedre og effektivisere grensekontrollen, samt å gjøre det enklere å identifisere tredjelandborgere som ikke har reist ut av området ved oppholdstidens slutt. Forslaget vil berøre rutiner ved passeringer av de ytre grenser som faller inn under norske myndigheters ansvar. Dersom det blir fastsatt bindende regler for dette, må nødvendige elektroniske systemer kunne tas i bruk ved våre grensepasseringssteder, og det må vedtas en lovendring som gir hjemmel for slike registreringer. Det vil dessuten stilles klare krav til regler som ivaretar personvern og databeskyttelse. Systemene har en felles kostnadsramme på rundt 1,5 mrd. Euro (dekket av vårt felles bidrag) og en må også påregne nasjonale kostnader. I hvilket omfang kostnadene vil bli kompensert av effektiviseringen er vanskelig å estimere.

Forslagene er Schengen-relevante og behandles i fellesorganet i rådsarbeidsgruppen Grenser, der Norge og øvrige Schengen-assosierte land deltar.

Norsk holdning og oppfølging

Systemet vil kunne effektivisere grensekontrollen og motvirke ulovlig opphold. Det er sentralt at et slikt system ivaretar grunnleggende rettigheter, herunder personvern. Norge vil arbeide for at systemet for forhåndsklaring av tredjelandborgere blir fleksibelt.

---

¹ Basert på en andel på ca. 3 % og en Eurokurs på 8.6

3. EUROSUR

Rådet ba i 2006 Kommisjonen om å utvikle forslag for å forsterke overvåkingen av særlig de sørlige maritime grenseområdene. Bak initiativet ligger et ønske om å begrense den illegale innvandringen over sjøgrensene og de østlige landegrensene, forebygge og bekjempe grensekryssende kriminalitet, samt å redusere forekomsten av skipsforlis med tap av menneskeliv. I meddelelsen om European Border Surveillance System (Eurosurr) påpeker Kommisjonen at EU i dag har et fragmentert og ufullstendig system for elektronisk overvåking av de ytre grenser.

Det er nylig vedtatt en forordning om Eurosurr som innebærer en gradvis opptrapping og utvikling av et integrert grenseovervåkningssystem for Schengen-området med særlig vekt på de sørlige maritime grensene og de østlige landegrensene. Det overordnede elementet i konseptet er å etablere en felles teknisk plattform og et rammeverk for å støtte nasjonal innsats innen grenseovervåking og å fremme samarbeid mellom medlemslandene, Frontex og aktuelle tredjeland på området. Dette skal skje uten å påvirke nasjonal jurisdiksjonsutøvelse og innenfor allerede etablert Schengen-samarbeid. Medlemslandene skal etablere nasjonale koordineringssentra som skal være operative fra oktober 2013 for østlige landegrenser og sørlig sjøgrense, og fra oktober 2014 for resterende sjøgrenser. Kommisjonens forslag har vært behandlet av Rådet i Fellesorganformat. Norge har deltatt operativt siden desember 2013.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen er i utgangspunktet positiv til at det igangsettes arbeid for å styrke grenseovervåkingen. Arbeidet vil føre til et mer koordinert samarbeid og bidra til bedre grensekontroll. Alle tiltak må være proporsjonale med målsettingen og ta hensyn til internasjonale forpliktelser. Ved å ta i bruk systemet vil Norge kunne oppfylle sine Schengenforpliktelser mer effektivt, særlig når det gjelder kontroll av utstrakt inn- og utgående skipstrafikk langs norskekysten.

Norge deltar i arbeidet med å utvikle retningslinjer for organisering av nasjonale koordineringssentra. På norsk side er det besluttet å legge et nasjonalt koordineringssenter til Kripos. Utkastet til ny grenselov (NOU 2009:20) foreslår å gi grenseovervåkingen en rettslig forankring. Utkastet har vært på høring, og det planlegges å fremme lovproposisjon for Stortinget i løpet av 2014.

4. VISUMINFORMASJONSSYSTEMET VIS

For å bedre kontrollen med innreise til Schengen-området ble det besluttet å opprette et informasjonssystem til bruk for visumsaksbehandlingen, Visa Information System (VIS). VIS er et felles system for alle Schengen-landene, der opplysningene som søkere legger inn i standardiserte visumsøknadsskjemaer skal lagres i en sentral database sammen med fingeravtrykk og ansiktsfoto.

VIS startet opp 11. oktober 2011 med utrulling i Nord-Afrika som den første av i alt 23 regioner. Utrulling vil skje gradvis. Per november 2013 var VIS rullet ut i 11 regioner, mens systemet skal være tatt i bruk i 16 regioner innen utgangen av 2014. Etter planen skal utrulling være avsluttet forsommeren 2015.

Norsk holdning og oppfølging

Norge er som de øvrige Schengen-landene tilknyttet VIS. Som part i Schengen-samarbeidet har Norge deltatt i utarbeidelsen av rettsaktene som ligger til grunn for VIS og foretatt de nødvendige tiltak for innføringen og anvendelsen av systemet.

5. VISUMAVTALER

EU har som langsiktig mål å lette tredjelandsborgeres innreise til Schengen-området innenfor trygge rammer. I første omgang kan dette skje gjennom visumlettelsesavtaler. Da opprettholdes det generelle visumkravet, men selve viseringen blir enklere og utvalgte personkategorier kan få fritak. Senere kan det bli aktuelt med avtaler om full visumfrihet. Kommisjonen mener at slike lettelser har stor betydning for EUs konkurransevne og økonomiske og kulturelle utvikling.

I dag har mer enn 30 tredjeland visumfrihetsavtaler med EU. I 2012 foreslo Kommisjonen 16 nye land, de fleste små øystater i Karibia og Stillehavet. Forslaget er til behandling i de lovgivende institusjonene. I løpet av prosessen er det også foreslått å inkludere De forente arabiske emirater, Colombia og Peru. I dialogene om visumfrihet stiller EU normalt krav om tiltak på justis- og innenriksområdet, blant annet bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet og korrupsjon, migrasjonskontroll og grenseforvaltning, dokumentetsikkerhet og god tilbaketakelsespraksis. Dialogene har to faser: først lovgivning og etablering av systemer, dernest praktisk gjennomføring. For tiden pågår dialoger om visumfrihet med fire land: Ukraina, Kosovo, Georgia og Tyrkia. EU vedtok 3. mars å suspendere forhandlingene med Russland om visumlettelser på grunn av konflikten med Ukraina. EUs prosess for visumlettelser med Ukraina og Russland vil påvirkes av den videre utvikling. Dialogen med Moldova er avsluttet og Rådet og Europaparlamentet ga vinteren 2014 sin tilslutning til avtalen om visumfrihet.

EU har inngått visumlettelsesavtale med ni land. Av disse har fem land på Vest-Balkan senere fått visumfrihet. Det betyr at kun avtalene med Russland, Ukraina, Moldova og Georgia i dag har praktisk betydning. De tre første har parallelt med visumdialogene og visumfrihet forhandlet frem reviderte avtaler om lettelser. Forhandlingene med Russland har vært vanskelige, da Russland har krevd visumfrihet for innehavere av tjenestepass. Partene skal nå ha kommet frem til et kompromiss der flere russiske borgere får visumfrihet til Schengen-området, dog ikke alle innehavere av tjenestepass. Visumlettelsesavtale med Armenia og Kapp Verde er signert, men ennå ikke endelig ratifisert. Forhandlinger med Aserbajdsjan er nær en avslutning.

Visumavtalene har særlig reist to problemstillinger. For det første har noen avtaler, særlig med landene på Vest-Balkan, ført til avhopp, søknader om asyl og ulovlig opphold. Derfor krevet flere land at Kommisjonen la frem forslag om suspensjonsadgang. For det andre har enkelte tredjeland med visumfrihet til hele Schengen-området ikke gjengjeldt det med visumfrihet for alle Schengen-land. Det eksisterer sanksjonsregler for slike resiprositetsbrudd, men land utsatt for dette mener at mekanismen er for svak og har krevet at Kommisjonen legger frem forslag om styrking. Kommisjonen har fulgt opp med forslag til endring i visumforordning 539/2001. Behandlingen ble rammet av kompetansestriden mellom Rådet og Europaparlamentet. Fordi Rådet mente det var

viktig å få dette på plass, strakk man seg så langt i å imøtekomme Europaparlamentets krav om medinnflytelse at Kommisjonen ikke kunne godkjenne kompromisset. Dermed kreves enstemmighet i Rådet. Saken ser ut til å finne sin løsning etter at Europaparlamentet i en votering sluttet seg til kompromissteksten.

Norsk holdning og oppfølging

Som assosiert Schengen-medlem må Norge praktisere samme visumkrav overfor tredjeland som det EUs medlemsland gjør. Regelverket er en utvikling av Schengen-regelverket og behandles derfor i Fellesorganet. Visumlettelsesavtalene inngås normalt innenfor rammene av Visa Code og medfører ikke behov for etterfølgende lovendringer. Kommisjonen som fremforhandler avtalene på vegne av medlemslandene, har ikke kompetanse til å forhandle på vegne av de assosierte land. Norge forutsettes derfor å fremforhandle bilaterale avtaler med de angjeldende land, slik at det oppnås harmoni i visumpraksisen innenfor Schengen-samarbeidet. Regjeringen arbeider fortløpende med å inngå tilsvarende avtaler som EU.

Norge har i likhet med de øvrige medlemslandene støttet forslaget om å innføre en suspensjonsmekanisme og styrke resiprositetsmekanismen.

6. RETUR- OG TILBAKETAKELSESAVTALER

Returpolitikken er viktig for en troverdig migrasjons- og asylpolitikk. For å kunne gjennomføre retur av personer uten lovlig opphold, er det ofte behov for opprinnelseslandets aksept av dets folkerettslige forpliktelse til å ta i mot egne statsborgere. Det er også nødvendig å inngå avtaler ved tilbaketakelse av tredjelandsborgere. Det har derfor vært viktig for EU å inngå tilbaketakelsesavtaler parallelt med inngåelse av avtaler om visumlettelser.

EU signerte 16. desember 2013 en tilbaketakelsesavtale med Tyrkia. Norge vil starte forhandlinger om en tilsvarende avtale med Tyrkia.

Norsk holdning og oppfølging

Kommisjonen representerer ikke Norge i forhandlinger om visumavtaler og tilbaketakelsesavtaler. EUs avtaler inneholder som regel en klausul om at det er ønskelig at tilsvarende avtaler inngås med de assosierte Schengen-statene. Regjeringens utfordring er å følge opp EUs avtaler med egne bilaterale forhandlinger med de aktuelle landene. Det gjennomføres årlige konsultasjonsmøter om tilbaketakelsesavtaler mellom de assosierte land og Kommisjonen.

Fra regjeringens side arbeides det kontinuerlig overfor land det er ønskelig å etablere tilbaketakelsesavtaler med. P.t. gjelder det Aserbajdsjan, Usbekistan, Somalia/Somaliland, Ghana, Eritrea, Sri Lanka, Pakistan og Nigeria.

7. FELLES EUROPEISK ASYLSYSTEM

EUs Felles europeiske asylsystem (CEAS) består av fire grunnelementer; prosedyredirektivet, statusdirektivet, mottaksdirektivet og Dublin-forordningen. EU er i gang med andre fase i gjennomføringen av CEAS. Evaluering av de første rettsaktene er gjennomført og fulgt opp gjennom forslag til endringer. I tillegg er det etablert et

europaisk støttekontor på asylområdet, European Asylum Support Office (EASO), for å utvikle et effektivt og godt understøttet praktisk samarbeid mellom medlemslandene og med andre partnere. I juni 2013 ble de siste rettsaktene som inngår i CEAS, vedtatt, og man er nå inne i en gjennomføringsfase.

Norsk holdning og oppfølging

Asyl- og flyktningpolitikken er, med unntak av Dublinsamarbeidet, et område hvor Norge per i dag ikke har inngått samarbeidsavtaler med EU. Norge har dermed ingen formelle rettigheter eller forpliktelser overfor EU i denne sammenheng. Dette innebærer imidlertid ikke at samarbeid med EU er uviktig for Norge. Regjeringen følger utviklingen i oppbyggingen av CEAS svært nøye, siden endringer i regelverk og praksis innenfor EU kan få indirekte konsekvenser for Norge, blant annet gjennom endringer i tilstrømmingen av asylsøkere. Det er derfor en prioritert oppgave å sikre at Norge er oppdatert på regelverks- og praksisutvikling på asylfeltet i EU. En økt harmonisering av EUs asylpolitikk vil kunne medføre behov for tilpasninger av norsk regelverk.

Norge har bidratt i arbeidet med revisjon av Dublin-forordningen. Regjeringen ser Dublinsystemet som en sentral del av samarbeidet på feltet og deltar aktivt i det operative samarbeidet og den faglige utviklingen. Norge har godtatt Dublin III-forordningen og den reviderte Eurodac-forordningen, og Stortinget vedtok i desember de nødvendige lovendringene. EASO er ikke Schengen-relevant, men en deltakelse i EASO har nær sammenheng med vår deltakelse i Dublinsamarbeidet. Ved anvendelsen av Dublinregelverket i asylsaksbehandlingen er det viktig for Norge å kunne legge til grunn at asylinstituttet i de land vi samarbeider med er i samsvar med internasjonale standarder. Et tettere praktisk europeisk samarbeid vil være viktig for å kunne ivareta norske interesser, samtidig som vi vil kunne bidra med kompetanse. I forordningen om EASO er det åpnet for norsk deltakelse, og Norge har sammen med de andre Schengen-assosierte landene fremforhandlet en tilknytningsavtale til EASO med Kommisjonen. Avtalene ble parafert i juni 2013, og innebærer at de assosierte landene kan delta fullt ut i byråets praktiske arbeid og være representert i styret uten stemmerett. Stortinget ga i juni 2013 sitt samtykke til at Norge signerer avtalen. Den ble signert av EU og Norge 19. mars 2014.

8. EUROPEISK MIGRASJONSNETTVERK

EU har styrket systemet for utveksling av informasjon om asyl og innvandring av tredjelandsborgere gjennom sitt kunnskapsnettverk European Migration Network (EMN). Nettverket består av Kommisjonen og nasjonale kontaktpersoner som bringer sammen politiske organer, forvaltningsmyndigheter, forskningsinstitusjoner og det sivile samfunn. Hensikten er å forsyne EUs institusjoner og medlemsland med oppdatert, objektiv, pålitelig og rimelig sammenliknbar informasjon og forskningsresultater, til støtte for politikkutvikling i EU og deltakerlandene. Norge har deltatt aktivt på alle EMNs virkefelt siden juli 2010. For mer informasjon, se www.emnnorway.no.

Norsk holdning og oppfølging

Deltakelse i EMN er en viktig kilde til løpende informasjon om utviklingen i ulike deler av EUs og de enkelte medlemslands flyktning- og migrasjonspolitik og praksis. Dette er viktig for å bidra til at norsk politikk og praksis er godt avstemt mot andre europeiske

land. Nettverket er velorganisert og produserer studier og annen informasjon av god kvalitet og med relevans for Norge.

9. SAMARBEID MED TREDJELAND

EU vektlegger en mer balansert og helhetlig tilnærming til migrasjon gjennom dialog og samarbeid med tredjeland. Den helhetlige tilnærmingen til migrasjon og mobilitet danner rammeverket for utenlandsdimensjonen av EUs asyl- og migrasjonspolitikk. Tilnærmingen omfatter fire temaer: tilrettelegging for lovlig migrasjon, bekjempelse av ulovlig migrasjon, utnytting av synergiene mellom migrasjon og utvikling samt arbeid med å gi internasjonal beskyttelse. Handlingsplanen for Stockholm-programmet fremhever at en fremtidsrettet europeisk migrasjonspolitikk basert på solidaritet, felles ansvar og partnerskap er et viktig politisk mål for EU. Ved å anerkjenne samspillet mellom feltene, rettes oppmerksomheten mot et bredt spekter av migrasjonsrelaterte spørsmål, samtidig som de grunnleggende årsakene til migrasjon og tvungen migrasjon søkes belyst. EU ønsker å videreutvikle politikken på dette området i årene som kommer. Kommisjonen presenterte i november 2011 meldingen «Global Approach to Migration and Mobility». I mai 2013 la den frem en melding av hvordan man kan maksimere utviklingseffektene av migrasjon. Dette utgjorde grunnlaget for EUs holdning til høynivådialogen om migrasjon og utvikling i FN høsten 2013.

Norsk holdning og oppfølging

Det er spesielt ønskelig å knytte seg til samarbeidet EU etablerer med viktige opprinnelses- og transitland for migrasjonsstrømmene mot Europa. Utviklingen i Nord-Afrika har revitalisert EUs arbeid med migrasjonspartnerskap i regionen og blir behandlet i sammenheng med instrumenter som EUs sørlige naboskapspolitikk. I juni 2013 ble Kommisjonen og Marokko enige om å etablere et mobilitetspartnerskap, mens forhandlingene går videre med Tunisia. I desember samme år ble Kommisjonen og Aserbajdsjan enig om å etablere et tilsvarende partnerskap. EUs arbeid med en helhetlig politikk for migrasjon kan være et interessant samarbeidsområde for Norge, blant annet sett i lys av Stortingsmelding 13 (2008-2009) om Klima, konflikt og kapital og melding til Stortinget nr. 7 (2010-2011) om Kampen mot organisert kriminalitet.

Regjeringen følger utviklingen på feltet, og deltar i ulike regionale prosesser i tilknytning til EUs migrasjonssamarbeid med tredjeland.

10. FORSTERKET POLITISAMARBEID

De såkalte Prüm-beslutningene dreier seg i hovedsak om å forbedre informasjonsutvekslingen mellom politietatene i EUs medlemsstater. Det viktigste tiltaket er at statene skal gi hverandres politimyndigheter mulighet til å søke i nasjonale databaser for DNA, fingeravtrykk og kjøretøy. Tilgangen skal skje gjennom et nasjonalt kontaktpunkt. Ved treff vil man måtte henvende seg til den aktuelle staten for ytterligere opplysninger, hvis regler bestemmer adgangen til å gi tilgang til ytterligere informasjon.

Prüm-beslutningene har også regler om informasjonsutveksling ved større arrangementer. Det legges opp til at det på begjæring og uoppfordret skal utveksles informasjon for å forebygge straffbare handlinger og for å opprettholde den offentlige orden og sikkerhet. Opplysninger som kan knyttes til person, kan bare brukes til dette

formål og skal slettes etter bruk. Beslutningene har også regler om felles politioperasjoner som åpner for fellespatruljer og felles operasjoner. Alle deltakende stater må være enige om slike operasjoner, og deltakende tjenestemenn står under vertsstatsens kommando.

Prüm-beslutningene har et omfattende kapittel om datasikkerhet og behandling av personopplysninger. De personvernmessige sidene er derfor godt ivaretatt.

Prüm-beslutningene er ikke Schengen-relevante og er dermed ikke gjeldende for Norge gjennom vår Schengen-assosieringsavtale.

Norsk holdning og oppfølging

I november 2009 undertegnet Norge og Island en avtale som knytter oss til de såkalte Prüm-beslutningene. Avtalen knytter Norge til alle de materielle bestemmelsene i Prüm-beslutningene slik de er. Siden Norge og Island er tredjeland, er det foretatt enkelte institusjonelle tilpasninger i vår tilknytningsavtale.

Prüm-avtalen gir ikke politiet tilgang til flere eller andre opplysninger enn det Norge allerede har tilgang til gjennom regulært politisamarbeid, herunder gjennom Schengen-avtalen. Derimot gjøres informasjonsutvekslingen mer effektiv ved at man kan søke direkte i referansedata fra andre staters databaser. Politiet kan raskt utelukke videre forespørsler til de stater hvor man ikke har fått treff i registrene, og konsentrere sin innsats mot den stat eller de stater der man har fått treff. Tilslutning til Prüm vil innebære en effektivisering av etterforskningen og oppklaringsmulighetene av alvorlig grensekryssende kriminalitet. Også de øvrige bestemmelsene om politisamarbeid vil gi norsk politi forbedrede muligheter til samarbeid over landegrensene. Avtalen vil ha budsjettmessige konsekvenser ettersom norske fingeravtrykk og DNA-registre vil måtte tilpasses de tekniske kravene i Prüm.

Avtalen er undertegnet med forbehold om ratifikasjon.

11. DEN EUROPEISKE ARRESTORDRE

EU vedtok 13. juni 2002 rammebeslutningen om Den europeiske arrestordre og overleveringsprosedyrer mellom medlemsstatene. Rammebeslutningen ble ikke ansett som en videreutvikling av Schengen-samarbeidet, men Norge og Island inngikk 28. juni 2006 en parallellavtale med EU om overleveringsprosedyrer mellom partene. Den er basert på, og på de fleste punkter tilnærmet likelydende med, Den europeiske arrestordren. Samtidig er det prinsipielt viktige forskjeller. Parallellavtalen innebærer at utlevering til og fra EU-statene vil bli erstattet av overlevering, som er et tilsvarende, men vesentlig forenklet institutt. Begrepet «utlevering» er i avtalen erstattet med «overlevering» for å markere et systemskifte.

Norsk holdning og oppfølging

Det er viktig for Norge å få på plass forenklede prosedyrer for overlevering til og fra EU-statene samtidig med at rettssikkerhetshensyn ivaretas. Parallellavtalens ikrafttredelse vil innebære en betydelig forenkling og effektivisering av prosedyrene for overlevering av lovbreakere mellom Norge og EU-statene.

Stortinget samtykket til ratifikasjon av parallellavtalen til Den europeiske arrestordre 1. desember 2011, og Norge ratifiserte avtalen 6. mai 2013. Europaparlamentet godkjente parallellavtalen høsten 2011, og den ligger nå i Rådet for endelig godtakelse.

12. EUS SIVILE FORORDNINGER

Innen EU er forkynning og bevisopptak over landegrensene i sivile saker regulert i to forordninger. Disse er nært knyttet til Lugano-konvensjonen ved at de effektiviserer den praktiske gjennomføringen av konvensjonen. Forordningene åpner for direkte oversendelse av rettsanmodninger og postforkynning av dokumenter. I tillegg innføres tidsfrister for gjennomføringen av rettsanmodninger, og det legges til rette for mer moderne former for bevisopptak som bruk av videolink. Norge og Island har allerede inngått en tilknytningsavtale med EU om det rettslige samarbeidet på det strafferettslige området.

Norsk holdning og oppfølging

Regjeringen finner det ønskelig å knytte seg til de sivile forordningene om forkynning og bevisopptak. En slik tilknytning vil bidra til å effektivisere og modernisere gjennomføringen av forkynninger og bevisopptak over landegrensene. Innføringen av tidsfrister for gjennomføringen innebærer en betydelig prosessuell fordel og forutberegnelighet både for den aktuelle domstolen og de sivile partene. Regjeringen vil arbeide for en så rask forhandlingsprosess som mulig. Det er imidlertid ønskelig for EU å få med alle Lugano-landene i forhandlingene, og dette kan forsinke den videre prosessen.

13. SONINGSOVERFØRING

EUs ministerråd vedtok 27. november 2008 rammebeslutning om anvendelse av prinsippet om gjensidig anerkjennelse av dommer i straffesaker om idømmelse av frihetsstraff eller frihetsberøvende foranstaltninger med henblikk på fullbyrdelse i Den europeiske union. Rammebeslutningen er ikke Schengen-relevant, og dermed ikke gjeldende for Norge.

Rammebeslutningen bygger på prinsippet om gjensidig anerkjennelse. Etter rammebeslutningen kan en domfelt overføres uten samtykke dersom han eller hun overføres til sin nasjonalstat der vedkommende bor.

Rammebeslutningen forenkler gjeldende prosedyrer for overføring av straffedømte personer til soning i sine hjemstater i forhold til bestemmelsene i Europarådskonvensjonen av 1983. Videre innsnevres hjemstatens muligheter til å nekte å ta i mot personer til soning i forhold til tilsvarende regler i ovennevnte Europarådskonvensjon med tilleggsprotokoll.

Norsk holdning og oppfølging

En tilslutningsavtale til EUs rammebeslutning vil kunne innebære en effektivisering og forenkling av overføringsprosedyrene, samt en utvidelse av muligheten for overføring.

Per i dag har Norge bedt om avtaler som bygger på rammebeslutningen med enkelte utvalgte land. Avtaler er undertegnet med Latvia, Litauen og Romania, og avtalene med Latvia og Romania trådte i kraft våren 2012. Det er bedt om en bilateral avtale med Polen.

14. EUROPEISK INTEGRERINGSNETTVERK

I EU er integreringspolitikken et nasjonalt anliggende. EU utveksler informasjon om integrering gjennom nettverket National Contact Points on Integration. Som eneste ikke-medlemsland har Norge siden 2008 hatt observatørstatus i nettverket og deltar i møter, konferanser og seminarer arrangert av nettverket. Det er Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet som deltar i nettverket.

DEL 3 – SAMARBEID PÅ DET UTENRIKS- OG SIKKERHETSPOLITISKE OMRÅDET

Norges samarbeid med EU på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området er lite formalisert, men likevel godt og nært. Dette skyldes at Norge og EU svært ofte har sammenfallende syn og interesser i utenrikspolitiske spørsmål, og at begge parter har gjensidig interesse og nytte av samarbeidet.

Samarbeidet i EU om den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken (FUSP) har utviklet seg over tid. Gjennom Lisboatraktaten har EU opprettet en høyrepresentant for utenrikssaker, og gitt FUSP en fastere ramme enn tidligere for å gjøre det lettere for EU å tale med en stemme utad og gi EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk større tyngde. Avgjørelsene i EU er imidlertid basert på konsensus og medlemslandene har kun i liten grad avgitt suverenitet til EUs institusjoner. Dette er fortsatt et mellomstatlig samarbeidsområde.

Høyrepresentantens rolle omfatter både funksjonene som høyrepresentant for utenrikssaker og visepresident i Kommisjonen. Høyrepresentanten representerer dermed både Rådet og Kommisjonen. Etableringen av EUs nye utenrikstjeneste (European External Action Service, EEAS) samler EUs ulike utenrikspolitiske aktiviteter, så som utenriks-, sikkerhets- og utviklingspolitikk. Kommisjonen og Rådssekretariatet har mistet mye av sin rolle på det utenrikspolitiske området, og EEAS fremstår derfor som Norges viktigste samarbeidspartner på dette feltet. I tillegg har Norge tett kontakt med de roterende EU-formannskapene, som ofte spiller en støtterolle for høyrepresentanten i utenrikssaker.

Fraværet av formelle avtaler på det utenriks- og sikkerhetspolitiske feltet har ikke vært til hinder for fordypning av samarbeidet mellom Norge og EU på en rekke utenrikspolitiske saksfelt. Samarbeidet med EU skjer oftest på områder der Norge har sammenfallende interesser og hvor partene oppfatter hverandre som relevante aktører. Norges mulighet til å fremme synspunkter inn til EU avhenger av at vi bringer med oss erfaringer, kompetanse og nettverk som gir merverdi.

I tilknytning til EØS-avtalen er det etablert en politisk dialog med EU om utenrikspolitiske spørsmål. Denne omfatter konsultasjoner om utenrikspolitiske emner på EØS-rådsmøtet hvert halvår samt møter på embetsnivå med flere av EEAS sine arbeidsgrupper. Norge har mulighet til å slutte seg til EUs utenrikspolitiske erklæringer og EUs restriktive tiltak mot enkeltland, noe som vi ofte benytter oss av. Norge har også anledning til å tilslutte seg EUs innlegg i internasjonale organisasjoner. Vår formelle tilknytning til EUs utenrikspolitiske samarbeid kommer tydeligst til uttrykk på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området (CSDP), der Norge deltar i ulike typer militært og sivilt samarbeid med EU.

I det følgende løftes det frem en del politikkområder – geografiske og tematiske – hvor Norge har sammenfallende syn med EU og/eller gjensidig interesse for å samarbeide

med EU. Formålet med arbeidsprogrammet for FUSP er at det skal bidra til å styrke grunnlaget for en løpende strategisk tenking, for valg av dialogpartnere, bygging av allianser og bruk av påvirkningskanaler (overgripende temaer, som energi- og klimapolitikk, vurderes i arbeidsprogrammet for EØS-saker).

15. GEOGRAFISKE OMRÅDER

15.1 Nordområdene

Regjeringen har definert nordområdene som sitt viktigste utenrikspolitiske interesseområde, og Norge har tett og god dialog med EU om utviklingen i nord.

For regjeringen er det viktig å vise at Norge er en ansvarlig forvalter av miljø og ressurser i nord. Bærekraftig bruk er essensen i norsk politikk. Det er viktig at Norge evner å formidle dette til EU på en positiv og velbegrunnet måte. Arktis preges av samarbeid og respekt for folkeretten. Norge ønsker å støtte opp om dette og legge til rette for at spørsmål som angår urfolk drøftes i relevante fora.

Det er vesentlig at sentrale aktører som EU støtter opp under og fortsatt integreres i det internasjonale samarbeidet for å sikre en stabil og bærekraftig utvikling i Arktis. Dette bør skje innen det etablerte politiske og juridiske rammeverket. Sistnevnte omfatter blant annet anerkjennelse av de arktiske staters suverene rettigheter, og at havretten og havrettskonvensjonen utgjør det rettslige rammeverket for Arktis.

På ministermøtet i Arktisk råd i Kiruna i mai 2013, ble seks nye ikke-arktiske stater tatt opp som observatører. Dette var viktig for Norge. Det var også positivt at det ble fattet en prinsipiell beslutning om at EU ble tatt opp som observatør i rådet. Fremover vil det bli viktig for Norge at de nye observatørstatene og EU engasjeres sterkere i arbeidet i Arktisk råd. Organisasjoner og institusjoner i EU har kunnskap og kompetanse som er verdifull for samarbeidet i Arktisk råd.

I 2012 la Kommisjonen og EEAS frem en felles melding om utviklingen av en EU-politikk for nordområdene. Denne tar til orde for styrket EU-engasjement i arktiske spørsmål og har et sterkt fokus på samarbeid og dialog med arktiske partnere. Det understrekes at man legger det eksisterende rettslige rammeverket til grunn og forholder seg til etablerte samarbeidsorganisasjoner. I meldingen vises det særlig til tre områder der EU kan bidra til utvikling i nordområdene: (i) støtte til forskning og kunnskap for å møte miljøutfordringer og klimaendringer (ii) på en ansvarlig måte bidra til å sikre bærekraftig økonomisk utvikling i Arktis (iii) intensivt konstruktivt engasjement og dialog med arktiske land, urfolk og andre partnere. Meldingen må sees på som et ytterligere skritt på veien mot en Arktis-politikk for EU. Norge har en kontinuerlig dialog om den praktiske oppfølgingen. 12. mars 2014 vedtok Europaparlamentet en resolusjon om Arktisk hvor de omtaler meldingen som en viktig byggestein i EUs utvikling av en Arktisk politikk. Parlamentarikerne etterspør en felles politikk for EU i Arktis, en helhetlig strategi og konkretisert handlingsplan for EUs engasjement i Arktis.

Årets resolusjon sammenfaller i større grad med politikken Kommisjonen og EEAS har tatt til ordet for.

EU er fullverdig medlem i Barentsrådet. Barentssamarbeidet har siden starten i 1993 vært den sentrale drivkraften i det regionale samarbeidet i nord. Det er bredt anlagt og foregår på mange nivåer. Norge oppfordrer derfor EU til å delta mer aktivt i Barentsrådet. Barentssamarbeidet har resultert i økt tillit og bred kontakt på tvers av grensene i nord. Regionene og urfolk er viktige i dette samarbeidet.

Barentssamarbeidet markerte 20 år med vellykket samarbeid på et eget statsministtermøte i Kirkenes i juni 2013. En ny Kirkeneserklæring bekrefter prinsippene fra den første erklæringen fra 1993. Den nye erklæringen fremhever regionens ressurspotensial og legger til rette for økt næringssamarbeid. Barentsregionen er rik på naturressurser og samarbeid om bærekraftig ressursutnyttelse er viktig. En egen transportplan for Barentsregionen skal bidra til utbygging av infrastruktur. Det er også utarbeidet en egen Barents klimahandlingsplan.

Den nordlige dimensjon er et likeverdig partnerskap mellom Russland, EU, Island og Norge. Formålet er å styrke utviklingen i partnernes nordlige områder. Samarbeidet fungerer godt, med prosjekter innenfor de fire partnerskapene miljø, helse, kultur og transport. Dette er en viktig arena for konkret samarbeid i nord.

15.2 Russland

Så langt i 2014 har det funnet sted omfattende endringer i det europeiske sikkerhetspolitiske bildet. For første gang siden 2. verdenskrig har en stat benyttet militærmakt for å øke sitt territorium på bekostning av et naboland. Dette representerer et udiskutabelt tilbakeskritt for sikkerhet og stabilitet i Europa. Russlands annekasjon av Krim har forårsaket massiv internasjonal fordømmelse, og det internasjonale samfunnet har sendt Russland et tydelig signal om at landets opptreden i Ukraina er uakseptabel og må få konsekvenser. EU, USA og en rekke andre land har iverksatt restriktive tiltak som en reaksjon på Russlands brudd på folkeretten. Norge har valgt å slutte opp om EUs restriktive tiltak. Disse tiltakene omfatter reiserestriksjoner og frys av finansielle midler. Norge har i tillegg i samråd med øvrige EFTA-land besluttet å utsette videre forhandlinger om en frihandelsavtale mellom EFTA og den russiskledede Tollunionen.

Russlands inngripen i Ukraina har destabilisert utviklingen i Europa og har skapt usikkerhet i en rekke land langs Russlands vestgrenser. Situasjonen i Ukraina er uavklart og ustabil. Det er nå nødvendig å fokusere på hvordan Ukraina kan støttes videre både politisk og økonomisk. Norge støtter allerede Ukraina både bilateralt og multilateralt gjennom OSSE, Europarådet og fond i den europeiske utviklingsbanken EBRD, og regjeringen vil se på hvordan man mest mulig effektivt kan styrke denne bistanden ytterligere. Det vil også være viktig for både Norge og EU å se på hvordan de øvrige landene i regionen kan støttes fremover for å bidra til økonomiske reformer, styrking av menneskerettigheter og demokratiske reformer. Norge ønsker å fortsette en slik støtte i nært samråd med EU-land og europeiske institusjoner.

Krisen i Ukraina er ikke et bilateralt spørsmål mellom Norge og Russland, men vil kunne få konsekvenser for Russlands forhold til omverdenen og for forholdet til Norge. Norges målsetning er å fremstå som en forutsigbar nabo med en konsistent bilateral politikk. Norges tilslutning til EUs restriktive tiltak endrer ikke vår innstilling til samarbeid med det russiske folket, og det er ønskelig å videreføre det gode folk-til-folk-samarbeidet i den grad det er mulig. Regjeringen vil på samme måte som myndighetene i andre land nøye vurdere politiske kontakter og vårt videre samarbeid med Russland i tiden som kommer.

15.3 Øvrige naboland i øst

For å bidra til å fremme en demokratisk utvikling i de øvrige landene i vårt østlige nabolag (Ukraina, Moldova, Hviterussland, Georgia, Armenia og Aserbajdsjan) samarbeider Norge nært med EU-landene i OSSE og Europarådet, samt gjennom tilslutning til EUs utenrikspolitiske erklæringer. EUs forhold til disse nabolandene utdypes gjennom EUs naboskapspolitikk og bruk av finansieringsinstrumentet ENPI. Landene deltar også i Det østlige partnerskap, som hører inn under ENP. Partnerskapet omfatter bilateralt og multilateralt samarbeid mellom EU og partnerlandene, men Hviterussland deltar kun i det multilaterale samarbeidet. Norge bidrar med prosjektbistand til partnerlandene. Det arbeides for å oppnå synergieffekt mellom norsk innsats og EUs naboskapspolitikk i de aktuelle landene. EU har opprettet en gruppe for informasjonsutveksling og koordinering med tredjeland hvor Norge deltar. EU og partnerlandene avviklet sitt andre toppmøte i EaP i Vilnius 28. og 29. november 2013, der det ble parafert assosieringsavtaler med Georgia og Moldova. Det tas sikte på at disse landene vil undertegne sine respektive avtaler i juni 2014. De politiske kapitlene i assosieringsavtalen med Ukraina ble undertegnet under Det europeiske rådsmøtet i mars 2014. Den politiske situasjonen i Ukraina har imidlertid endret seg dramatisk som følge av president Janukovitsj' fall og Russlands annektering av Krim. Landet har fått en ny politisk ledelse, og det er for tiden uklart hva slags innretning og tidshorisont Ukrainas vestorientering vil få. Utviklingen i Ukraina har aktualisert spørsmålet om å øke støtten til landet også gjennom andre kanaler, og det tas sikte på en betydelig økning i norsk bistand til landet.

Norge er tilsluttet EUs sanksjonsregime overfor Hviterussland og samarbeider med EU om støtte til demokrati og menneskerettigheter. Også norsk prosjektinnsats i regionen retter seg mot demokratisering, menneskerettigheter, styrking av rettsstaten, konfliktforebygging, energi og miljø.

I løpet av 2011 og 2012 gjennomførte Høyrepresentant Ashton og EEAS i samarbeid med Kommisjonen en styrking av EUs naboskapspolitikk i sin fulle bredde – både det sørlige og østlige naboskap. Dette var en respons på omveltningene etter den arabiske våren, og medførte både friske midler og et fokus på «*more-for-more*»-prinsippet. Samtidig videreførte man betoningen av respekt for felles verdier som demokratiutvikling, rettssikkerhet, MR, godt styresett og rettstatens prinsipper, samt støtte til økonomiske reformer, styrking av regionalt samarbeid og samarbeid med sivilsamfunnet.

Prosessen knyttet til assosierings- og frihandelsavtaler mellom EU og henholdsvis Ukraina, Moldova og Georgia har konsekvenser for EUs samarbeid med disse landene. Dette har betydning også for Norge, både handelspolitisk og på andre måter. Norge har en nær dialog med EU om vårt felles nabolag i øst, og samarbeid med EU har blitt enda viktigere på grunn av utviklingen i det østlige partnerskapsområdet. Dette kan også skape nye muligheter for Norge til å bidra til disse landenes europeiske integrasjon. Det knytter seg imidlertid betydelig usikkerhet til den usikkerhet som har oppstått i regionen som følge av det politiske maktskiftet i Ukraina og Russlands folkerettsbrudd i forbindelse med annekasjonen av Krim.

15.4 Vest-Balkan

Norges engasjement på Vest-Balkan er en integrert del av norsk europapolitikk, og Norge har nær kontakt med EU om utviklingen i landene. Målet er stabilisering og utvikling i regionen. På embetsnivå gjennomføres det konsultasjoner om samarbeidet med landene på Vest-Balkan mellom EU og Norge, og med øvrige nordiske og andre sentrale land i Europa.

EU definerer landene på Vest-Balkan som en del av "det europeiske prosjektet" på grunnlag av Thessaloniki-agendaen fra 2003. Alle landene på Vest-Balkan tilhører EUs utvidelsesområde og har medlemskap i EU som mål. EUs engasjement i regionen er vedvarende høyt. Det sentrale instrumentet er Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) for økonomisk og teknisk bistand. Norges samarbeid med EU innenfor justis- og innenriksspørsmål er også viktig for Norges innsats og forhold til landene på Vest-Balkan.

EU bidrar videre gjennom CSDP-operasjonene i Bosnia-Herzegovina og Kosovo. EUs operasjoner i regionen vil bli videreført. Dette gjelder ALTHEA i Bosnia-Herzegovina og EUs rettsstatsoperasjon EULEX i Kosovo. Mandatet til EULEX avsluttes i juni 2014, men operasjonen vil trolig fortsette. EULEX er den største sivile CSDP-operasjonen og Norge bidrar med personell.

Kroatias EU-medlemskap 1. juli 2013 er en milepæl for EU-integrasjonen i regionen. Serbia startet opp forhandlinger om medlemskap med EU i januar 2014. Bakgrunnen er den positive fremgangen i dialogen med Kosovo. EUs Høyrepresentant Ashton og EEAS har hatt en viktig rolle i Kosovo-Serbiadialogen, der Norge også har bidratt gjennom nær kontakt med partene. Montenegro har forhandlet om medlemskap med EU siden 2012. Justis- og fundamentale rettigheter vil trolig bli de mest krevende forhandlingsområdene med Montenegro. Kommisjonen anbefaler for femte året på rad at det åpnes for medlemskapsforhandlinger med Makedonia, men navnespørsmålet i forhold til Hellas stanser en slik beslutning i Rådet.

Kommisjonen anbefaler å gi Albania kandidatlandstatus noe Rådet sannsynligvis vil imøtekomme våren 2014. EU innledet i oktober 2013 forhandlinger om en stabiliserings- og assosieringsavtale (SAA) for Kosovo som ventes å komme på plass i løpet av 2014. Dette blir første gang Kosovo får et kontraktmessig forhold til EU. Kommisjonen har stanset samtaler om nye midler fra ordningene for land i medlemskaps- og

integrasjonsprosess (IPA-midler), og har varslet at de vil fryse store deler av sitt økonomiske støtteprogram til Bosnia-Hercegovina fordi den politiske utviklingen er fastlåst og sentrale reformprosesser har stanset opp. Det er foreløpig ikke enighet om gjennomføring av vedtak fra den europeiske MR-domstolen (Sejdic-Finci-saken).

15.5 Sentral-Asia

Norge ser det som viktig å styrke forbindelsene med de sentralasiatiske land, både bilateralt og gjennom multilaterale kanaler som FN og OSSE. På sikt vil også Europarådet kunne bli en viktig samarbeidskanal, som et ledd i Europarådets utvidede naboskapspolitikk. Norge opprettet i 2009 ambassade i Astana (Kasakhstan). Vi har potensielt store næringslivsinteresser innenfor energi og har også prosjektsamarbeid i Sentral-Asia med støtte til demokratiltak, menneskerettigheter, utvikling av godt styresett, institusjons- og kompetansebygging. Hovedmålet er å bidra til å sette landene selv i stand til å ta ansvar for sin bærekraftige utvikling og dermed også styrke regionens sikkerhetspolitiske stabilitet.

EU har partnerskapsavtaler med alle fem sentralasiatiske land. EU har også en overordnet samarbeidsstrategi for regionen og et regionalt rammeverk for bistand. EUs Sentral-Asia strategi innebærer regulær dialog på politisk nivå med hvert av landene, hvor blant annet sikkerhetsspørsmål og menneskerettigheter inngår. Strategien tilrettelegger for konkret samarbeid om utdanning, rettsstatsutvikling, energi, transport, miljøvern, vannforvaltning, og utvikling av handel og økonomi. EU ønsker gjennom strategien å fremme bedre samarbeid mellom landene og har bidratt betydelig i å styrke transport- og energiinfrastruktur på tvers av landegrensene. EUs strategi er også ment å bidra til stabilisering av situasjonen i Afghanistan og Afghanistans nærområder. Både utenrikspolitisk og i innretningen på prosjektstøtte ligger Norge tett opp til EUs politikk og strategi for Sentral-Asia. Dette følges opp gjennom styrket kontakt og dialog med EEAS, både på landnivå og i Brussel.

15.6 OSSE og Europarådet

Norge ønsker et bredt samarbeid som sikrer én standard i Europa for menneskerettigheter. Vi går derfor inn for et nært samarbeid mellom Europarådet og EUs byrå for grunnleggende rettigheter i Wien. Samarbeidsavtalen mellom EU og Europarådet har åpnet for en styrking av politiske konsultasjoner mellom de to institusjonene. Den åpner også for norsk deltakelse i prosjektsamarbeid med Kommisjonen og Europarådet i Eurasia og på Balkan. Dette samarbeidet har blitt en viktig plattform for felles innsats til støtte av Europarådets aksjonsplaner for demokratiutvikling og fremme av rettsstatsordninger i medlemsland som ikke overholder medlemskapsforpliktelsene i Europarådet. Norge og EEAS har årlige kontaktmøter for å drøfte Europarådssaker og felles prosjekter innenfor Europarådets kjerneområder.

Om EU tilslutter seg til Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) vil dette ytterligere knytte EU nærmere Europarådet. Tilslutning avhenger av EU-domstolens uttalelse om hvorvidt avtaleutkastet er kompatibelt med EU-traktatene. EUs

tiltredelse til EMK vil innebære en styrking av menneskerettsvernet i Europa, og Menneskerettighetskonvensjonen vil få enda større betydning.

EU satser på styrket synergi mellom OSSE, EU og Europarådet. EU koordinerer daglig sin politikk i OSSE som et viktig forum for å uttrykke EUs agenda for de østlige og sørøstlige naboregionene. EU søker også et tettere partnerskap med OSSE for å kunne arbeide tettere sammen i felt for å oppnå målsettingene for EUs naboskapspolitikk. Norge og EU samarbeider tett i OSSE, og bidrar til det europeiske verdifelleskap i arbeidet for demokrati og menneskerettigheter i OSSE-området.

15.7 Nord-Afrika og Midtøsten

Endringsprosessene i Nord-Afrika og Midtøsten i kjølvannet av opprørene i 2011 har medført et langt sterkere politisk og utviklingspolitisk engasjement fra både Norge og EUs side. Norge deler EUs målsettinger for landene i regionen med fokus på å styrke menneskerettighetssituasjonen, ikke minst for kvinner og minoriteter, fremme demokratiske verdier, økonomisk utvikling, intern politisk dialog, rettsstat og godt styresett. Mange land er inne i kompliserte omstillingsprosesser med usikker utgang, og et vedvarende internasjonalt engasjement er viktigere enn noensinne. Situasjonen stiller Norge og Europa overfor store politiske, humanitære og sikkerhetsmessige utfordringer, ikke minst gitt migrasjonspresset mot Europas sørgrense. Flyktningsdramatikken illustreres tydelig gjennom flere drukningstragedier i Middelhavet. EU har opprettet en «Task Force Mediterranean» for bedre håndtering av den nye migrasjonsvirkeligheten. I denne forbindelse har Norge spilt inn synspunkter til Kommisjonen, og vi samarbeider tett med EU i den videre prosessen.

For Utenriksdepartementet er det ønskelig å ha tjenestepersonell sekundært til EU-systemet, og for 2014 legges det opp til at en norsk ekspert vil arbeide i EEAS' Nord-Afrika/Midtøsten-avdeling. Dette vil bidra til styrket dialog, samarbeid og nettverksbygging med EU på dette for Norge viktige innsatsområdet, samt bidra til oppbygging av verdifull institusjonell kompetanse og erfaring fra EU/EEAS' innside.

Norge og EU har en klar felles interesse av å samarbeide om bærekraftig stabilitet i Europas sørlige naboskap. Det fordrer langsiktige utviklingsbistand og tiltak innrettet mot forebygging av organisert kriminalitet, menneskehandel og terrorisme. Norge og EU har allerede et godt etablert samarbeid om innsatsområder i Midtøsten og Nord-Afrika, men det er også ytterligere synergier å hente ved nærmere kontakt og konkret samarbeid på flere sektorer som for eksempel innenfor energi/fornybar energi.

I EUs sørlige naboskap er målet at naboskapspolitikken skal bidra til å fremme bærekraftig stabilitet gjennom varige demokratiske endringer og inkluderende økonomiske utvikling. Handlingsplaner mellom EU og Tunisia, Marokko, Jordan, Israel og Palestina, Egypt og Libanon er undertegnet. Forholdet til EU skal ikke bare handle om markedstilgang og integrasjon, men om oppslutning om felles, demokratiske verdigrunnlag. Demokratiutvikling, konfliktforebygging, fattigdomsbekjempelse, bedre økonomiske rammevilkår og forebygging av rekruttering til terrornettverk er blant de

prioriterte områdene. Fra EUs side vektlegges også gjennomføring av tiltak på migrasjonsområdet (som returavtaler og kontrolltiltak).

EUs fokus i Tunisia og Egypt er på hvordan man best kan bidra til en utvikling i demokratisk retning. EUs brede engasjement skal støtte opp under demokratisering, menneskerettigheter og landenes økonomi. EU har etablert arbeidsgrupper («Task Forces») for å koordinere EUs bistand til landene, og Norge deltok på det første møtet for Egypt i 2012. Utviklingen i Egypt i 2013 har ført til fornyet debatt internt i EU om forutsetningene for massiv støtte gjennom myndighetsapparatet. Norge og EU er opptatt av å kunne bidra til at Egypt beveger seg i en positiv retning, med mål om at Egypt blir en moderat og stabiliserende faktor i regionen. EU vurderer fornyet støtte til sikkerhetssektorreform og institusjonsbygging og ser da også på hvordan CSDP-instrumenter kan benyttes i det forberedende arbeidet.

Som Norge ønsker EU å bidra til en bred nasjonal dialog og en politisk prosess i Libya. Et svært viktig tiltak for å bidra til stabilisering av Libya er etableringen av EUs sivile grensesikkerhetsoperasjon EUBAM, med mål om å støtte libyske myndigheter i å styrke og utvikle sikkerheten rundt landets grenser. Norge har mottatt invitasjon om å bidra til EUs grenseoperasjon i Libya. Spørsmål om norsk bidrag er under vurdering.

For Norge vil tett dialog med EEAS om den israelsk-palestinske konflikt og giversamarbeidets innretning fortsatt bli prioritert høyt, både lokalt og på hovedstadnivå. Norge er en betydelig giver til Palestina, og har formannskapet i giverlandsgruppen AHLC, hvor EU og USA er co-sponsorer. Vår møtet for AHLC holdes i Brussel med EEAS som vertskap, og ledes av den norske utenriksministeren og høyrepresentanten i fellesskap. AHLC og Kwartetten arbeider komplementært, og tett dialog om de politiske strategiene og det økonomiske samarbeidet er nødvendig. EUs politiske rolle i fredsprosessen er forankret i Midtøsten-kwartetten som foruten EU består av USA, FN og Russland. EU ønsker å bidra til en løsning på konflikten mellom Israel og palestinerne i tråd med "Veikartet for fred" og slutter opp om de USA-ledede forhandlinger mellom Israel og de palestinske selvstyremyndighetene om en tostatsløsning.

EU er en viktig bistandsaktør for Palestina. Sentralt står støtte til oppbygging av palestinske institusjoner, og da spesielt på sikkerhetsområdet. EU opprettet i februar 2008 en egen finansieringsmekanisme (Pégase) for overføring av bistand til Palestina. EU har også iverksatt to sivile CSDP-operasjoner i Palestina, en innenfor sivilt politi (EUPOL COPPS), hvor Norge deltar med en politirådgiver, og en grenseovervåkningsoperasjon mellom Gaza og Egypt (EUBAM Rafah). Sistnevnte har ikke vært operativ siden Hamas' maktovertagelse i Gaza.

Norge har støttet opp om arbeidet for en politisk løsning med Iran i atomspørsmålet hvor E3+3 (Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Kina, Russland, USA) er den sentrale aktøren. Høyrepresentant Ashton leder samtalene og har vært en viktig pådriver på vegne av gruppen. EU har ført en tosporstilnærming med insentiver til dialog og samarbeid, samtidig som man har opprettholdt presset mot regimet. EU har vedtatt

sanksjoner som går vesentlig lenger enn sanksjonene vedtatt i Sikkerhetsrådet. Norge har fra juli 2010 vært tilsluttet EUs sanksjonsregime mot Iran. Det vil være viktig for utviklingen videre om den foreløpige enigheten mellom E3+3 og Iran fra november 2013 vil kunne lede til en avtale om Irans atomprogram.

Norges samarbeid med EU om menneskerettighetsspørsmål i Iran har vært nyttig og vil bli videreført.

Norge har trappet opp de bilaterale forbindelsene med Irak. I løpet av de siste årene har det vært en rekke offisielle delegasjoner fra Irak i Norge på minister- eller viseministernivå. Samarbeidet på oljesektoren videreføres, og det er bilateral kapasitetsbygging innen menneskerettigheter, kvinners stilling, valgadministrasjon, ungdom/sport, offentlig statistikk, og etablering av småbedrifter. EU vil styrke relasjonene med Irak med sikte på en langsiktig stabilisering av landet. EU avsluttet i desember 2013 rettsstatsoperasjonen i Irak (EUJUSTLEX), som særlig fokuserte på å øke kompetansen i strafferettspleien. Norge bidro det siste året med en påtalejurist i Erbil.

Norge er et av de største humanitære giverland i forhold til konflikten i Syria gjennom støtte til hjelpearbeidet for syriske flyktninger. I dette arbeidet er kontakten med EU løpende og tett.

15.8 Transatlantiske forbindelser

EU har som mål å intensivere og effektivisere samarbeidet med USA. Dialogen skjer på ulike nivåer, med alt fra årlige toppmøter til samarbeid på ekspertnivå i arbeidsgrupper. TTIP-forhandlingene mellom EU og USA om et Transatlantisk Partnerskap innen handel og investeringer har en særlig ambisiøs målsetting om fordypning av det økonomiske samkvem dem imellom og vil ha direkte konsekvenser for Norge gjennom bl.a. EØS-avtalen. På det sikkerhetspolitiske felt samarbeider Norge godt med både EU og USA.

For Norge er det viktig å følge med på utviklingen i forholdet mellom EU og MERCOSUR, som kan ha betydning for eventuelle fremtidige forhandlinger mellom EFTA og MERCOSUR. For Norge er forholdet til Brasil spesielt viktig. Norge var i 2010 den syvende største utenlandske investoren i Brasil og over 130 norske bedrifter er etablert i landet. I tillegg har Norge og Brasil inngått et partnerskap mot avskoging gjennom norsk støtte til Amazonasfondet (inntil 1 milliard USD innen 2015). EU gir også særlig prioritet til politisk dialog med Brasil. Videre er det viktig å følge med på utviklingen i EUs forhold til Cuba, med spesielt fokus på EUs felles holdninger og på Colombia i lys av fredsprosessen. Kontakten med EU er viktig i land der Norge er en betydelig bistandsgiver, som i Haiti og i Mellom-Amerika, samt når det gjelder spørsmål knyttet til avskoging og urfolks rettigheter. EU vil fortsette å utvikle forbindelsene med Latin-Amerika gjennom toppmøtet mellom EU og Latin-Amerika, som holdes annet hvert år.

15.9 Asia

Asias fremvekst er et av de mest fremtredende tegnene på at de globale maktforhold endres. For Norge er det viktig å intensivere det bilaterale samarbeidet med de fremvoksende stormakter i Asia, i lys av at landene etter hvert i større grad preger dagsorden i internasjonal politikk og økonomi. Det vokser frem styrkede regionale integrasjonsprosesser og både EU og EU-land ønsker å styrke sitt samarbeid med enkeltland og organisasjoner i Asia. Det er viktig for Norge å bruke kontaktene med EU i informasjonsutveksling og policy-spørsmål.

Norge vil styrke sitt forhold til ASEAN og arbeider med å etablere et formalisert partnerskap med organisasjonen. Norge tiltrådte ASEAN-traktaten om vennskapelige relasjoner og samarbeid i regionen (TAC) i juli 2013, og vil ferdigstille en felleserklæring og handlingsplan for styrket strategisk samarbeid med ASEAN i 2014. I denne prosessen er det viktig med god dialog med, og kunnskap om, EUs samarbeid med ASEAN. Vårt økte samarbeid med ASEAN og landene i regionen har utvidet, og vil fortsette å utvide, plattformen for dialog med europeiske land som vi har felles berøringspunkter med i regionen. EU vil også styrke samarbeidet med regionale organisasjoner, særlig ASEAN, og videreutvikle ASEM-samarbeidet (Asia-Europe Meeting, etablert i 1996). Høsten 2012 ble Norge medlem i ASEM, en ny og viktig arena for Norges samarbeid med asiatiske land, men også for samarbeid mellom Norge og EU om Asia. Dialogen med EU-land og med EUs institusjoner om ASEM-arbeidet vil bli vektlagt.

Norge har hatt god og løpende dialog med EU både på politisk nivå og embetsnivå når det gjelder vårt engasjement i Myanmar. Hensikten er å informere om norsk engasjement, søke støtte til en koordinert innsats overfor sentrale prosesser i Myanmar og innhente informasjon om EUs politikk og engasjement. Denne dialogen vil fortsette. Som svar på gjennomføringen av frie valg og en omfattende reformprosess løftet EU våren 2013 sine pålagte restriktive tiltak mot Myanmar, med unntak av våpenembargoen som videreføres inntil videre. Kommisjonen har også gjeninnført fordelaktig markedsadgang («*preferential market access*») for Myanmar-produkter til EUs indre marked.

EU ønsker å styrke samarbeidet med toneangivende asiatiske land som Kina, India, Japan og Sør-Korea gjennom strategiske partnerskap, og har jevnlig politisk dialog med disse landene. Klima- og energispørsmål står sentralt i samarbeidet med Kina og India. Spørsmål knyttet til investeringer og handel er viktig i dialogen med Kina, men samarbeidet er etter hvert blitt meget bredt. Ikke-spredning er et annet viktig felt, særlig i relasjonene til Pakistan og India. EU er observatør i South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) og ønsker å fremme regional integrasjon i Sør-Asia. Utviklingen i Nord-Korea blir fulgt nøye, og EU vurderer hvordan unionen best kan bidra til en mer positiv utvikling.

Fra EUs side er det blant annet interesse for vårt utviklings-, forsonings- og menneskerettighetsengasjement i Asia. Fra norsk side er det særlig interesse for EUs relasjoner med Asia på områdene handel- og næringslivsspørsmål, energi- og klimasamarbeid, politisk dialog (herunder konfliktforebygging), nedrustning og ikke-

spredning, demokratibygging og menneskerettigheter samt utviklingsspørsmål. Generelt har Norge tett kontakt med EU om Asia, og Asia er ofte tema når norsk UD møter Kommisjonen, formannskapet og EEAS.

Norge har et bredt engasjement for fred og utvikling i Afghanistan og samarbeider tett med EUs delegasjon i Kabul. Norge ga på Tokyo-konferansen i 2012 tilsagn om 750 millioner kroner årlig for perioden 2013-2017, hvorav en betydelig del kanaliseres gjennom Verdensbankens Afghanistan Reconstruction Trust Fund. Det er et overordnet hensyn å innrette den norske innsatsen på en slik måte at den bidrar til å bygge afghansk kapasitet til å ivareta egen sikkerhet og utvikling. En viktig forutsetning for langsiktig norsk støtte er at afghanske myndigheter viderefører sine reformplaner, inkludert kamp mot korrupsjon og narkotika, gjennomfører troverdige valg og respekterer grunnleggende menneskerettigheter. På grunn av misnøye med manglende afghansk oppfølging av disse forpliktelsene ble det besluttet å redusere bistanden med 50 millioner kroner for 2014. Gjenopprettelse av opprinnelig nivå eller ytterligere reduksjon vil bli et tema frem mot det oppfølgende ministermøte om Tokyo-rammeverket i 2014. Tett kontakt med EU er viktig i denne prosessen for å sikre en mest mulig enhetlig tilnærming i spørsmålet om bistand til Afghanistan.

EU har vedtatt en felles handlingsplan for Afghanistan, der prioriterte områder blant annet er oppbygging av samfunnsinstitusjoner, reformer i justissektoren, narkotikabekjempelse, menneskerettigheter og utdanning. Under Tokyo-konferansen ga Kommisjonen løfte om årlige bidrag på 200 millioner Euro for perioden 2011-13, som hovedsakelig prioriterer utvikling av landsbygda, godt styresett og helse. EU har også politioperasjonen EUPOL Afghanistan, hvis mandat minst løper til utgangen av 2014.

Det er tett kontakt mellom Norge og EU i arbeidet med å styrke det regionale samarbeidet rundt Afghanistan (Istanbul-kretsen). Norge prioriterer her praktisk samarbeid om katastrofehandtering, utbygging av regional infrastruktur, inkludert strømleveranser, og utdanning. Også EU har katastrofehandtering på sin prioriteringsliste. Det ligger derfor godt an til styrket kontakt på dette området.

15.10 Afrika

For Norge er EUs politikk overfor Afrika av stor interesse. Siden 2007 er det holdt årlige møter på embetsnivå om Afrika med EEAS (COAFR). Norge og EU har stort sett sammenfallende målsettinger for Afrika og arbeider innenfor mange av de samme områdene. Det er ønskelig å ha tett dialog med EU om utviklingen i enkeltland i Afrika og i de regionale organisasjonene. Det er nær kontakt om situasjonen på Afrikas Horn, og EU er en viktig diskusjonspartner om spørsmål som gjelder fred og sikkerhet, demokrati og godt styresett på det afrikanske kontinent.

Omveltningene i Nord-Afrika og Sahel, samt urolighetene og utfordringene i en rekke andre afrikanske land forsterker EUs fokus på Afrika. Regionale organisasjoner har en viktig rolle for fred, sikkerhet, økonomisk integrasjon og godt styresett. Den afrikanske union (AU) er en sentral dialog- og samarbeidspartner for Norge og EU. AU er viktig som samlende politisk kraft for Afrika og som uttrykk for en vilje til å løse politiske og

økonomiske utfordringer i fellesskap. Norge og andre giverland har sammen med EU en rammeavtale med AU, hvor forebygging og håndtering av konflikter og samarbeid om kapasitetsbygging står sentralt. Norge støtter reformarbeidet i AU-Kommisjonen, og har en sentral rolle som leder av AUs partnergruppe.

EU utvikler relasjonene med Afrika på alle nivåer, både regionalt, sub-regionalt og med enkeltland. Det legges vekt på forebygging, håndtering og løsning av konflikter. EU vil støtte Afrikas egen evne til fredstøttende operasjoner blant annet gjennom AU og bruk av budsjettvirkemidlene som ligger i EUs fredsfasilitet for Afrika. Videre gir EUs stabilitetsinstrument større handlingsrom for overgangsbistand. Uten EUs omfattende støtte til AUs fredsoperasjon i Somalia, AMISOM, hadde denne ikke vært mulig å gjennomføre. EU arbeider også med afrikanske organisasjoner og internasjonale partnere om tema som handel med håndvåpen, barn i konflikt, hiv/aids og valg. Som Afrikas ledende giver vil EU opprettholde det nåværende nivået også for neste budsjettperiode (2014-2020).

EU og særlig Frankrike er en betydelig politisk aktør og giver i Sahel, og EU utviklet i 2011 som en av de første en bredt anlagt Sahel-strategi. Konflikten i Mali og det internasjonale nærværet har økt fokuset på sammenhengen mellom sikkerhet, politisk stabilitet og langsiktig utvikling. Norge vil fortsette å ha en nær dialog med EU om den politiske utviklingen og om engasjementet og samarbeidet i Sahel. På grunn av at utviklingen i Sahel henger nøye sammen med utviklingen i Nord-Afrika, har UD etablert et Sahel-Magreb-forum. Forumet bidrar til informasjonsutveksling som et grunnlag for å utforme en mer samstemt og helhetlig politikk overfor Vest- og Nord-Afrika, i tråd med norsk Sahel-strategi. Sikkerhet, terrorbekjempelse, bekjempelse av grenseoverskridende kriminalitet og utviklingen av en migrasjonspolitikk er relevante samarbeidstema. Norsk bistand til Mali støtter tiltak for å styrke matsikkerhet/ klimatilpasset landbruk, forsoning, godt styresett og demokratisk utvikling inkludert gjennomføring av valg, samt kvinners rettigheter. Norge bidrar på internasjonale givermøter og følger med på strategiutviklingen til andre organisasjoner. Norge deltar med to stabsoffiserer og to offiserer til informasjons- og analyseenheten i FNs fredsbevarende operasjon, MINUSMA. Totalt antall offiserer vil etter planen bli økt til 18. For øvrig bidrar EU i Mali i form av en opplæringsmisjon (EUTM Mali). Et samarbeid med Niger med vekt på styrket resiliens og matsikkerhet er under utvikling. Norge er også engasjert i Niger gjennom den sivile CSDP-misjonen EUCAP Sahel Niger.

Norge har et meget bredt engasjement i Sudan og Sør-Sudan. Det er regelmessige politiske besøk til og fra begge land, og Sør-Sudan er blant de landene som mottar mest norsk bistand. Norge deltar i FN-operasjonen i Sør-Sudan (UNMISS). Norge utgjør sammen med USA og Storbritannia den såkalte Troikaen for Sudan/Sør-Sudan. Dette medfører at Norges engasjement har en høy internasjonal profil og det gir adgang til viktige fora, som AUs Peace and Security Council.

EU har et stort engasjement i både Sudan og Sør-Sudan, og har utenriksstasjoner i begge land. EU ønsker å være en ledende utviklingspartner, og landene mottar betydelig bistand fra EU i form av humanitær nødhjelp og langsiktig bistand. EU har siden 1999

hatt en formell dialog med Sudan om menneskerettigheter, fredsprosessen og forholdet til Sør-Sudan, godt styresett og demokratisering. EU ønsker på tilsvarende måte å utdype den politiske dialogen med Sør-Sudan.

Det har hele tiden vært tett samarbeid mellom Norges og EUs spesialrepresentanter. Norges og EUs målsetninger i Sudan og Sør-Sudan er i stor grad sammenfallende. Dette er å bistå begge land med å iverksette de bilaterale avtalene de har inngått, økonomisk utvikling, demokrati og demokratisering, kvinners og barns rettigheter, samt gjennom kapasitetsbygging legge grunnlaget for bedre forvaltning av landenes egne ressurser. Norge slutter seg regelmessig til EUs uttalelser om Sudan og Sør-Sudan.

På bakgrunn av Norges betydelige erfaring og engasjement i Sudan og Sør-Sudan har EU etterspurt norske vurderinger som oppfattes å ha klar merverdi til EUs egne prosesser om utviklingen i de to landene. Det norske samarbeidet med EU er meget nyttig og vil videreføres.

Norge har et omfattende engasjement i Somalia, ikke minst innenfor humanitær bistand og støtte til arbeidet for politisk forsoning, fred og stabilisering av landet. Den samlede norske bistanden til Somalia har tidligere ligget rundt 250 millioner årlig, men vil for 2013 trolig nå opp mot 500 millioner kroner blant annet som følge av overføringer gjennom flergiverfondet for støtte til somaliske finansinstitusjoner, som også EU har gitt tilsagn om å bidra til. Norge har gjennom en årrekke vært sentral i arbeidet for å bedre koordinering av den internasjonale innsatsen i Somalia, blant annet gjennom Den internasjonale kontaktgruppen (ICG), og kontaktgruppen som er opprettet for bekjempelse av piratvirksomheten utenfor Somalia. Norge oppfattes derfor både internasjonalt og i regionen som en sentral aktør. Det er et nært samarbeid både med EU og de mest sentrale medlemslandene, USA og FN-systemet. Norge vil i 2014 fortsette å ha et aktivt engasjement i Somalia for å støtte opp under de nye myndighetene i landet.

EU er en av de viktigste internasjonale aktørene i Somalia både når det gjelder humanitær nødhjelp, bistand og støtte til sikkerhetssektoren, herunder den afrikanske fredsstyrken AMISOM. EU bidrar også til opplæring av somalisk militært personell i form av en opplæringsmisjon (EUTM Somalia) og til oppbygging av maritim kompetanse gjennom EUCAP Nestor. EU er aktiv i arbeidet for å bidra til forsoning og stabilitet, og til bedre styresett, både i Somalia og i regionen forøvrig. EU-operasjonen ATALANTA for bekjempelse av piratvirksomhet fortsetter. Norges deltakelse i NATOs operasjon Ocean Shield med overvåkingsfly i 2011 og fregatt i 2013 innebar tett koordinering med EU ATALANTA, både taktisk i operasjonsområdet og gjennom informasjonsdeling mellom de to operasjonshovedkvarterene som begge ligger i Northwood utenfor London.

Norsk bistand til DR Kongo har et humanitært fokus og går i hovedsak til å hjelpe mennesker på flukt, styrking av kvinners rettigheter og bekjempelse av seksualisert vold. I tillegg kommer norsk støtte til fredsoperasjonen MONUSCO gjennom pliktig økonomisk bidrag og sekondering av fem sivile medarbeidere som jobber med sivil fredsbyggende innsats, herunder menneskerettigheter, seksualisert vold og juridisk beskyttelse. EU har for tiden to CSDP-operasjoner i DR Kongo. Politioperasjonen

EUPOL RD Congo, og en operasjon for sikkerhetsreform, EUSEC RD Congo. Begge har mandat frem til høsten 2014.

24. februar 2013 ble DR Kongo og landene i Great Lakes regionen, AU og FN enige om et politisk rammeverk for fred, sikkerhet og samarbeid. FN fulgte opp gjennom Sikkerhetsrådsresolusjon 2098 ved å forsterke FN-operasjonen MONUSCO med en intervensjonsstyrke med et offensivt (fredsopprettende) mandat. Arbeidet med å overvåke gjennomføringen av rammeverket ledes av FNs spesialutsending til Great Lakes, Mary Robinson, i samarbeid med FNs spesialrepresentant for DRK, Martin Kobler og AUs spesialrepresentant til Great Lakes, Boubacar Gaoussou Diarra. EU, sammen med USA, Frankrike, Belgia og Storbritannia har et særlig ansvar for å støtte opp om implementeringen av rammeverket. EUs spesialutsendinger til Great Lakes samarbeider tett med FNs spesialutsending om dette.

EU er en stor utviklings- og humanitær aktør i DRK og Great Lakes regionen, og har også et sikkerhetspolitisk engasjement. Kontakten med EU om utviklingen i DRK og Great Lakes regionen er svært nyttig, og Norge ønsker å styrke dialogen i tiden fremover.

Valget i juli 2013 i Zimbabwe endte med at Robert Mugabe ble gjeninnsatt som president for syvende gang. Norge sluttet seg til EUs erklæring av 22. august som berømmet folket i Zimbabwe for gjennomføringen av et fredelig valg, gav uttrykk for bekymring for de uregelmessigheter som var blitt rapportert, og understreket behovet for at fremtidige valg må være åpne, troverdige og fredelige. Norge slutter seg regelmessig til EUs erklæringer om situasjonen i Zimbabwe. Den tette kontakten med EU om den politiske og økonomiske utviklingen, og utviklingen av menneskerettighetssituasjonen, er viktig.

Norge har vært tilsluttet EUs restriktive tiltak overfor Zimbabwe siden 2002. I februar 2014 vedtok EU å suspendere de restriktive tiltakene mot Zimbabwe med unntak av de som er rettet mot president Mugabe, hans kone og våpenleverandør Zimbabwe Defence Industries, samt våpenembargoen og forbudet mot salg av utstyr som kan brukes til intern undertrykking. Norge har også sluttet opp om disse endringene.

Norge har ikke hatt stat-til-stat utviklingssamarbeid med Zimbabwe siden 2002. All støtte har vært kanalisert via sivilt samfunn og multilaterale organisasjoner. Støtten har til hensikt å bidra til demokratisering og styrking av menneskerettigheter. EU er blant de største giverne i landet og støtter mange av de samme tiltakene som Norge. Norge og EU har et godt samarbeid innen demokratiutvikling og styresett, og samarbeidet for eksempel tett i støtten til utarbeidelsen av ny grunnlov. Norge og EU deltar med andre givere i styringsorganer på prosjekt og sektornivå. Norge har tett og god kontakt med EU på alle nivåer i Zimbabwe. Tidvis blir også Norge innkalt til EUs Heads of Mission-møter i Harare.

16. TEMATISKE OMRÅDER

16.1 Freds- og forsoningsprosesser

Det er godt samarbeid mellom Norge og EU på fred- og forsoningsområdet, med potensiale for styrking både når det gjelder operativ innsats og informasjonsutveksling. Flere av EUs medlemsland viser stor interesse for norsk fred- og forsoningspolitikk, og fred- og forsoningsarbeidet er generelt en god innfallsvinkel for samarbeid. EU har økende ambisjoner på dette området. Foruten sin betydelige rolle på Vest-Balkan, har EU et omfattende engasjement for konflikthåndtering i Afrika (Kongo, Sudan/Darfur, Somalia) og i konfliktområder i Asia. EU deltar dessuten i Kvartetten for en løsning på konfliktene i Midtøsten. Høyrepresentant Ashton og EEAS leder også E3+3 forhandlingene med Iran om landets atomprogram.

Foruten nær kontakt om Midtøsten-spørsmål, samarbeider Norge med EU om Sudan og Somalia. I Asia deltar Norge og EU begge i overvåkningsmekanismen IMT på Filippinene (Mindanao), og i givergruppen Peace Donor Support Group i Myanmar som Norge leder. Det er også regelmessig kontakt på embetsnivå med de nordiske landene.

16.2 EUs sikkerhets- og forsvarspolitik

Norge samarbeider nært med EU på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området. Samarbeidet med EU er viktig fordi vi har mange sammenfallende interesser og fordi de sikkerhets- og forsvarspolitiske utfordringene som har betydning for EU også berører Norge. Samarbeidet skjer først og fremst gjennom deltakelse i EUs krisehåndteringsoperasjoner og gjennom deltakelse i programmer, prosjekter og andre konkrete initiativer initiert av EUs forsvarsbyrå (European Defence Agency, EDA), som Norge har en egen samarbeidsavtale med.

Gjennom jevnt økende deltakelse i byråets aktiviteter har Norge blitt en viktig og anerkjent partner for EDA. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom invitasjoner til deltakelse på styremøter, som holdes i sesjoner for forsvarsministre, kapabilitetsdirektører, materielldirektører og forskningsdirektører.

Norge er i tillegg en stor bidragsyter til EDAs forsknings- og teknologiprogrammer og prosjekter. Norge deltar aktivt i byråets arbeid for styrking av europeisk forsvarsindustri, og er engasjert i initiativer for å utvikle, styrke og effektivisere europeiske militære kapabiliteter, blant annet innen maritim overvåkning, lufttransport og lufttanking.

EDA er en viktig møteplass for dialog om medlemslandenes forsvarsinteresser. Dette gjelder særlig regelverk for forsvarsanskaffelser, virkemidler for utvikling av europeisk forsvarsindustri, og programmer for FoU og innovasjon. Norges tilknytning til EDA gir tilgang til deltakelse i denne dialogen.

EU har satt i verk totalt 30 sivile og militære krisehåndteringsoperasjoner siden 2003. Det er på den sivile siden at EU i løpet av de siste par årene har satt i verk flest nye operasjoner. Norge er det partnerland som siden 2003 har deltatt i flest operasjoner (til sammen 11 operasjoner). Vårt største personllemessige bidrag har vært til Atalanta, EUs

militære anti-piratoperasjon utenfor Somalia, der Norge deltok med en fregatt og 150 personell fra 2009 til 2010. I 2014 vil Norge videreføre deltakelse i tre av EUs sivile operasjoner, hhv EULEX Kosovo, EUPOL COPPS i Palestina og EUCAP Nestor på Afrikas Horn.

I de tilfeller der Norge bidrar til EUs krisehåndteringsoperasjoner, både militære og sivile, innhenter vi informasjon og konsulterer med EU om forhold knyttet til operasjonen gjennom deltakelse i de respektive operasjonenes bidragsyterkomiteer. Norge vil ellers bruke muligheten til å innhente informasjon og konsultere EU gjennom aktiv deltakelse i de jevnlige møtene mellom EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske komite (PSC) og tredjeland som er europeiske NATO-medlemmer og/eller kandidatland til EU.

Sikkerhets- og forsvarspolitikkk sto på dagsorden for Det Europeiske Rådsmøtet i desember 2013. Dette har medført økt fokus på CSDP. Både spørsmål knyttet til ambisjonsnivå, hurtigreaksjonsevne, styrking av europeiske forsvarskapabiliteter, og forsvarsindustrielt samarbeid ble diskutert. Fra norsk side ble det oversendt et innspill til EU og medlemslandene som understreker hvor nært Norge er knyttet til EUs sikkerhets- og forsvarspolitikkk og som kom med konkrete forslag til hvordan EUs konsultasjonsordninger med partnerland kan styrkes slik at disse landene i større grad kan involveres mer effektivt i EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeid.

Under svensk ledelse skal inntil 70 militære stå i beredskap i EUs innsatsstyrke (EUBG) i første halvdel av 2015. Norsk deltakelse vil være et viktig bidrag for å ivareta og styrke samarbeidet med EU innenfor det forsvars- og sikkerhetspolitiske området.

16.3 Bekjempelse av terrorisme

Norge har de samme mål for global stabilitet og sikkerhet som EU. Samtidig er Norge opptatt av terrorismens underliggende årsaker og det langsiktige fredsbyggende arbeid. Kampen mot terrorisme har høy prioritet også for EU som blant annet har vedtatt en strategi for å motvirke radikaliserings og rekruttering, samt en handlingsplan som oppdateres jevnlig. Det erkjennes at det er nødvendig å ta i bruk et bredt sett virkemidler, som utenriks- og sikkerhetspolitiske tiltak, innsats på de innenriks- og justispolitiske felt og interkulturell dialog.

Norge samarbeider med EU om terrorismebekjempelse, både bilateralt og i multilaterale fora som FN, OSSE og Europarådet. Fra norsk side informerer man jevnlig EU om de prosjekter Norge finansierer i FN og i tredjeland som kan bidra til å bekjempe terrorisme.

16.4 Nedrustning, ikke-spredning og eksportkontroll

Norge deler gjennomgående EUs holdninger når det gjelder ikke-sprednings- og eksportkontrollspørsmål, og har et nært samarbeid med EU på de fleste områder hvor EU som organisasjon har lyktes med å etablere felles politikk. For eksempel vil Norge svært ofte ha tilsvarende tilnærming som EU i IAEA (det internasjonale atomenergibyrådet). På nedrustningsområdet preges EU imidlertid av divergerende nasjonal politikk på en del saksfelt. Dette gjelder spesielt kjernefysisk nedrustning.

Norge har derfor valgt å ha et tett samarbeid med utvalgte EU-land avhengig av deres posisjoner. Denne pragmatiske samarbeidslinjen vil bli videreført i tråd med EUs evne til å koordinere sitt arbeid innen nedrustning, ikke-spredning og eksportkontroll.

Norge og EU samarbeider generelt nært i kampen for å redusere trusselen fra masseødeleggelsesvåpen, herunder innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Oppfølging av EUs strategi mot spredning av masseødeleggelsesvåpen er fortsatt høyt prioritert. EU prioriterer også oppfølgingen av våpenhandelsavtalen (ATT). EU ønsker å styrke internasjonale regimer som Kjemivåpenkonvensjonen, Biologivåpenkonvensjonen, Konvensjonen for konvensjonelle våpen, Landminekonvensjonen og FNs handlingsprogram for bekjempelse av ulovlig omsetning av håndvåpen, samt andre regionale mekanismer på håndvåpenfeltet. Både når det gjelder kjemiske og biologiske våpen bidrar EU med betydelig prosjektstøtte til gjennomføring av konvensjonene.

Når det gjelder eksportkontroll av konvensjonelt forsvarsmateriell, har Norge faste halvårlige møter med COARM (EEAS' arbeidsgruppe for koordinering av eksportkontroll). Innenfor dette formaliserte samarbeidet utveksles lisensavslag, informasjon og prioriteringer knyttet til kontroll med eksport av forsvarsmateriell. Samarbeidet er nyttig for begge parter og vil videreføres.

16.5 Utviklingssamarbeid

Fra norsk side er det viktig å ha en god dialog med Kommisjonen og sentrale EU-land, ikke minst de nordiske, om utviklings- og bistandspolitikk. Dialogen skjer bilateralt og gjennom OECD/DAC og andre multilaterale fora. Løpende kontakt med EU på embetsnivå vil bli videreført. En årlig politisk dialog med EEAS og Kommisjonen på det utviklingspolitiske området er iverksatt f.o.m. 2013. Utenriksdepartementet har hatt en nasjonal ekspert tilknyttet Kommisjonens Generaldirektorat for utvikling (DG Devco) til og med 2013.

EU har de senere årene fokusert betydelig på effektivitet i bistanden og har vært en pådriver i det internasjonale samarbeidet om dette. EU vurderer i denne sammenheng å starte med felles landprogram i enkelte mottakerland samt å styrke ressurstildelingen til land som mottar lite bistand. EU har også plass i styringsgruppen for Global Partnership for Effective Development Cooperation, og er dermed en viktig partner i oppfølgingen av Busan-møtet.

EU vedtok i 2012 et utviklingspolitisk strategidokument «Agenda for Change», der hovedmålsettingen er å gjøre EUs utviklingspolitikk mer effektiv og resultatorientert (færre mottakerland og større krav til resultater). Parallelt vurderer Kommisjonen også budsjettstøtte som bistandspolitisk virkemiddel. Kommisjonen har tradisjonelt hatt en høy andel budsjettstøtte, men vurderer nå blant annet spørsmål om krav, kvalitet og resultater.

Kommisjonen forventes å engasjere seg tungt i arbeidet med finansiering av utviklingsagendaen Post 2015, herunder OECDs arbeid med vurdering av hvordan ulike

typer finansiering skal klassifiseres. Det vil være kontakt med EU i dette arbeidet. Det vil dessuten fra norsk side være ønskelig med samarbeid med EU om å fremme inkluderende økonomisk vekst i utviklingsland og fordelingsspørsmål, samt samarbeid mot ulovlig kapitalflukt via skatteparadiser. Det er også aktuelt med et samarbeid om hiv/aids-problematikken og helsepersonellkrisen i Afrika. Videreutvikling av arbeidet med helhetlig politikk for utvikling er et annet aktuelt samarbeidsområde, blant annet med bakgrunn i de norske rapportene til Stortinget om samstemt politikk for utvikling og tilsvarende arbeid i Kommisjonen.

Energi er en viktig dimensjon i utviklingssamarbeidet. Norge har innledet et nært samarbeid med Kommisjonen om gjennomføring av FNs generalsekretærs initiativ for tilgang til bærekraftig energi (SE4ALL), samt at Kommisjonen og flere EU-land deltar aktivt i det internasjonale energi- og klimainitiativet Energy+. Gjennom Energy+ planlegges det også samarbeid med den europeiske investeringsbanken (EIB). Norge tar ellers del i GEEREF (Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund), som vil investere i fornybar energi og energieffektivitet i utviklingsland.

Når regjeringen trapper opp bistanden til utdanningssektoren vil Kommisjonen være en naturlig samtalepartner. EU organiserer også regelmessige konsultasjoner mellom utdanningseksperter i medlemslandene hvor også Norge deltar.

Det er generelt viktig å følge EUs utviklingspolitikk overfor Afrika, og de pågående forhandlinger om inngåelse av Economic Partnership Agreements (EPAs) mellom EU og ACP-landene (Afrika, Karibia og Stillehavsregionen), som omfatter både handel- og bistandsspørsmål.

16.6 Menneskerettigheter

Fremme og beskyttelse av menneskerettighetene er en sentral politisk prioritering for Norge. Særlige innsatsområder omfatter bekjempelse av dødsstraff, tortur, diskriminering på bakgrunn av kjønn, etnisitet eller seksuell orientering, organisert kriminalitet og menneskehandel, samt fremme av ytringsfrihet, religions og livssynsfrihet, rettsstatsprinsipper, anstendig arbeid og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Prioriterte grupper i norsk menneskerettighetspolitikk er menneskerettighetsforkjempere, barn, kvinner, minoriteter og urfolk.

Menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper er kjerneverdier for EU og EU er en sentral samarbeidspartner for oss i menneskerettighetsarbeidet. EUs menneskerettighets- og demokratiarbeid har tre målgrupper: land som ønsker å bli medlem av unionen, EUs naboland og tredjeland. I forkant av EUs utvidelse utformet EU en rekke politiske og juridiske mål (København-kriteriene fra 1993) som måtte innfris før søkerlandene kunne bli EU-medlemmer.

EUs Høyrepresentant for utenrikssaker har uttalt at MR og demokrati skal løpe som en rød tråd gjennom EUs utenrikspolitiske virksomhet, og vil integrere menneskerettigheter og demokrati i alt fra naboskapspolitikken, humanitær bistand, freds- og sikkerhetsarbeid, til handels- og utviklingssamarbeid. EU fokuserer på sivile,

politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Rettigheter for kvinner og barn, samt minoriteter og flyktninger er også en prioritet.

EU vedtok i 2012 en ny MR-politisk «pakke» i form av (i) en politisk erklæring (strategi), (ii) en handlingsplan (Plan of Action, PoA) og (iii) utnevning av en spesialrepresentant for MR (EUSR) – der «mer-for-mer» prinsippet vil stå sentralt, dvs. muligheter for mer økonomisk støtte til de landene som gjennomfører mer omfattende demokratiske reformer.

I 2012 ble det innledet en dialog med EEAS om aktuelle MR-spørsmål, i utgangspunktet menneskerettighetsspørsmål som drøftes i FNs menneskerettighetsråd og FNs generalforsamlings tredje komite. Norges samarbeid med EU om menneskehandel skjer først og fremst på justissektoren og er nærmere omtalt i kapittelet om justissektoren.

Gjennom EØS-midlene vil Norge bidra til å styrke fundamentale europeiske verdier som demokrati, rettsstat og toleranse. Særlige hensyn, som inkludering av minoriteter og bedring av situasjonen for romfolket, er vektlagt i enkelte land og programmer.

I norsk MR-strategi for Europa vil Norge bidra til å sette menneskerettigheter og demokratispørsmål høyere på den politiske dagsorden i Europa. EU-samarbeidet er en arena for å fremme likebehandling, og EUs institutt for likestilling (EIGE) og EUs grunnleggende rettigheter (FRA) er særlig relevante i denne sammenheng.

Når det gjelder EUs byrå for grunnleggende rettigheter vil eventuell norsk tilknytning vurderes i tiden fremover. Det anses imidlertid som hensiktsmessig å avvente hvilken rolle byrået får i den europeiske MR-arkitekturen før man tar stilling til hvilken tilknytningsform som er mest tjenlig for Norge. Norge vil kunne dra nytte av erfaringene fra EU-landene i arbeidet med menneskerettigheter. I tillegg vil vi få adgang til sammenlignbare data på europeisk nivå. Fra norsk side er det ellers viktig at byrået komplementerer og ikke dupliserer Europarådets MR-arbeid.

16.7 FN

I FN-sammenheng er Norge en sentral aktør med et bredt engasjement. Norge har i en årrekke vært blant de største økonomiske bidragsytere til FN-organisasjonens aktiviteter. I mange sammenhenger vil Norge ha sammenfallende synspunkter med EU. Der det er formålstjenlig slutter Norge seg til EUs innlegg. Det er tett uformelt samarbeid mellom Norge og EU-landene i forbindelse med de saker som forberedes og vedtas i FN.

FN har en sentral plass i EUs utenrikspolitiske orientering. EU ønsker en effektivisering av det multilaterale felt og en sterkere felles EU-opptreden så vel i FN som i andre internasjonale fora. Det satses også på nærmere samarbeid med de internasjonale finansinstitusjonene (IMF og Verdensbanken). Et nærmere samarbeid og bedre arbeidsdeling med FN om krisehåndtering er prioritert.

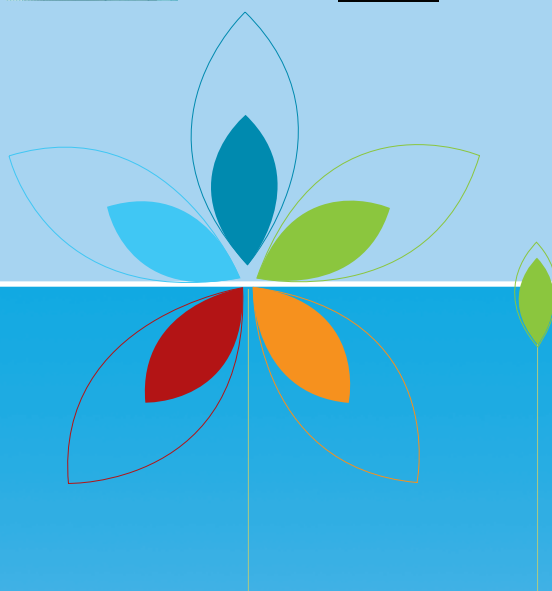
HAR DU SPØRSMÅL?

Henvend deg til EØS/EFTA-seksjonen i Utenriksdepartementet:
EOS/EFTA-seksjonen@mfa.no

Det anbefales at du abonnerer på den norske EU-delegasjonens
nyhetsbrev via Europaportalen.

For kurs og konferanser se Direktoratet for forvaltning og IKT:
<http://kurs.difi.no/>

Følgende nettsteder gir et godt utgangspunkt:
www.europaportalen.no ; www.europalov.no

Utgitt av:

Utenriksdepartementet ISBN: 978-82-7177-988-7 Publikasjonskode: E-934 B
Design: 07 Media Trykk: UD Hustrykkeri 03/2014 Opplag 1000